

Marja Kolu

JULKISTEN TAIDEHANKINTOJEN MENETELMÄT 2000-LUVUN SUOMESSA

- Yksittäisen taiteilijan näkökulma

Pro gradu -tutkielma

Jyväskylän yliopisto

Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos

Taidekasvatus

Syksy 2014

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Taidekasvatuksen laitos
Tekijä – Author Marja Kolu	
Työn nimi – Title Julkisen taiteen hankintamenetelmät 2000-luvulla Suomessa – Yksittäisen taiteilijan näkökulma	
Oppiaine – Subject Taidekasvatus	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Joulukuu 2014	Sivumäärä – Number of pages 85+ 10 liitteet
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tutkimuksen tavoite on tuoda esiin 2000-luvun julkisten taidehankintojen malleissa esiintyvät epäkohdat yksittäisen kuvataiteilijan näkökulmasta sekä tuoda esiin kuvataiteilijan asema julkisen taiteen hankintatyöryhmissä.</p> <p>Julkisen taiteen hankinnat on järjestetty eri puolilla Suomea muodostamalla taidehankintatyöryhmiä, joissa on edustettuina kaupunkien virkamiehiä kulttuurin ja taiteen hallinnosta, yhdyskuntasuunnittelusta sekä rakennuskohteen edustajista, suunnittelijoista, arkkitehteistä. Kuvataiteen edustusta ei kaikissa julkisen taiteen hankintatyöryhmissä ole lainkaan. Tyypillisesti julkisten taiteen hankintojen tilaustöissä kuvataiteilijan on oltava yrittäjä ja vastattava yksin neuvottelutilanteissa sopimuksen teosta omalta osaltaan ja kannettava vastuu teoksen valmistusprosessista. Kuvataiteilija, jolla on harvoin teostilauksia, voi joutua vaarantamaan sosiaaliturvansa ottaessaan vastaan julkisen teostilauksen. Kuvataiteilijan näkökulmasta julkisen taiteen tilaukset ovat keskittyneet muutamalle tekijälle, jolloin kuvataiteen monimuotoisuus julkisissa tiloissa on jäänyt toteutumatta.</p> <p>Tutkimusmenetelmäni on aineistopohjainen ja tutkimusaineistoni muodostavat omat ammattikuvataiteilijan tapauskohteet julkisen teoksen tekijänä eri kohteissa Suomessa aikajaksolla 2001–2014. Tutkimusaineisto on kerätty tutkijan omista julkisten tilausten asiapaperiarkistoista, päiväkirjamerkinnöistä, sähköposteista tilaajien kanssa sekä kaupunkien pöytäkirja-arkistoista. Pohdintaosiota varten olen lukenut ajankohtaisia aihetta käsitteleviä tutkimuksia, selvityksiä ja julkaisuja.</p>	
Asiasanat – Keywords julkinen taide, julkinen tila, prosenttiperiaate, kuvataiteilija, taiteen edistämiskeskus, läänintaiteilija, taiteilijan sosiaaliturva,	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto	

Muita tietoja – Additional information

KUVA 1 Palasista syntyy kokonaisuus – vai syntyykö?

Rastatukkainen soffa ja Aatamin puraisu, Jyväskylään Lutakon puistoon sijoitetun teosparin materiaali, italialaisen mosaiikkistudio Orsonin smaltan sävyvalikko (Suomenlinna 2008). Kuva Marja Kolu (myöhemmin MK).

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	6
1.1 Katsaus julkiseen taiteeseen	8
1.2 Tutkimustehtävä ja tutkimuksen näkökulma	12
1.3 Tutkimusaineisto ja tutkimuksen toteutus	14
2. KOLME JULKISEN TAITEEN TAPAUSESIMERKKIÄ	18
2.1 <i>Molskis ja Pisara</i>	20 2.2
<i>Aatamin puraisu ja Rastatukkainen soffa</i>	23 2.3
<i>Vattu ja Lepakko</i>	37 2.4
Kokoavia huomioita tapausesimerkkien hankinta-	44 käytännöistä
3. POHDINTAA	47
3.1 Julkisen taiteen hankintamalleja ja -tapoja	47 3.2
Taidetta vai taiteen sovelluksia	52 3.3
Taiteilija vai suunnittelija	54 3.4
Taide ja taidehallinto	59 3.5
Muita julkista tilaa ja kuvataidetta koskevia havaintoja	62 3.6
Taiteilijan toimeentulo	66 3.7
Huomioita <i>Taidetta arkeen</i> -työryhmän selvityksestä	71
4. JOHTOPÄÄTÖKSET	77

LÄHTEET

KUVALUETTELO

LIITTEET

KUVA 2 *Rastatukkainen soffa*, luonnos saveen (Marja Kolu, 2007). Valmis teos sijoitettu Jyväskylään Lutakon puistoon. Kuva MK.

KUVA 3 Prosenttitaideaihe on ihan yhtä tehokkaasti kaluttu kuin kuvan omenan kara.

Luonnosmaalaus Jyväskylän Lutakon puiston Paratiisiosion omena-aiheiseen veistokseen *Aatamin puraisu* (Marja Kolu 2006). Kuva MK.

1. JOHDANTO

Tutkimuskysymykseni on, kuinka kuvataiteilijan näkökulma on huomioitu julkisen taiteen hankintamalleissa Suomessa. Tutkimuksen tavoite on tuoda esiin epäkohtia, joita nykyisissä julkisen taiteen hankintamalleissa kuvataiteilijan näkökulmasta on. Samalla arvioin nykyisiä julkisen taiteen hankintamalleja yksittäisen kuvataiteilijan näkökulmasta. Tutkin myös sitä, kuinka kuvataiteilijan asema maassamme julkisen taiteen hankintatyöryhmissä ja julkisen taideteoksen toteuttajana on järjestetty.

Tutkimukseni on empiirinen tutkimus perustuen omiin kuvataiteilijana tehtyihin tilaustyökokemuksiin 2000-luvulla. Julkinen taide on ajankohtainen aihe ja julkisen taiteen hankinnoilla on suuri merkitys taiteilijoiden työllistämässä. Toistaiseksi julkinen taide työllistää satunnaisesti taiteilijoita ja hankintatavat ovat edelleen kirjavia.

On tarpeellista saada kehitetyksi ja toteutetuksi valtakunnallinen julkisen taiteen hankintamalli, joka olisi joustava toteuttaa, ja joka määrittäisi sopimustekniset asiat yhdenmukaisiksi koko Suomessa. Mallia voisi ottaa esimerkiksi rakennusalan RT ohjeistuksesta.

Julkinen taiteen hankintoja ja menetelmiä on käsitelty useissa opinnäytetöissä ja julkaisuissa. Aikaisemmat tutkimukset eivät käsittele aihetta kuvataiteilijan näkökulmasta, tai kuvataiteilijan näkökulmaan viitataan pintapuolisesti. Erityisesti kahtena viime vuosikymmenenä on eri koulutustasoilla tehty julkista taidetta ja julkisen taiteen hankintoja käsitteleviä tutkimuksia. Tutkimukset käsittelevät eri kaupunkien tapoja hankkia kuvataidetta, hankkeiden kustannuksia, tilastoja sekä vertailuja tilastojen valossa. Laadulliseen – itse taiteellisten tulosten tai sisältöjen – arviointiin ei tutkimuksissa kiinnitetä huomiota.

Merkittävimmin ja syvämmällä tasolla aihetta sivuavat Tuula Isohannin *Arabia, Arabia - Taiteellinen toiminta osana asuinympäristön suunnittelua* (2006) sekä arkkitehti, taiteen tohtori Laura Uimosen tutkimus ja julkaisu *Taidetta suunnitteluun* (2010). Opetus ja kulttuuriministeriö ja Taiteen keskustoimikunta (nykyisin Taiteen edistämiskeskus, TAIKE) on julkaissut tutkimuksia, jotka ainakin sivuavat aihetta. Uusin on opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) tilaama selvitys *Taidetta arkeen* (2013).

Tutkijana tuon tutkimuskenttään sieltä puuttuvan näkökulman. Tutkimukseni aihe on yksittäisen kuvataiteilijan näkökulma, kuvataiteilijan sosioekonominen asema nykyisissä, julkisissa taidehankintamalleissa. Nykyiset, vallitsevat taidehankintamallit ovat kunkin kaupungin ja kunnan omiin tarkoituksiinsa räätälöimiä, ja hankintoihin varattu rahoitus vaihtelee kymmenestä tuhannesta sataan tuhanteen.

Tapausesimerkkini tulevat yksittäisen kuvataiteilijan, so. Marja Kolun 2000-luvulla toteuttamista kolmesta julkisen taiteen teostilauksesta. Julkisen taiteen hankintatavat

prosenttiperiaatemallilla toteutettuna tai muuta tapaa noudattaen ovat koko 2000-luvun olleet esillä taidealan julkisessa keskustelussa. Tutkimukseni aihe liittyy osaksi laajempaa keskustelua koulutettujen ammattitaiteilijoiden suuresta työttömyysasteesta ja kuvataiteilijoiden sosiaaliturvan epäkohdista.

Kuvataiteella julkisessa tilassa on yleisesti tunnustettu olevan vaikutusta ilkvallan vähenemiseen asuinalueilla. Prosenttiperiaatteella hankittavaa julkista taiteen hankintaa on käynnistetty seminaareilla, joita on järjestetty eri puolilla Suomea. Vauhdittajana on toiminut pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjemaan sisältyvä arvovaltainen kirjaus tavoitteesta edistää prosenttiperiaatteen käyttöä julkisessa rakentamisessa. Esitys koskee kaikkea julkisen tilan rakentamista koko maassa. Tämä on jo nyt sysännyt liikkeelle käytännön toimenpiteitä: opetus- ja kulttuuriministeriö rahoittaa prosenttiperiaate-hanketta vuosina 2014–2015. Hankkeen toteuttajiksi on kutsuttu Suomen taiteilijaseura¹, Ympäristötaiteen säätiö² ja taideteollisuusyhdistys Ornamo³. Myös Taiteen edistämiskeskus toimii prosenttiperiaatteen edistäjänä aluetoimipisteidensä kautta koko maassa. Hanketta koordinoimaan on valtakunnallisesti palkattu yhdeksän läänintaiteilijaa.⁴

Tutkimuksestani on hyötyä prosenttitaidteen ja julkisten taidehankintamallien kehittämistyölle ja kuvataiteilijoille, jotka tulevaisuudessa tekevät tilausteoksia. Tutkimuksessani tuon esiin taidehankintamalleissa ilmeneviä epäkohtia, jotka ovat suoraan vaikuttaneet oman taiteellisen työni tekemiseen. Aiempi tutkimus ei ole käsitellyt aihetta tästä näkökulmasta. Arkkitehti Laura Uimonen⁵ pohtii tutkimuksessaan eri taideorganisaatioiden merkitystä: miten julkisen taiteen hankinnat ja monenvälistä taideyhteistyötä Suomessa järjestetään; so. kuinka taiteilijat, kaupunkisuunnittelijat ja taiteen tuottajat toimivat yhteistyössä.

Toimijoina taideyhteistyössä ovat taide- ja suunnitteluhallinnon virkamiehet, arkkitehtuurin ja ympäristösuunnittelutoimistojen konsultit, asiantuntijat julkishallinnosta ja yksityiseltä sektorilta. *”Taiteilija ei voi olla suunnittelija ilman suunnittelijan koulutusta. Taideteoksen luominen tulee tapahtua vuorovaikutuksessa kaupunkisuunnittelun kanssa. Taiteilijoiden mukaan pääsy kaupunkisuunnitteluun ilman taideteoksiin tähtääviä tavoitteita on edelleen harvinaista”*, Laura Uimonen toteaa.⁶

Tutkimukseni tuo esiin unohtunutta taiteilijan näkökulmaa julkisen taiteen hankintamalleissa. Julkista taidetta ei ole ilman tekijää – taiteilijaa. Toisaalta sana *taide* ei välttämättä sovi kuvaamaan kaikkia julkisia taidehankintoja. Myös taiteen sovelluksia on mahdollista käyttää

¹ Löytyy: <http://artists.fi/ajankohtaista/hankkeet-ja-projektit/prosentti-taiteelle/> luettu 20.5.2014.

² Löytyy: <http://www.yts.fi/tietoa-saatiosta/> luettu 15.3.2014.

³ Löytyy: <http://www.ornamo.fi/> luettu 15.3.2014.

⁴ Löytyy: <http://www.taike.fi/> luettu 15.3.2014.

⁵ Uimonen 2010, 21.

⁶ Uimonen, 2010.

osana hyvää ympäristöä; tällä tarkoitan esimerkiksi taiteilijalta tilaan tilattua värisuunnitelmaa. Taiteilijan kannalta näiden käsitteiden yleinen hämärtyminen on ikävää: uniikki taideteos on eriarvoinen ja erihintainen hankinta kuin esimerkiksi toistuvalla kuviolla portaikkoon toteutettu värisuunnitelma.

Tutkimuksellani tuon esiin, miten tylsänä ja alakuloisena ympäristömme näyttäytyy ilman kuvataiteilijan osuutta. Kuvataidetta käytetään tänä päivänä liian satunnaisesti ympäristön viihtyvyyden ja elämänlaadun parantamisen lisäämiseen.

1.1 Katsaus julkiseen taiteeseen

Julkinen taide ja sen hankintatavat eivät ole yleistyneet käytännöksi Suomessa. Julkinen taide prosenttiperaatteella toteutettuna on yritetty saada toimivaksi malliksi kattamaan koko Suomen julkisten tilojen rakennuskohteita jo 1930-luvulta lähtien. Filosofian maisteri Anne Valkonen kirjoitti artikkelissaan *Taide* (1977, sivut 8-10) taiteen rahoituksesta Suomessa otsikolla *Julkisten taidehankintojen rahoituksesta Suomessa*. Teksti voisi hyvin olla kirjoitettu tänä päivänä, niin vähän julkisen taiteen hankintatavat ja rahoitus ovat muuttuneet.

Valkonen toteaa, että rakennushankkeisiin tulisi taidehankinnoille varata yksi prosentti määrärahoista. Tällä tavoin taiteilijat saisivat enemmän töitä ja taiteesta tulisi tutumpaa jokaiselle suomalaiselle. Samoin hän toteaa, että julkinen taidehankinta ei tarkoita museon kokoelmateosta, vaan julkisella taiteella on muu funktio.

Valkonen⁶ kertoo prosenttitaiteen historiaa: jo vuonna 1938 presidentti Kyösti Kallio allekirjoitti vetoimuksen talouselämän johtomiehille prosenttitaiteen käyttöön ottamisesta rakennuskohteissa. Suomen eduskunta hyväksyi 1939 toivomusponnen, jonka mukaan rakennussuunnitelmaa laadittaessa tulee yksi prosentti rakennusmäärärahoista käyttää taiteen hankkimiseen ”*mikäli rakennuksen laatu ja tarkoitus sellaista edellyttää*”. Opetusministeriö pyysi Helsingin yliopistoa ja muita ministeriöitä huomioimaan tämän tulevissa julkisissa rakennuksissa ja julkisilla paikoilla.

Sota katkaisi ponnen toteuttamisen käytännössä ja sodan päätyttyä tehtiin samasta asiasta uusi aloite eduskuntaan, mutta se hylättiin.⁸ Sen jälkeen valtion, kuntien ja kaupunkien julkiset taidehankinnat ja taidehankintakäytännöt ovat olleet vaihtelevia. Yhtenäistä, valtakunnallista käytäntöä ei ole kyetty saamaan aikaan kolmeen vuosikymmeneen.

Varhemmin, ennen sotia ja sotien jälkeen Suomessa toteutetut julkiset taideteokset on valmistettu tilaajan ehdoilla, jolloin itse taiteen autonomia ja arvostus on ollut heikkoa. Julkisen taiteen hankintoja sodanjälkeisessä Suomessa tutkinut Johanna Ruohonen Turun

⁶ Valkonen 1977, 9. ⁸ emt, 9.

yliopistossa julkaistussa tutkimuksessaan⁷ toteaa, että taidetta hankittiin tukemaan kansallista politiikkaa tai kunnissa taidehankintoja hallitsivat ajatukset uudesta yhteiskunnasta. Taiteilijat eivät silloinkaan saaneet toteuttaa omaehtoista taidetta, vaan taide oli tarkoitettu ideologisia päämääriä vauhdittamaan. Julkinen taide oli alistettu vahvistamaan poliittista ilmapiiriä ja luomaan uskoa tulevaisuuteen.

Ympäristötaiteen säätiön Cuporelta⁸ tilaama tutkimus prosenttitaiteen historiasta Suomessa valaisee prosenttitaiteen historiaa: presidentti Kallion huomio kiinnittyi vuonna 1938 julkisten rakennusten koristamiseen sekä rakennusten arvovallan ja laadukkuuden lisäämiseen. Koettiin, että korkealaatuinen, isänmaallinen taide lisää kansallistunnetta, ja taiteella uskottiin olevan koko kansan henkistä ilmapiiriä kohottava vaikutus. Julkilausuman sanoma oli, että eturivin taiteilijoiden taidot ja osaaminen tuli valjastaa kansakunnan hyväksi julkisten rakennusten koristelun kautta. Muun muassa senaikaiset taiteen mesenaatit Amos Andersson ja Gösta Serlachius allekirjoittivat 1938 Uudessa Suomessa julkaistun vetoomuksen prosenttitaideponnen puolesta.⁹

Kuvataiteilijan näkökulmasta on taiteilijan työ sodanjälkeisen Suomen julkisen taiteen hankinnoissa välineellistetty. Vasta 1980-luvulla alkanut ja 2000-luvulla jatkunut suuntaus osoittaa, että taiteilijan autonomiaa tekijänä arvostetaan nykyään enemmän kuin 1930-luvulla. Samalla taideteos nähdään parhaimmillaan itsenäisenä, omaperäisenä hengentuotteena ilman aatteellisia, ihanteellisia tai ideologisia tavoitteita. Toisaalta tänä päivänä julkisen taiteen laatu ei sisällöllisesti tai teknisesti ole aina korkealaatuisempaa kuin itsenäisessä Suomessa julkisen taiteen hankintojen alkuaikoina. Maassamme koulutettiin 1930-luvulla niukemmin kuvataiteilijoita, ja ylipäätään ammattitaiteilijoita oli vähemmän kuin nykyisin.

Mihin tarpeeseen julkinen taide tänä päivänä syntyy?

Julkista taidetta tarvitaan pehmentämään, inhimillistämään yhdenmukaista arkkitehtuuria ja luomaan rakennukselle ja alueelle yksilöllinen ilme. Julkiseen tilaan suunnitellaan veistoksia elävöittämään puistoja ja piha-alueita, ja kansallisesti merkittävän henkilön muiston kunnioittamiseksi pystytetään veistos. Tuoreimpana esimerkkinä ovat arkkiaatri, lastenlääkäri Arvo Ylppön kunniaksi Lääkäriliiton 100-vuotisjuhlavuonna vuonna 2010 valmistunut, kuvanveistäjä Jukka Tuomisen teos *Hopeinen kuu*. Teos on pystytetty Lääkäriliiton

⁷ Ruohonen 2013

⁸ Karttunen, S. & Herranen, K. 2011. Prosenttiperiaatteen toteutuminen ja julkisen taiteen hankintamallit 20 suurimmassa kaupungissa. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö (Cupore). – Käsillä oleva artikkeli koskee prosenttiperiaatteen käyttöä sekä yleisemmin julkisen taiteen hankintamalleja asukasluvultaan 20 suurimmassa kaupungissa. Se on tehty Ympäristötaiteen säätiön tilauksesta valtiolle tehtävän selvitystyön taustaksi.

⁹ Taidetta arkeen. Ehdotus valtion keinoiksi edistää prosenttiperiaatetta osana julkista rakentamista. Täydentävät taustaselvitykset, artikkelit ja seminaarit. OKM:n julkaisuja 2013:5, 39. *Prosentti taiteeseen* periaate Suomessa; Historia ja tausta, Soila Kaipainen "Suomen taiteen on oltava koko kansan omaisuutta" -vetoamus. Uudessa Suomessa 1.11.1938.

toimitilojen eteen Mäkeläkadulle Helsinkiin. Toisaalta julkisen taiteen hankintojen alkuaikoihin, paluuseen kansallisiin ihanteisiin ja arvottamiseen ja veistosten kansallista itsetuntoa pönkittäviin aiheisiin viittaa yksi nykyajan suurimpia kansallisia veistoshankkeita, talvisodan päättymisen muistomerkki. Valtakunnallisen vapaan kilpailun kautta voittajaksi valikoitui kuvanveistäjä Pekka Kauhasen veistos *Valon tuoja*. Teos toteutuu vuonna 2017 Helsingin kasarmintorille.

Teoksen hankinta erityisesti talvisodan muistolle herättää ristiriitaisia tunteita. Onko sota edelleen suurteoksen, julkisen taiteen tilauksen paikka määrittämään kansallisen tapahtuman merkitystä aivan kuten julkisen taiteen hankintojen alkuaikoina oli? Onko nykyisin mahdollista toteuttaa toisen tyyppisiä, yhteisesti arvokkaita asioita juhlistavia julkisen taiteen teoksia?

Erityyppisten kuvataiteen teosten toiminnallisten sovelluksien hankkimiseen on tilausta. Mahdollisia julkisen taiteen tilausteoksia ovat erilaiset ympäristötaiteen teokset, joita voidaan käyttää toiminnallisesti esimerkiksi leikkimiseen. Modernimpana muotona ja luonnollisena kehityksenä ovat digitaalisen toimintakulttuurin aikana digitaaliset teokset. Samoin tilataan lyhyen elinkaaren julkisia teoksia kuten performanssi, hetkellinen tapahtumataide tai tilapäinen seinämaalaus, veistos tai graffitti. Kuopion *Anti*-festivaali¹⁰ on näyttänyt mallia ja toteuttanut festivaalien aikaan tilapäistä tapahtumataidetta ja yhteisötaidetta julkiseen tilaan vuodesta 2002 lähtien.

Taide kuuluu ihmisten arkeen ja on osa kokonaisvaltaista elämää. Kaikilla on oikeus hyvään, kauniiseen ja yllätykselliseen ympäristöön ja taidekokemuksiin. Ympäristötaide ja julkinen taide toimivat taidekasvatuksen näkökulmasta suuremmissa kaupungeissa ulkoilmagalleriana.

Kaupungeissa järjestetään kävelyretkiä erilaisissa julkisen taiteen virittämässä ympäristöissä. Julkisista teoksista muodostuu kaupungin historiallinen aikajana. Julkinen taide seuraa ihmistä kohdusta hautaan. Helsingin rautatieaseman pääsisäänkäynnin edessä kuvanveistäjä Emil Wikströmin veistämät maapalloa kannattelevat graniittimiehet (1905) kohtaavat 200 000 kulkijaa päivittäin. Hoivaympäristöissä, synnytysosastoilla ja hautausmailla taide helpottaa ihmisen oloa eri tunnetiloissa. Hautausmaat julkisena tilana on tunnistettu kiinnostavaksi kohteeksi historiallisille veistoskävelyille hautamuistomerkkien lomassa.

Prosenttiperiaatteen käsite on kansainvälinen, jo 1920-luvulla syntynyt nimitys tavalle hankkia taidetta julkisiin rakennuskohteisiin. Prosenttiperiaate tarkoittaa, että yksi prosentti tai 0,25 prosenttia rakennuskustannuksista käytetään kohteen taidehankintoihin.

Prosenttiperiaate on käytössä Pohjoismaissa ja muutamassa Suomen kaupungissa. Yleensä julkinen taide on kuulunut opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnoimiin kohteisiin ja

¹⁰ Löytyy: <http://www.antifestival.com/2014/fin/info/> luettu 5.10.2014.

käsittänyt valtion julkiset rakennuskohteet kuten yliopistot, kirjastot, konserttitalit, koulut ja oppilaitokset.

Maamme julkisen taiteen hankinnoista vallitsi aiemmin yhteisymmärrys. Prosenttiperiaatteen alkuajoina valtion virkamiehet valvoivat julkisen tahdon toteutumista terveydenhoidon, sivistyksen ja rakentamisen palveluiden järjestämistä koko maassa. Näyttää siltä, että yhteinen kansakunnan tahtotila on suunnitelmallisesti saada julkinen taide osaksi kaikkien elämää ja kaikkea rakentamisesta. Rakennusmassan kustannuksista varataan tietty osuus henkisyiden, kauneuden, viihtyvyyden ja visuaalisuuden rahoittamiseen. Prosenttiperiaatteen eteneminen on käymistilassa Suomessa. Useissa kaupungeissa (Kuopio¹¹, Salo, Joensuu¹⁴, Kokkola) on käynnistetty prosenttiperiaatetta edistäviä työryhmiä ja taiteilijapankkeja yritysten ja yhteisöjen käyttöön.

New York, Toronto ja Tukholma ovat luoneet omat asiantuntijajärjestelmänsä periaatteen toteutumisen edistämiseksi. Tukholma on sitoutunut jo vuodesta 1964 lähtien prosenttiperiaatteen toteuttamiseen rakennuskohteissaan. Tämä periaatteen käyttö näyttäytyy parhaiten mitä julkisimmassa tilassa, Tukholman metroasemilla: 1960-luvulta lähtien ovat maanalaisen asemat saaneet huipputaidetta kaunistamiseksi. Teokset muodostavat suoranaisesti maanalaisen näyttelytilan. Asemien teokset on toteutettu moninaisista materiaaleista oivaltavin ideoin, kuvin ja muodoin. Taide on saatu omaperäisinä taideteoskokonaisuuksina luonnollisesti, onnistuneesti ja elimellisenä osana integroitua maanalaisten arkkitehtuuriin. Mukana teoksissa on myös usean aseman paikallishistoriaa. Tukholman maanalainen on julkisen taiteen suurenmoinen manifesti; idean ja toteutuksen epäilijät tulee kyydittää meren taakse ja istuttaa parin tunnin metroasemakiertueelle. Tukholman metroasemien taidekohteisiin on mahdollista myös tilata opas kertomaan teoksista.

Kuvataiteilijan näkökulmasta paikan ja alueen henki on merkittävä asia hankittaessa julkista taidetta. Se tarkoittaa syvällistä, pitempää prosessia sekä tilan ja paikan merkityksen lisäämistä käyttäjille teoksen välittämänä. Kun tarkastelemme julkisen taiteen historiaa, ovat julkiset yhteisöt – valtio, kunnat, kaupungit ja seurakunnat ja muut yhteisöt (esim. osuuskuntaliike) – perinteisesti tavoitelleet laadullisesti hyvää arkkitehtuuria. Siitä kertovat rakennusten ulkoseiniin tai oviin saumattomasti liittyvät korkokuvat, jotka kertovat rakennuksissa tapahtuvasta toiminnasta; vrt. suojeltujen kauppahallien ulkoseinissä säilynyt kuvasto. Tällä tavoin on haluttu korostaa toimintaan liittyvää arvokuutta, arvovaltaa ja näkyvyyttä kaupunkikuvassa.

¹¹ Löytyy: http://www.saaristokaupunki.fi/uploads/files/Taiteen_kaava29102007_1.pdf/ luettu 18.6.2014. ¹⁴ Löytyy: <http://www.taike.fi/web/pohjois-karjala/penttilanranta-ja-taiteilijapankki/> luettu 1.6.2014.

Nykyaikana rakennustaiteen perusteella on hankala erottaa, mitä toimintoja rakennuksen sisällä tapahtuu. Arkkitehtuurin muoti-ilmiönä ovat suuret läpinäkyvät pinnat. Huikean suuret lasipinnat eivät kerro mitään sisätilan toiminnoista. Ne heijastavat ympäröivää todellisuutta, taivasta. Kolkon pelon estetiikka rakennetussa ympäristössämme lisääntyy. Poikkeuksiakin on: esimerkiksi Seinäjoen uusi kirjasto *Apila* ja Helsingin yliopiston kirjasto *Kaisa*-talossa Kaisaniemenkadulla.

Ammattitaiteilijan näkökulmasta on ikävää, että kuvataiteilijalta tilataan niukasti teoksia rakennusten koristeluun. Rakennusten suuria ikkunoita täplittävät riemunkirjavat muovilogot ja teippaukset. Toisaalta taidemyönteinen puhe on lisääntynyt. Sosiaali- ja terveystalvelujen puolella on ollut suorastaan muodikasta tilata töitä eri alan taiteilijoilta. Klovneria on saavuttanut vakinaisen aseman osana lastensairaaloitten arkea. Taiteen myönteisistä vaikutuksista osana sairaanhoitoa on kiistattomia näyttöjä, samaten tutkimustietoa taiteen tarpeellisuudesta ja asiantuntemusta julkisen taiteen hankinnoista (vrt. 1990-luvun alussa Suomessa käynnistynyt *Terveyttä kulttuurista* -hanke). 2000-luvun kuvataiteilijoilla on monipuolisesti tietoa, taitoa ja osaamista. Taiteen julkisten tilausten malleja kehitetään sopiviksi kaikille tahoille.

Vuonna 2013 virinnyt julkinen keskustelu prosenttiperiaatteesta on ollut merkityksellistä. Käydyllä keskustelulla on toivottavasti tulevaisuudessa vaikutusta kuvataiteilijoiden työtilanteen edistämiseen ja samalla arkiympäristömme laadun paranemiseen. Kuvataiteilija saa harvoin mahdollisuutta suunnitella uudisrakennuksiin ja ympäristöihin teoksia tai tapahtumia. Uudet taiteen tekniikat ja välineet ovat aliedustettuina julkisen taiteen hankinnoissa tämän päivän Suomessa.

1.2 Tutkimustehtävä ja tutkimuksen näkökulma

Tutkimukseni käsittelee kuvataiteilijan näkökulmaa ja asemaa (mm. sosioekonominen asema) ja epäkohtia nykyisissä suomalaisissa julkisten taidehankintojen työryhmissä ja hankintamalleissa. Tässä luvussa tuon esiin asioita, jotka ovat merkityksellisiä tutkimuskysymyksessä, joka käsittelee yksittäisen kuvataiteilijan näkökulman puuttumista julkisten taidehankintojen tilauskäytännöistä.

Julkisten taidehankintojen työryhmissä kaikilla työryhmän jäsenillä on tietty rooli. Rakennuskohteen arkkitehti vastaa kohteen kaupunkikuvallisesta ilmeestä, sen moninaisuudesta ja kokonaisilmeestä. Taidemuseon edustaja tai taidekonsultti on asiantuntija valittaessa taiteellisesti korkeatasoisia, kohteeseen soveltuvien taideteosten toteutukseen sopivia ammattitaiteilijoita. Rakennuttaja edustaa kohteeseen budjetissa varattua rahoitusta, ja on asiantuntija päätettäessä kuvataiteilijan valitsemien materiaalien ja toteutuksen realistisuudesta suhteessa annettuun budjettiin. Rakentaja vastaa kohteen teknisten toteutusten

ratkaisuista ja työn johtamisesta työmaalla. Kuvataiteilijan rooli taidehankintatyöryhmässä on annettu parhaassa tapauksessa kuvataiteilijalle tai ammattimaisesti toimivan kuvataiteilijajärjestön valitsemalle edustajalle.

Yleistä suomalaisissa julkisen taidehankinnan työryhmissä on, että kuvataiteilijan näkökulma puuttuu. Syy on yksinkertainen: kuvataiteilijoilla ei ole edustusta julkisen taiteen työryhmissä. Tavallinen käytäntö on, että kuvataiteilija kutsutaan mukaan vasta kun rakennussuunnitelmat on tehty ja rakennusvaihe on käynnistynyt. Kuvataiteilijan puuttuminen työryhmistä heijastaa yleisempää kuvataiteilijan työn arvostuksen puutetta.

Kuvataiteilijan asema tilaustyön tekijänä on myös toimeentulon kannalta ongelmallinen. Kuvataiteilijalta edellytetään, että hän toimii yrittäjänä ja vastaa teoksen koko toteutusprosessista ja tekee sopimukset alihankkijoiden kanssa. Kuvataiteilija ei voi valita, tekeekö hän tilaustyötä palkansaajana vai yrittäjänä. Tämä aiheuttaa toimeentulon vaikeuksia kuvataiteilijalle, jonka teosmyynnit eivät riitä yrittäjänä toimimiseen tai kuvataiteilijalle, jolla osa toimeentulosta muodostuu työttömyysturvasta.

Julkisen taiteen tilaustöissä saatetaan kuvataiteilijan luovan työn osuuteen, so. tilatun teoksen sisältöön puuttua ilman painavaa syytä. Taiteilijan ideaa voidaan häneltä kysymättä muunnella, poistaa ja lisätä suunniteltuun taideteokseen asioita ja elementtejä. Mitä tapahtuisi, jos kuvataiteilija vähentäisi arkkitehdin suunnitteleman rakennuksesta ikkunoita tai muuttaisi värejä, koska ne eivät sovi yhteen hänen julkisivuun suunnitteleman taideteoksen kokonaiskuvaan? Julkisen taideteoksen toteutusvaiheessa tilanne saattaa olla raadollinen: taideteoksen tekijä, kuvataiteilija saattaa joutua tilanteeseen, jolloin hänen odotetaan nopeasti muuttavan teoksen muotokieltä ja paikkaa. Taiteilijan edellytetään joustavasti mukautuvan muutoksiin. Samalla tilaajat odottavat taideteokselta omintakeisuutta, näkyvyyttä ja näyttävyyttä sekä ympäristön statuksen nostoa. Tässä suhteessa ei taiteilijan työtä ymmärretä: taiteilija tuo teoksellaan lisäarvoa tilaan.

Tutkimustehtäväni on nykyisten kuvataiteen mallien hankintakäytäntöjen kriittinen tarkastelu ja erityisesti sen selvittäminen, miten kuvataiteilijan asema prosesseissa on määritelty. Kuvataiteilija on nykyisissä hankintamalleissa neuvottelupöydän määrittelemätön toimija vailla oikeuksia tai asiantuntijayhteisön tukea. Kuvataiteilija kutsutaan neuvotteluun vasta siinä vaiheessa, kun kohteen suunnitelmat ovat jo pitkällä, tai rakennus- ja piha-alue on jo valmiina. Kaikilla muilla taidehankintatyöryhmässä on määritelty rooli ja status kokouspalkkioineen. Kuvataiteilija vastaa yksin isonkin taidehankinnan luotsaamisesta läpi päätöksentekoverkoston. Hienon idean huonon esittelyn vuoksi kuvataiteilija voi menettää tilauksen.

Julkisen taiteen hankintoja ja menetelmiä on käsitelty useissa opinnäytetöissä ja julkaisuissa. Yksikään tutkimus ei käsittele aihetta yksittäisen kuvataiteilijan näkökulmasta. Erityisesti

kahtena viimeisenä vuosikymmenenä on eri koulutustasoilla tehty julkista taidetta ja julkisen taiteen hankintoja käsitteleviä tutkimuksia. Tutkimukset käsittelevät eri kaupunkien tapoja hankkia kuvataidetta, summia ja tilastoja sekä vertailuja tilastojen valossa. Laadulliseen tai itse taiteellisten tulosten tai sisältöjen arviointiin ei tutkimuksissa kiinnitetä huomiota.

Merkittävimmin ja syvällisemmin aihetta sivuavat Tuula Isohannin *Arabia, Arabia - Taiteellinen toiminta osana asuinympäristön suunnittelua* (2006) sekä arkkitehti, taiteen tohtori Laura Uimosen tutkimus ja julkaisu *Taidetta suunnitteluun* (2010). Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Taiteen keskustoimikunta ovat julkaisseet tutkimuksia, jotka ainakin sivuavat aihetta. *Taisto I* (1995) ja *Taisto II* (2000) edustavat 1990-luvun tutkimuksia ja ovat yritys edistää kuvataiteilijan sosioekonomista asemaa. Uusin yritys edistää kuvataiteilijan työllisyyttä on opetus- ja kulttuuriministeriön tilaama selvitys *Taidetta arkeen* (2013).

Nykyiset julkisen taiteen hankintamallit ovat kirjavia. Eri kaupunkien ja kuntien käytännöissä on jopa suoranaista taiteilijan hyväksikäyttöä tilaustöitä toteuttaessa. Tällä tarkoitan taiteilijan vastuun laajentumista itse taiteellisesta työstä rakennusteknisiin ja teoksen huoltoa, sen lähiympäristöä ja restaurointia koskeviin kohtiin. Koska julkisia taidetilauksia toteutetaan harvoin, ovat käytännöt jääneet kehittymättä. Prosessit vaihtelevat kunkin tilaajaryhmän kuvataide-, kulttuurisen ja yhteiskunnallisen tietämyksen mukaan.

Tutkimukseni kohteena ovat valtion ja kuntien nykyiset menettelytavat hankkia taidetta julkisiin tiloihin. Poikkeuksena on tapausesimerkeistä kolmas, *Vattu ja Lepakko* -teospari on yksityisen tilaajan tilaama. Teosesimerkki on mukana sen vuoksi, että tilausprosessissa on mukana myös julkinen taho. Koko asuinalueella koskeva kaavoitus sisältää suosituksen taiteen sisällyttämisestä kaikkiin rakennuskohteisiin, ja kaupunki palkkasi alueelle taidetta koordinoivan arkkitehtitoimiston.

1.3 Tutkimusaineisto ja tutkimuksen toteutus

Materiaali tutkimusaineistoon on kerätty tutkijan omista julkisten tilausten asiapaperiarkistoista, päiväkirjamerkinnöistä, sähköposteista tilaajien kanssa sekä tilaajina olleiden kaupunkien pöytäkirja-arkistoista. Tutkimusaineistoon sisältyvät minulta tilattujen julkisten taidehankintojen pöytäkirjat, omat muistiinpanoni, viestien vaihto sähköpostilla, tilaussopimukset ja kuvamateriaali tilaustöiden eri valmistusvaiheista. Kuvamateriaali koostuu luonnospiirustuksista, teosten työvaiheista, valmistuneista teoksista sekä teosten nykytilanteesta.

Kaiken edellä kuvatun lähdemateriaalin avulla pyrin vastaamaan tutkimuskysymyksiini, kuten esimerkiksi miten teosten hoito, huolto ja teoksen lähiympäristön hoito teoksen valmistumisen jälkeen on järjestetty. Ammattitaiteilijana haluan tuoda esiin selkeästi

kuvataiteilijan vastuut ja työvaiheet tapahtuneissa tilauksissa. Tämän vuoksi kuvaan tilaustyön työvaiheita ja prosesseja yksityiskohtaisesti.

Peilaan havaintojani, käytyjä keskusteluja, suunnitelmia ja julkaisuja omiin todellisiin kokemuksiini taidekäsitusten ja asiantuntijuuden kentillä. Pohdin myös sitä, miksi julkiset taidehankinnat vaikuttavat sattumanvaraisilta hankinnoilta.

Em. lähteet taustoittavat tutkimusaineistoni ja syventävät tutkimuskysymystäni kuvataiteilijan näkökulman puuttumisesta nykyisissä julkisen taiteen hankintamalleissa. Samalla syntyy aikajana, joka kertoo julkisen taiteen hankinnoissa ja hankintamalleissa ilmenevästä suhtautumisesta kuvataiteilijaan 2000-luvun alusta tähän päivään yhden kuvataiteilijan (so. tämän tutkimuksen tekijän) näkökulmasta.

Tutkimukseni tapausesimerkit tulevat omasta taiteellisesta tuotannostani, ammattikuvataiteilijan kokemuksista eri kohteissa vuosina 2001–2014. Esittelen aineistona ja havaintomalleina tarkemmin kolme kohdetta, joissa olen toiminut julkisen taiteen tekijänä, kuvataiteilijana. Esimerkkitapaukset – *Molskis ja Pisara* (2004), *Rastatukkainen soffa* ja *Aatamin puraisu* (2007–2008) sekä *Vattu ja Lepakko* (2013–2014) – on nimetty teosten nimien mukaan. Kun tutkimus kohdistuu itseen ja omaan tuotantoon, tulevat henkilökohtaiset näkökulmat väistämättä näkyviksi. Pysin tutkimuksessani olemaan hyvien tutkimustapojen mukaan mahdollisimman objektiivinen.

Tutkimuksessani on mukana runsaasti kuvamateriaalia valmistamieni taideteosten eri vaiheista. Kuvien mukanaolo tutkimuksessa on oleellista ja perusteltua tutkimuksen kohteena olevan tutkijan, teosten erilaisia valmistumisvaiheita työstävän kuvataiteilijan ja tutkimusaiheen uskottavuuden näkökulmasta.

Kaikki teokset ovat kolmiulotteisia, isokokoisia, teknisesti vaativia, joten ne toimivat hyvin tutkimusaineistoina tyypillisistä julkisten teosten tilausmalleista. Teosten valmistusprosessin välityksellä kuvaan, miten taiteilijan tulo taidehankintatyöryhmään ja rakennuskohteeseen on järjestetty. Edelleen tapausesimerkit valaisevat kuvataiteilijan asiantuntijuuden painoarvoa työryhmässä sekä kuvataiteilijan vaikutusmahdollisuuksia taideteoksen valmistamisessa ja sen elinkaareissa.

Tutkimukseni käsittelee kuvataiteilijan näkökulmaa toimeentulon ja sosiaaliturvan osalta, joka julkisen taiteen hankintamalleissa ja aihetta käsittelevissä seminaareissa on useimmiten unohdettu. Yksittäisen julkisen teostilauksen vastaanottaminen saattaa ajaa kuvataiteilijan toimeentulon katkoon. Kun yksi tutkimuskysymyksistäni käsittelee kuvataiteilijan asiantuntijuuden huomioon ottamista julkisten teosten tilausprosesseissa sekä opetus- ja kulttuuriministeriön *Taidetta arkeen* -selvityksen taidehankintamallien suunnitelmissa, arvioin tässä työssä kuvataiteilijan työn arvostamista ja arvostamisen näkymistä prosessien eri vaiheissa.

Kuvaan taiteilijan työvaiheita laajemmin, jotta lukija saa käsityksen, millainen suunnittelu- ja työprosessi julkisen taideteoksen valmistaminen käytännössä on. Kuvataiteilijan oman työn osuus on esittävän taiteen teoksen hankintavaiheessa merkittävä. Toisinaan kuvataiteilijan työ saattaa päättyä pelkästään luonnoksen ja idean esittelyyn, ja joku muu toimija toteuttaa teoksen. Silloinkin kuvataiteilija valvoo teoksen valmistumisen eri vaiheet. Yhteenvedossa tarkastelen kulttuuri- ja opetusministeriön tilaamaa selvitystä *Taidetta Arkeen* (2013).

Tutkimuksessa tuon esiin sen psykososiaalisen tilanteen, jossa taiteilija esittelee isonkin, teknisesti vaativan teoksen toteutustapaa (vrt. muu rakennuskohteessa tehtävä hankinta). Neuvottelutilanteissa olen taiteilijana yksin ja vastaan hyvin erityisiin kysymyksiin koskien teoksen teknistä valmistamista. Kuvataiteilijalta vaaditaan oman alan asiantuntijuuden lisäksi arkkitehdin, insinöörin, kirvesmiehen, kemistin ja taloudenhoitajan valmiuksia.

Neuvottelutilanteissa oletetaan kuvataiteilijan valmistavan ja huolehtivan taideteoksen kokonaisuudessaan annettuun tilaan. Hänen oletetaan tietävän seikkaperäisesti teoksen tekniikan ja materiaalin soveltumisen tilaan sekä tekniset edellytykset teoksen asentamiselle, ympäristön vaatimuksille ja erilaisille ympäristön muokkauksille (esim. toimenpiteet, jotka kuuluvat betonialan, puistotoimen tai lujuuslaskelmat hallitsevalle insinöörielle). Nykytilanteessa kuvataiteilijan tulee selvittää ko. seikat ja olla tietoinen kaikista rakennusteknisistä asioista tarjoustilanteessa. Asiat on osattava tuoda esiin hyvissä ajoin neuvotteluissa ja kyettävä vastaamaan ko. seikkoja koskeviin kysymyksiin.

Teoksen kustannusten ja taiteilijapalkkioiden on oltava linjassa kokonaiskustannusten kanssa. Nykytilanteessa taiteilijan työstään saama korvaus ei vastaa kaikilta osin teoksen toteutuksen, teknisen tietämyksen ja vastuiden vaatimustasoa.

Arkkitehti Laura Uimonen¹² toteaa, ettei taiteilija voi olla suunnittelija ilman suunnittelijan koulutusta. Ristiriitaiseksi roolin tekee se, että tällä hetkellä kuvataiteilija on annettuun tilaan valmistuvan taideteoksen suunnittelija ja toteutuksen koordinoija. Näin ainakin minulta tilattujen teosten toteutuksissa ja tutkimukseni tapausesimerkeissä on ollut. Julkisissa tilausteoksissani olen vastannut kokonaisuuden toimimisesta ja huolehtinut teoksen kanssa suorassa yhteydessä olevien teknisten asioiden ja yksityiskohtien toimimisesta samaten kuin neuvotteluista alihankkijoiden kanssa.

Arkkitehti Kirsti Sivén totesi puheenvuorossaan *Taidetta arkeen* -seminaarissa 19.3.2013 arkkitehdin roolin olevan merkittävä sijoitettaessa julkista taidetta uudisrakennuksiin. Hänen mielestään arkkitehti vastaa kokonaisuudesta ja antaa kuvataiteilijalle raamit, joihin kuvataiteilija ideansa taideteoksesta sovittaa. Arkkitehti on hänen mielestään myös vastuussa siitä, että kaikki työvaiheet ja rakennuksen töiden eteneminen esitellään kuvataiteilijalle.

¹² Uimonen 2010, 21.

Kirsti Sivénin mukaan kuvataiteilija on rinnastettavissa rakenne- ja lvi-suunnittelijoihin, ja hänen teoksensa tulee ristiriidattomasti sovittaa osaksi kokonaisuudesta.

Teija Isohanni toimi Arabianrannan julkisen taiteen palkattuna koordinaattorina, ja hän toteaa julkaisussa *Arabia, Arabia* (2006), että koordinaattorina hänen toimialueensa kattoi sekä paikan hengen, maantieteen, historian että taiteilijoiden valinnan ja taiteilijoiden teosten valinnan. Isohannin mielestä koordinaattorilla oli laaja vastuu välittäjänä rakentajien, päättäjien, rakennuskohteen työryhmän ja taiteilijoiden välillä. Hän näki koordinaattorin vastuukentän laajana ja tarpeellisena. Isohanni ei kyseenalaistanut taidekoordinaattorin työtä tässä laajuudessa, sillä hän katsoi ottaneensa vastuun taiteesta ko. alueella yhdessä valitsemiensa taiteilijoiden kanssa. Näin ollen Arabianrannassa kuvataiteen teosten kokonaisuudesta ja taideteosten sijoituspaikoista taiteellisen vastuun kantaa koordinaattori.

Kaikki kuvataiteilijan julkisen tilan työvaiheet käsittävät edellä kuvatun lisäksi varsinaista teokseen liittyvää suunnittelutyötä. Kuvataiteilijalla voi olla toteutustiimi tai tuottaja tukenaan. Suomessa tosin harvoilla taiteilijoilla on mahdollista toimia työryhmissä, joissa on mukana insinöörejä ja arkkitehtejä (vrt. kevyen musiikin tuotantotiimit). Useimmiten suomalainen kuvataiteilija hankkii erikoistyöt ostopalveluina. Toisaalta tilaustöiden toteutus vaihtelee tilannekohtaisesti. Kuvataiteilija on tilausteoksia valmistaessaan kokonaisvaltainen suunnittelija, vaikka kuvataiteilijalla ei olekaan suunnittelijan koulutusta.

Julkisen taiteen seminaareissa on keskitytty esittelemään erilaisia malleja ja valmistuneita kohteita sekä pohtimaan yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Malleissa ei mielestäni ole kuunneltu monipuolisesti itse tekijää – kuvataiteilijaa. Suomessa on työskennelty prosenttiperiaatteen edistämiseksi useita työryhmiä ja laadukkaita seminaareja on järjestetty eri puolilla Suomea. Tärkeimpänä oli Arkkitehtuurikeskus ry:n¹³ järjestämä *Ar(t)chitecture* seminaari yhteistyössä Nykytaiteen museon kanssa 26.9.2012 Kiasmassa.¹⁴ Toinen, laajempi vertaileva seminaari otsikolla *Prosentilla taidetta. Pohjoismaisia julkisen taiteen hankintamalleja* järjestettiin suomalaisruotsalaisen kulttuurikeskuksen Hanasaaren tiloissa Espoossa 2012.¹⁵

Hanasaarissa vertailtiin eri Pohjoismaiden käytäntöjä julkisen taiteen hankintamalleista. Tilaisuudessa pohdittiin, mihin tiloihin julkinen taide soveltuu, kuka sitä valitsee ja millä perusteella; mikä taho teoksen omistaa ja millainen on valtion ja kuntien yhteistyö julkisissa taidehankinnoissa. Huomiota herättävää oli, että Suomeen verrattuna muiden Pohjoismaiden malleissa ja käytännöissä kuvataiteilijat olivat vahvasti edustettuina. Lukuisia kuvataiteilijoita oli jopa palkattu konsulteiksi rakennusprojektien taidehankintatyöryhmiin useiksi vuosiksi.

¹³ Löytyy: <http://archinfo.fi/> luettu 20.11.2014.

¹⁴ Löytyy: <http://www.taike.fi/fi/uutinen/-/news/149090/> luettu 20.6.2014.

¹⁵ Löytyy: <http://www.statenskonstrad.se/>; <http://www.kunst.dk/statens-kunsthund/om-statens-kunsthund/> luettu 19.9.2014.

Prosenttitaidetta ja julkisia taidehankintoja käsittelevien seminaarien loppuhuipennus oli Ympäristötaiteen säätiön seminaari *Taidetta arkeen*, jossa esiteltiin opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman työryhmän selvitys prosenttiperiaatteen hankintamalleista Suomessa. Seminaari järjestettiin Suomen kansallismuseossa 19.3.2013.¹⁶

Yksittäisen taiteilijan näkökulmasta tuntuu, että on taidehankintojen prosenttiperiaatekeskustelussa on jääty vuosiksi junnaamaan paikoilleen. Sama puku esitellään aina uudelleen julkisen taiteen catwalkilla. Ei ole saatu aikaan mallia, joka toimisi eri kohteissa laadullisesti samanlaisella taidekaavalla, ja mukana olisivat kuvataiteilijat konsultin ominaisuudessa yleispohjoismaisia käytänteitä noudattaen.

2. KOLME JULKISEN TAITEEN TAPAUSESIMERKKIÄ

Tutkimukseni kolme tapausesimerkkiä ovat peräisin julkisista teoksistani, jotka on minulta tilattu 2000-luvulla eri kaupunkeihin. Kaikki kolme teosesimerkkiä tulevat esitellyiksi omissa luvuissaan. Yhteenvetoluvussa kokoan yhteen esimerkkitapausten pääkohdat tutkimuskysymyksen näkökulmasta.

Pyrin tutkimuksessani olemaan hyvien tutkimustapojen mukaan mahdollisimman objektiivinen. Tutkimukseni kohteena ovat valtion ja kuntien nykyiset menettelytavat hankkia taidetta julkisiin tiloihin. Poikkeuksena on kolmas esimerkki *Vattu ja Lepakko*, joka on yksityisen tilaajan tilaama. Otin mukaan sen, koska tilausprosessissa on mukana julkinen taho siten, että koko asuinaluetta koskeva kaavoitus sisältää suosituksen taiteen sisällyttämisestä kaikkiin rakennuksiin ja kaupunki on palkannut alueelle taidetta koordinoivan arkkitehtitoimiston.

Teoksista kaksi on ulkotilassa ja yksi sairaalan uimahallissa. Käsittelem teostilauksia teosten nimillä: ensimmäinen tilauksista, *Molskis ja Pisara* valmistui 2004. Teospari *Aatamin puraisu ja Rastatukkainen soffa*, valmistui vuonna 2008. Kolmas teostilaus on *Vattu ja Lepakko*, joka valmistuu vuonna 2015. Taustoitan kunkin teos- ja tapausesittelyn alussa tutkimuksen kannalta niitä merkityksellisiä asioita, jotka johtivat teosten tilaamiseen. Mukana on myös lyhyt kuvaus aiemmista tilauksista, joissa on ilmennyt tutkimuskysymyksiäni sivuavia seikkoja tilaustöiden toteuttamisvaiheissa.

Tapausesimerkin ensimmäiseen teostilaukseen johtivat kotisivuni teoskuvat. Kaupungin taidemuseon julkisen taiteen hankinnoista vastaava amanuenssi oli tutustunut kotisivuihini ja kiinnostui sivuilla esillä olevasta, suunnittelemastani värillisestä seinämosaiikista, *Lip-la-tus*. Teos on valmistunut Pietarin taideakatemiaan mosaiikkistudiolla Pietarin taiteellisella

¹⁶ Löytyy: http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2013/Taidetta_arkeen.html/ luettu 1.1.2014; 20.3.2014; 30.7.2014.

mosaiikkipajalla smaltasta 1988. Teos sijaitsee Kuopion torin varrella, liikekeskus Sektorin ulkoseinässä, kapeaa rännikujaa elävöittämässä. Kuopion mosaiikkiteos on ensimmäinen monumenttitaide-teos, jonka olen valmistanut julkiseen tilaan.

KUVA 4 *Lip-la-tus*, liikekeskus Sektori, Kuopio (Marja Kolu, 1988). Kuva Pekka Mäkinen.

Tämän teoksen tilauksesta jäi mieleen arkkitehdin ikävä painostus. Paikallisesti tunnettu ja arvostettu arkkitehti, joka ko. rakennuksen suunnitteli, puuttui taiteilijapalkkioneuvotteluihin.

Hän uhkasi puhelinkeskustelussa pilata maineeni lehdistössä, jos en suostuisi kohtuulliseen palkkioon, käytännössä pelkkään luonnospalkkioon (10 000 markan kertakorvaukseen). Arkkitehti totesi, että hänellä on vaikutusvaltaisia ystäviä tiedotusvälineissä. Perusteluna hän esitti, että minun pitää tyytyä palkkiooni siksi, että aatteen – en kuulunut itse työn tilanteen aatteellisen yhdistyksen jäseniin – vuoksi pitää olla valmis uhraamaan. Hän mainitsi, ettei hän itse ota mitään korvausta rakennuksen suunnittelutyöstä (hänellä oli vakituinen virka kaupungin arkkitehtinä). Hänen mielestään kuvataiteilijan tuli olla solidaarinen aatteelliselle yhdistykselle ja tyytyä luonnospalkkioon.

Kammoksuin tällaista uhkaavaa esiintymistä enkä alistunut arkkitehdin painostukseen. En tuntenut arkkitehtia aiemmin, eikä hän ollut valinnut minua kohteen taiteilijaksi. Valinnan teki yhdistys, joka rakennutti liiketalon. Arkkitehdin määräyksellä mosaiikkiteoksen tuli olla abstrakti ja teos oli sijoitettava torin puoleisen etusivun sijaan rakennuksen rännikujan puoleiselle sivuseinälle. Mosaiikkiteosta varten seinään rakennettiin ulkonema, jotta teos vilahtaisi torille päin.

Neuvottelin yhdistyksen työryhmän kanssa sovussa molempia tyydyttävän palkkioratkaisun. Olin nuori ja kokematon neuvottelija, mutta niin olivat rakennuksen tilanteet yhdistyksen vastuuhenkilötkin. Riita olisi vaarantanut koko teoksen tilauksen ja luonut työmaalle ikävän ilmapiirin. Oikeudellista apua neuvotteluihin sain kuvanveistäjäliiton lakimieheltä. Arkkitehdin käytös kuvasi hänen asennettaan kuvataiteilijan työhön. Taideteos on hyvässä kunnossa 25 vuoden jälkeenkin ja antaa valoa rännikujalle. Useat kaupungin asukkaat ovat kiittäneet teoksen elävöittävän muutoin niin ankeaa torinvierusrakentamista.

Lip-la-tuksen jälkeen valmistuivat pienemmät julkiset teostilaukset Pohjois-Savon taidetoimikunnan työllistämänä taiteilijana 1990-luvulla eri puolille Savoia yhden vuoden aikana. Teokset valmistettiin Vieremän ja Maaningan kuntiin kuntien kustantamalla materiaalmäärärahoilla, ja taidetoimikunnasta ja työvoimatoimistosta maksettiin taiteilijapalkkaa vuoden ajan. Tämä malli oli toimiva ja taloudellisesti hyvä vaihtoehto: saatoin taiteilijana tehdä oman alani töitä julkisiin tiloihin. Luonnokset ja teosideat esiteltiin tilaajalle normaalisti, ja teostilauksesta laadittiin teostilaussopimus sovittuja käytänteitä noudattaen.

2.1 *Molskis ja Pisara*

Toinen tutkimukseni tapausesimerkki, *Molskis ja Pisara* on kokemus hyvästä julkisen taiteen hankintakulttuurista. Tilaus tehtiin 2004 ja työ eteni alusta asti hyvin. Minut oli valittu monen ammattitaiteilijan joukosta, ja valinnan olivat tehneet taidemuseoalan ammattilaiset.

Sain kutsun taidehankintatyöryhmän kokoukseen, jossa esiteltiin tulevan sairaalan uudisrakennus sekä paikka, mihin teokseni oli ajateltu sijoitettavaksi. Ensimmäisessä

tapaamisessa käytiin läpi kaupungin menettelytavat ja yleiset periaatteet prosenttitaitteen hankinnoista sekä tulevan teoksen hintahaarukka. Konsepti oli valmis, eikä sitä ruvettu sorvaamaan kuvataiteilijan läsnä ollessa tilaussopimuskokouksessa.

Laadimme kokouksessa luonnossopimuksen. Tämä tarkoitti, että kuvataiteilijalta tilattiin mittakaavaan valmistetut luonnokset, ja kuvataiteilija sai kertakorvauksena tilatun luonnoksen valmistamisesta 2 500 euroa. Luonnospalkkio ja valmistettu luonnos jäisivät taiteilijalle, vaikka tilaustyö ei etenisikään teoksen hankintaan.

Sain kolme kuukautta aikaa valmistaa luonnosehdotusta tavanomaista vaativampaan ympäristöön, jossa tilan käyttäjät olisivat eri tavalla joko liikuntarajoitteisia tai kuntoutettavia. Luonnosehdotuksen tuli sisältää tekniset tiedot, materiaalit, ratkaisun kiinnitystavasta, alihankkijat ja kustannusarvion. Valmistin luonnoksen kokoon 1:5, ja tilasin arkkitehtipiskelijoilta kolmiulotteisen pienoismallin rakennuksesta, johon sijoitin teosluonnokseni.

KUVA 5 *Pisara*-mosaiikki (Marja Kolu, 2003). Kuva Jussi Tiainen.

Esittelin kaupungin taideteostyöryhmälle kaksi vaihtoehtoa, toisen esittävän ja toisen eiesittävän. Työryhmä hyväksyi ideani vesiaiheisesta, ei-esittävästä kuvasta ja värisuunnitelmasta yksimielisesti. Pääsimme laatimaan sopimuksen nopeasti.

Taidehankintatyöryhmällä oli kokemusta, ammattimainen ote sekä selkeä työnjako ja toimintamalli taiteen hankintojen järjestämisessä. Teostilauksen sopimuspaperit olivat valmiina lukuun ottamatta teoksen yksityiskohtaisia, erityisiä ja tätä tilausta koskevia teknisiä ja toteutusta koskevia kohtia. Sopimuksessa oli selkeästi kirjattuna vastuualueet, materiaalit ja toteutustavat. Työryhmässä oli tarpeellinen määrä ammattilaisia ja hankintalain käytännöt tuntevia virkamiehiä. Kuvataiteilijan ei tarvinnut todistella valmistamiensa materiaalien toimivuutta kohteessa. Lisäksi työryhmä hyväksyi kustannusarvioon menoeräksi kuvataiteilijan tutustumismatkan Italian Ravennaan, jotta taiteilija voisi sopia teoksen

lopullisesta valmistuksesta isoihin seinäteoksiin ja taidemosaiikkeihin erikoistuneessa yrityksessä Sicisissä.

Teos ladottiin Sicisin tehtaan taiteilijapajalla kokonaan kuvataiteilijan yksityiskohtaisen luonnosmallin ja värikartan pohjalta. Ulkopuolisilla taiteilijoille ei Sicisin taidepajalle ollut sisäänpääsyä. Em. taidepaja oli taiteellisesti läpivärjätyn lasimosaiikin teollisena tuottajana ja valmistajana lähin, kokenut valmistaja teokselle. Oulun sisustajien laatoittajat asensivat tilauksen paikoilleen.

Molskis ja Pisara -taideteostilauksen työryhmän jäsenet olivat ennakkoon tutustuneet teoshankintaan ja käyttivät puheenvuoroja kaikki. Tämä tarkoitti, että kaikki näkökulmat tulivat ajoissa esille hankintaa käsiteltäessä. Taidehankintatyöryhmä oli kaupungin organisaatiossa sitoutettu päätöksiin ja heillä oli lupa tehdä päätöksiä. Neuvottelut työryhmän kanssa sujuivat tältä pohjalta todella hyvin ja jouhevasti. Työryhmä toimi yhteistyössä, sooloilua ei ilmennyt, eikä yksikään työryhmän jäsenistä esittänyt epäasiallisia huomautuksia taiteilijalle (jos huomioon ei oteta kaupungin teknisen viraston kaupungininsinöörin pyyntöä lahjoittaa hänelle signeerattu, pieni luonnospiirustus tähän teoshankintaan liittyen).

Teos valmistui aikataulun mukaisesti ja taiteilija kutsuttiin rakennuksen vihkiäisjuhliin. Tästä teostilauksesta yli 10 vuotta sitten saadut kokemukset olivat myönteiset. Käyttötarkoituksensa vuoksi teostilaus oli haastava. Tila, johon *Molskis ja Pisara* sijoitettiin, oli sairaalan iso uima-allasosasto kuntoutettaville potilaille. Teokselle asetettiin tarkat laatuvaatimukset materiaalien osalta, ja tämän vuoksi teoksen toteutus oli varmintä tehdä ostopalveluna kokeneelta yritykseltä. Teoksen koko oli kahdeksan neliötä. Lisäksi ison seinän viereen, kulmikkain olevalle pienemmälle seinälle sijoitettiin yhden neliön fragmentti isommasta teoksesta.

Varsinaisen tilaussopimuksen allekirjoittaminen edellytti, että kuvataiteilija kuuluu alv-rekisteriin ja omaa Y-tunnuksen. Olin teoksen valmistusaikana vuonna 2004 kolmivuotisella apurahalla, joten toimeentuloni ei vaarantunut tämän sopimuksen vuoksi.

2.2 *Aatamin puraisu ja Rastatukkainen soffa*

Tutkimusaineiston toinen esimerkkitapaus on veistospari *Rastatukkainen soffa* ja *Aatamin puraisu* vuosilta 2006–2008. Maisema-arkkitehtitoimisto halusi värikkään veistosparin suunnittelemansa uuden puiston Paratiisiosioon. Minut kutsuttiin ensimmäiseen aloituskokoukseen 25.11.2005. Maisema-arkkitehtitoimisto vahvisti minulle sähköpostilla¹⁷, että he eivät valinneet minua teoksen tekijäksi, vaan huomasivat minun ilmestyneen valmistelevan kokouksen osallistujalistalle mahdollisena kuvataiteen osuuden tekijänä.

¹⁷ Sähköposti 14.10.2014, Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä, Matti Liski/Marja Kolu.

Kukaan työryhmästä ei muista, miten minut oli päädytty kutsumaan ideoimaan puistoon veistosparia. Luulen, että minut oli valittu, koska olin niitä harvoja paikallisia kuvanveistäjiä, jotka valmistivat teoksia ulkoilmaa ja sään vaihteluita kestävästä, värillisestä materiaalista. Taidehankintatyöryhmän sihteerinä toiminut kaupungin edustaja, joka oli rakennuskohteen yhteyshenkilö, muisteli sähköpostivastauksessaan¹⁸, että hän olisi saanut minulta paria vuotta aiemmin ehdotuksia värillisistä veistoksista kaupunkikuvaan. Tämän perusteella nimeni olisi nyt myöhemmin tullut esiin.

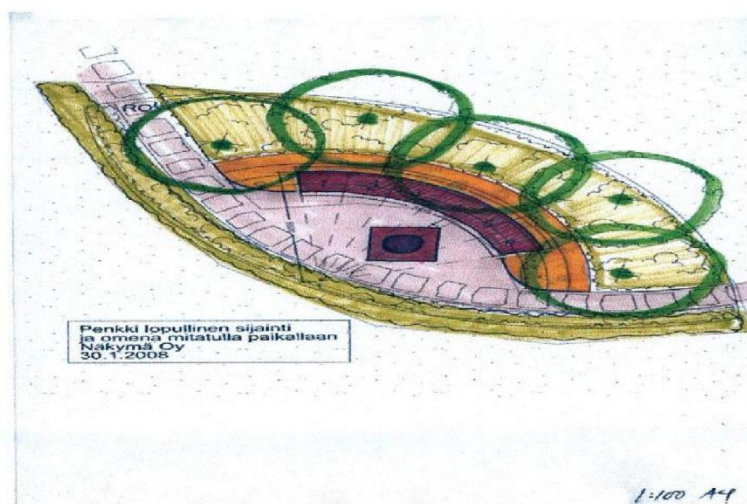
Voinee todeta, että valintani kohteen taiteilijaksi oli sattumanvaraista, ja prosessi kuvastaa osaltaan kaupungin julkisen taidehankintatyöryhmän toimintatapaa. Mukana taideteoksen hankinnan ensimmäisessä neuvottelukokouksessa (liite 1) olivat kohteen suunnittelija, maisema-arkkitehti, rakennuttajan edustaja sekä kaupungin puisto- ja kaupunkisuunnittelun edustajat. Kokouksessa keskusteltiin yleisistä linjauksista alueella, jonne taideteokseni oli aiottu sijoittaa.

Aloituskokouksessa käytiin läpi uuden puistoalueen tavoitteita ja erilaisia teemoja, joita puistoon oli suunniteltu. Minulle – kuvataiteilijalle – esiteltiin rajaukset tulevan teoksen koosta ja aiheesta. Teostilaus eteni siten, että sain pyynnön valmistaa luonnokset suunnittelutoimiston antamien ohjeiden mukaisesti. Puistoon suunnitellun veistosparin aiheet oli määritelty.

Maisema-arkkitehtitoimisto oli määrittänyt teosten muodot tarkasti: teokseni tuli esittää yhdeksän metrin pituista, puolikaaren muotoista, käärmemäistä objektia Paratiisiosiossa.

KUVA 6 Arkkitehtitoimiston havaintokuva veistosparin sijoittamisesta alueelle Paratiisiosioon (2006). Kuva MK.

¹⁸ Sähköpostit 2.9.2014 ja 3.9.2014, rakennuttajahortonomi Leena Rapo/Marja Kolu.

Lisäksi Raamatun kertomuksen paratiisista karkottamisen innoittamana tilattiin pyöreä omena käärmeen eteen. Molemmat päällystettyinä värillisellä *smaltalla* (smalta = keittämällä valmistettua, taiteellisesti läpivärjättyä lasia). Minua pyydettiin ideoimaan puiston Paratiisiosioon pitkulainen kaarevanmuotoinen, käärmemäinen penkkiaihe ja luonnollisen muotoinen, noin metrin korkuinen omena sen eteen.

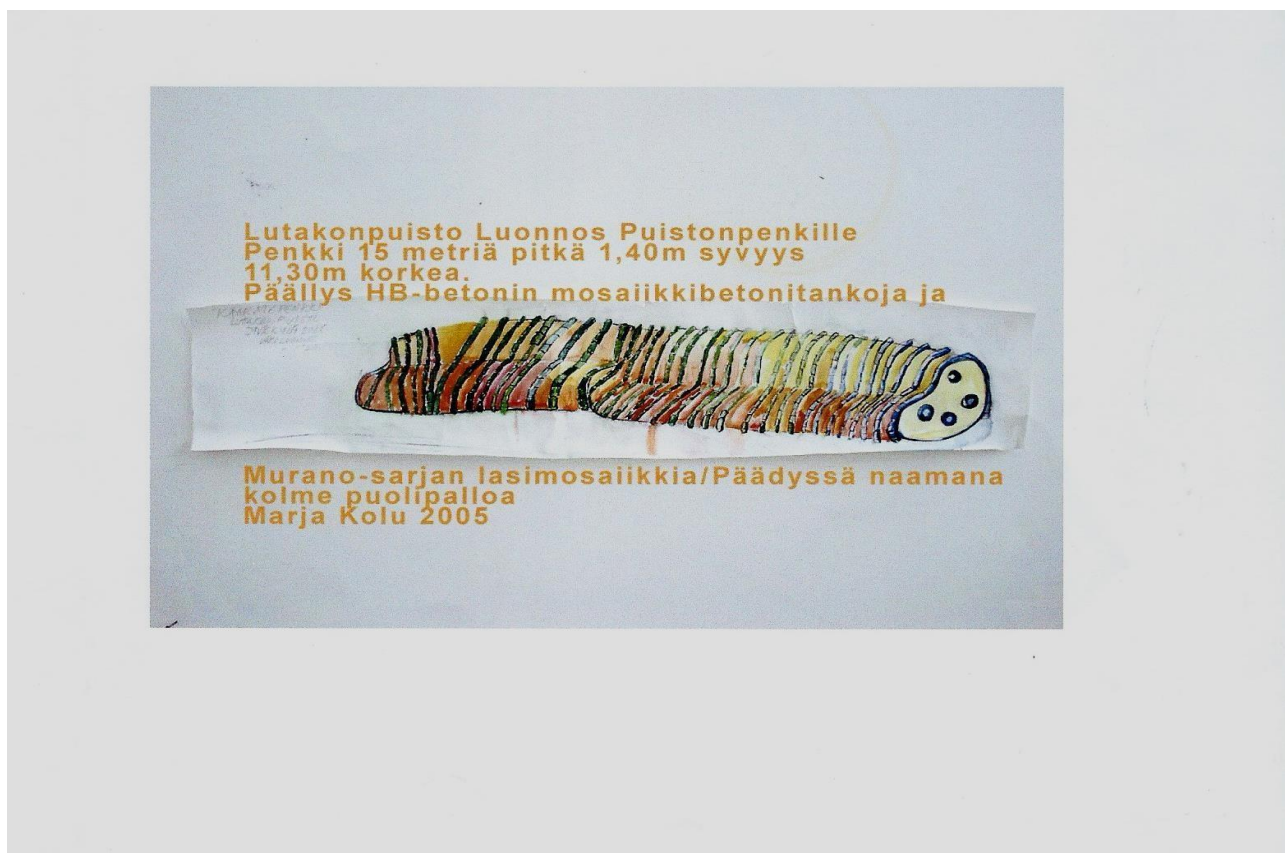
Neuvottelut etenivät luonnoksen tilaamiseen, ja aloin työstää ajatusta annettujen reunaehto- jen mukaan. Valmistin luonnokset: otin hieman vapauksia ja hain itselleni mieluista, veistoksellista muotoa. Olihan kysymyksessä keskeisellä paikalla sijaitseva kaupunkipuisto, ja valmistuttuaan teos tulisi saamaan laajan näkyvyyden. Taiteilijalle tämä merkitsi ainutlaatuista tilaisuutta oman osaamisen näyttämiseen. Innostuneena aiheesta – vaikka annetuin rajauksin – sain irroteltua uskaliaan, veistoksellisen ilmeen luonnosehdotuksilleni ja lähetin ne maisema-arkkitehdille sekä rakennuttajan ja kaupungin yhdyskuntatoimen edustajille. Esitykseni meni läpi. Käärmemäinen, pyöreä kaareva penkki tulisi siten olemaan

vyötteinen käärmeenpintaa imitoiva lötkö sohva, ”soffa”, ja omena taas syöty omena, josta ovat vain kara, kanta ja puolikas jäljellä. Halusin suunnittelijan antamien reunaehto- jen puitteissa tehdä tilaustyöstä veistoksellisen niin paljon kuin se oli mahdollista. Mielestäni onnistuin: lopputulos oli räväkän humoristinen, ja näyttävä teospari ilmensi osuvasti omaa taiteilijuuttani. Kuvataiteilijalle on tärkeää saada rajatussakin tilauksessa käyttää omaa mielikuvitustaan ja osaamistaan.

Minut kutsuttiin taidehankintatyöryhmän kokoukseen esittelemään ideaani ja teokseni toteutusta. Luonnoksestani ja teosideastani pidettiin. Mielenkiintoista oli, että olin huumorilla piirtänyt ja maalannut ideat pienelle luonnospaperille ja arvelin, että ne liian koomisina herättävät vastustusta. Olin siis valmistautunut siistimään ehdotusta. Kävikin päinvastoin, kun luonnokset puoleksi syödystä omenasta ja pötkylämäisestä juonteikkaasta käärmeenpennistä miellyttivät taidehankintaryhmän jäseniä ja maisema-arkkitehtia suuresti.

Luonnosehdotukseni veistosparista hyväksyttiin yksimielisesti, eikä minulta pyydetty tarkennuksia teoksen muodon puolesta.

Etenimme materiaalien valintaan ja esittelyyn. Yllättäen hankauskohdaksi työstämässäni, lopullisessa ehdotuksessa muodostui esittämäni materiaali, joka oli HB-betoniteollisuuden tuote: tankomainen, pyöreä mosaiikkibetoninen pinnoite.

KUVA 7 Käärmeenpenkki, luonnos (Marja Kolu, 2005). Kuva MK.

Tällä materiaalilla teoksen pinta olisi paitsi ollut taiteellisesti vaikuttavampi myös kestävämpi. Ajatuksenani oli käyttää käärmeen pinnassa kohopintaisena tätä korkealaatuista, erisävyisistä, kotimaisista kivilaaduista valmistettua, noin kahden sentin korkuista betonimosaiikkitankoa, ja tankojen väleihin olisi tullut värillistä italialaista smaltaa. Puiston kalustot ovat kovassa käytössä, sillä puisto sijaitsee keskellä vilkasta asuma-aluetta. Siksi oli tärkeää suunnitella istuttavan käärmepenkin pinnoite erityisen lujaksi. Samalla halusin, että penkin pinta olisi veistoksellisen näyttävä. Suunnitelmassani pinta muodostui kapeista, puolipyöreistä mosaiikkibetonitangoista, ja istuinosa tulisi saamaan ryijymäisen pintastruktuurin. Tämä malli oli kalliimpi ja hitaampi toteuttaa, koska mosaiikkibetonilaattojen sahaaminen pötkylöiksi tapahtuu käsityönä.

Mielestäni tämä vaihtoehto oli taiteellisesti korkeatasoisempi ja lisäksi aivan uusi tapa päällystää betonia. Olin innoissani keksinnöstä yhdistää luonnonkivistä valmistettu, kotimainen mosaiikkibetoni ja värillinen italialainen smalta. Idea oli syntynyt rastahiusmallien ja arkkitehti Alvar Aallon rakennuskohteiden ulkoseinissä käyttämien keramiikkasauvojen innoittamana. Ajatukseni oli valmistaa veistoksellinen tilaustyö, jossa näkyy työn valmistumisajankohta ja se, että teos on ilmeeltään röyhkeä, nuorisoa puhutteleva.

Sopimusta ei tehty kuitenkaan veistosparista kokonaisuutena. Sen sijaan omenasta – teoksen nimi *Aatamin puraisu* – tehtiin sopimus, joka hyväksyttiin 1.12.2006, ja toteutus ja sopimus laadittiin 11.6.2007.

Luonnos oli hyväksytty ja luonnospalkkio maksettu 1.12.2006. Alustavat neuvottelut käsittivät veistosparin hankintaa, mutta toisen osan hankintapäätöstä viivyteltiin. Viimeisessä puiston veistosparin kakkososan hankintaa käsittelevässä kokouksessa otin riskin ja totesin ääneen, että haluan lopullisen päätöksen tehtäväksi, vaikka se olisi kielteinen. Mielestäni jatkotilauksen päätöstä oli venytetty perusteettoman pitkään, eikä todellista syytä pohtimiseen näyttänyt olevan. Yksi työryhmän jäsenistä esitti ennen lopullista päätöstä ajatuksen, että odotettaisiin taloudellisesti parempia aikoja.

Lopulta taidehankintatyöryhmän puheenjohtaja lopetti kiusallisen tilanteen yksinpuheluun, ja päätti kakkososan tilattavaksi esittelemäni edullisemman suunnitelman mukaan. Hän totesi perusteluna, että ei ole tekijän – kuvataiteilijan – kannalta kohtuullista enää venyttää päätöstä. Kukaan ei sanallakaan vastustanut tai kommentoinut esitystä tai maininnut ja kiinnittänyt huomiota siihen, kuinka torso teos olisi ollut ilman siihen liittyvää toista osaa. Viimeisessä kokouksessa ajattelin hetken, että peukalo voi kääntyä yhtä hyvin ylös- tai alaspäin. Minulle syntyi käsitys, ettei muilla työryhmän jäsenillä ollut rohkeutta esittää omaa mielipidettään, tai sitä ei yksinkertaisesti ollut.

Teokseni kustannukset olivat tekemieni materiaalimuutosten jälkeen kohdallaan teoksen kokoon nähden, samoin taiteilijapalkkio. Suhtautumisessa kuvataiteilijan työtä kohtaan oli

tässä työryhmässä korjattavaa. Kuvataiteilijan työhön, materiaalivalintoihin ja -tuntemukseen tulee luottaa, jos esitetyt tekniset ja muut seikat näyttävät toteen materiaalin soveltuvuuden nimenomaisiin olosuhteisiin ja tilaan.

Jyväskylän kaupungin taidetyöryhmän päätöksen mukaisesti katu- ja puisto-osaston johtaja teki hankintapäätöksen veistosparin toisen osan toteutuksesta, *Rastatukkaisesta soffasta* Jyväskylän kaupungin yhdyskuntatoimessa, katu- ja puistosuunnittelun osastolla 20.12.2007. (liite 2).

Tilauksen vahvistuttua tilasin materiaalit Italian Venetsiasta, Muranon saarelta, smalttaa valmistavalta Orsonin perheyrytykseltä, ja sovin taidevalu Jarmo Saarekkaan kanssa teoksen valmistuksesta. Teoksella oli kiire, koska uuden puiston vihkiäisiä vietettäisiin kesäkuussa 2008. Outoa taideteoshankinnassa oli, että ensimmäinen sopimus käsitti vain veistosparin toisen osan, vaikka teokset tilannut maisema-arkkitehtitoimisto oli määritellyt aiheet oleellisiksi osaksi tietyn puistoalueen tematiikkaa. Minulle ei koskaan selvinnyt, miksi tilausta koko teoksesta ei voinut tehdä samalla kertaa. Kysymyksessä oli kaupunkikuvallisesti merkittävä alue, ja puiston suunnitteluun oli satsattu paljon, järjestetty jopa valtakunnallinen puiston suunnittelukilpailu.

Minulta tivattiin edelleen todistelua materiaalin säänkestävyydestä. Onneksi olin valmistanut aiemmin useampia ulkotilaan sijoitettuja teoksia samasta materiaalista, ja ne olivat kestäneet hyvin säiden vaihteluja jo useita vuosia. Julkisuudessa on ollut esillä eräiden muiden kuvataiteilijoiden keraamisilla laatoilla toteuttamia värillisiä mosaiikkiveistoksia, jotka rikkoutuivat talven aikana. Tällaiset tapaukset ovat olleet näyttävästi esillä julkisuudessa ja antaneet syytä tilaajien reagointiin ja varovaisuuteen.

KUVA 8 *Aatamin puraisu* Lutakon puistossa (Marja Kolu, 2007). Kuva Martti Kapanen.

Aatamin puraisu valmistui vuotta aiemmin kuin *Rastatukkainen soffa*. Teos valettiin Suomenlinnan valimolla ja omenaveistos kuljetettiin paikalleen kahdessa osassa. Puistossa oli valmiina perustuslaattaa kiinnitysrautoineen. Teosta työstettiin 15.8.2007–30.10.2007, ja se asennettiin paikalleen lokakuun viimeisenä päivänä. *Aatamin puraisu* kesti hyvin talven ja vakuutti taidehankintatyöryhmän italialaisen värillisen smaltan säänkestävyydestä Suomen vaihtelevissa oloissa.

Kuten aiemmin kerroin, oli veistosparin toisen osan, *Rastatukkaisen soffan* tilaus epävarma vielä vuoden 2007 loppupuolelle. Asiaa käsittelevissä kokouksissa painotettiin kiinnittämään erityistä huomiota teoksen kestävyyteen, vaikka samasta materiaalista valmistettu veistosparin toinen osa oli selviytynyt ilman minkäänlaisia vaurioita edeltävän talven säävaihteluista.

Pitää tietää mitä teknisiä ominaisuuksia valitulla betoniaineksella ja sideaineilla tulee olla, kun teos sijoitetaan ulkotilaan, missä se on alttiina sään vaihteluille. Ikävä kyllä tilaajat eivät aina ole tarkkoja, eikä taiteilija ole välttämättä tietoinen materiaalien kestävydestä. Edelleen joku uskoo, että keramiikka ja kaakeli kestävät Suomessa ulkona. Keramiikka, tai kaakeli huokoisena imee vettä, materiaalin sisällä vesi jäätyy, laajenee ja poksauttaa laatan hajalle. Kuvataiteilijan ja tilaajan sekä rakennuksen tai ympäristön suunnittelijan täytyy varmistaa teoksen tekniset ominaisuudet ja materiaalin kestävyys. Teostilauksia tehtäessä tulee taiteilijan avuksi varmistaa, että tällä on käytössään työryhmä, joka tarkistaa teoksen tekniset ratkaisut kestäviksi.

Italialainen, taiteellisesti läpivärjätty lasi, smalta, on valmistettu kvartsihiekestä ja oksideista, ja se keitetään korkeassa lämpötilassa. Materiaali on lujaa kuin kivi ja smaltan värinkestävyys on ikuinen. Esittelin hankintatyöryhmälle teoksen materiaalien tekniset tiedot aukottomasti. On tilaajan ja kuvataiteilijan etu, että tällaiset asiat käydään läpi ja sovitaan ennen teoksen tilausta. Varmistuksen on perustuttava asiantuntijalausuntoihin, ja kun faktat on esitetty, niihin pitää luottaa. Nyt minulle jäi tunne, että epäily materiaalin sään kestävyyttä kohtaan oli edelleen suuri, vaikka tekniset faktat ja sertifikaatit oli tehty perusteellisesti tiettäväksi.

Itse teoksen toteutuksen teki haastavaksi se, että käärmeen imitoivan kappaleen tuli olla puolikaaren muotoinen. Myös sijoituspaikan ahtaus suhteessa teoksen kokoon oli haasteellinen. Vuokrasin teoksen valumallin tekoa varten ison tehdashallin. Itse valussa käytettävä mallikappale valmistui finnfoam-levyistä, jotka liimattiin yhdeksi kappaleeksi.

KUVA 9 Valumalli finnfoamista *Käärmesoffalle* (Marja Kolu, työhuonekuva 2007). Kuva MK.

Yksi-yhteen -valumallia varten hankin uusia työkaluja, erilaisia hiomalaitteita sekä sähkökäyttöisen moottorisahan. Muotoiltava kappale oli 120 cm x 110 cm x 130 cm. Kappaleen muotoilua vaativia kohtia olivat ”soffan” saaminen istuttavaksi ja kaarevaksi. Palkkasin avukseni taitavan kirvesmiehen varmistamaan valumallin onnistumisen. Iso tehdashalli oli työssä hyödyksi, ja pystyimme laskemaan oikean kaarevuuden sekä säteen yksittäiskappaleelle, josta valimolla otettiin lasikuitumuotti. Samaa muottia käytettiin kahdeksan *Käärmenpenkin* osan monistamiseen.

Betoniset kappaleet valmistettiin Suomenlinnan Susisaarella sijaitsevalla taidevalimolla. Samoin *Rastatukkaisen soffan* osien päällystäminen tehtiin Suomenlinnan valimon pihalla sään ollessa suotuista. Leikkasin käsin laattaleikkurilla smaltaa sopiviksi kappaleiksi ja muokkasin yksittäisiä paloja mosaiikkivasaralla. Laatoittaminen tapahtui yhdessä Jarmo Saarekkaan kanssa. Ladonta ja värimalli piti tehdä yksinkertaisen selkeäksi, budjettiin ja aikatauluun sopivaksi. Päällystäminen – tai soffan puvustus – tapahtui rivakasti viikossa. Kun betoniosat olivat saaneet värillisen viimeistelynsä, ne kuljetettiin kohteeseensa 400 kilometrin päähän. Silloin puiston aaltoileva ruohomatto oli jo istutettu, eikä maastoon voinut ajaa.

Veistos asennettiin käyttämällä isoa nosturia, joka kurkotti yli neitseellisen nurmialueen asentamaan veistoksen osat paikoilleen.

Lopullisen viimeistelyn ja teoksen pinnan siistimisen tein itse. Puisto oli niin uusi, etteivät vesipisteet olleet vielä valmiita, joten kannoin pesuveden ämpärillä läheisestä järvestä, hioin ja pesin saumaustaastin pois laatoilta. Sattui kaunis ilma, ja alueen asukkaat kävivät kannustamassa. Tämä painui mieleeni ainutlaatuisena kokemuksena: nurmikkoalueella on suuri veistos, jota huuhtelen järvestä kantamallani vedellä. Raaputan puukolla pois laastin jäämiä kuvapinnasta ja kuivaan teosta kangasrätteillä (vrt. Kalevala-kuvaelma, jossa taiteilija pesee ja ehjää veistostaan järven rannalla).

Aatamin Puraisun ja *Rastatukkaisen soffan* työryhmä ei ollut sitoutunut työskentelyyn samalla tavoin kuin *Molskis* ja *Pisara* -teoksen tapauksessa. Osalta työryhmän jäseniltä puuttui kokouksessa heille sähköpostin liitteenä ennakkoon lähettämäni materiaali, eivätkä he olleet paneutuneet teoksen tilausprosessiin. Ilman taidehankintatyöryhmän sihteeria, rakennuttajahortonomia, joka samalla toimi hankkeessa yhdyshenkilönä ja kaupungin edustajana rakennuskohteessa, olisi teoksen toteuttaminen ollut työlästä. Juuri kaupunkirakentamisen viher- ja liikenneosaston rakennuttajahortonomi vastasi käytännön asioiden sujumisesta ja sopimuspaperien asiallisesta valmistumisesta sekä rahaliikenteestä. Hän vastasi kysymyksiin nopeasti ja toimitti paikalle tarvittavat materiaalit ja henkilöstön.

Sopimuspaperien valmistelu ja maksuaikataulut saatiin lopulta valmiiksi. Päätöksenteon venymisen vuoksi aikataulu oli niin tiukka, että oli vähällä, ettei teos olisi ehtinyt valmistua kohteen avajaisjuhliin ajoissa. Mitään takapakkia ei ilmennyt valmistusprosessissa, vaikka työvaiheita oli useita. Kahdeksan erillisen osan valu sujui hyvin ja muotti kesti. Materiaali Italiasta tuli ajallaan, ja jopa sää suosi hanketta. Päivää ennen avajaisia teos oli paikallaan.

Loppuhuipennus, puiston vihkiäisjuhla sujui mieskuorolaulun säestyksellä ja suuren asukasmäärän osallistuessa tapahtumaan kesäkuussa 2008. Kansa miehitti ”soffan” oikopäätä hyväntuulisena, ja minä taitelijana koin onnistuneeni saatua teoksesta kiittävää palautetta. Jännitys teoksen eri valmistusvaiheissa oli ollut kova, mutta hyvin suunniteltuna sujui kaikki lopulta erinomaisesti.

KUVA 10 *Aatamin puraisu* ja *Rastatukkainen soffa* -veistospari valmiina puistossa (Marja Kolu, 2008). Kuva Martti Kapanen

Yksi tärkeä muutos ajoittuu *Aatamin puraisun* ja *Rastatukkaisen soffan* hankinta-ajankohtaan. Samanaikaisesti teosparin suunnittelu-, tilaus- ja valmistusprosessin kanssa julkistettiin ajankohtainen lakimuutos: hankintalaki, joka määräsi, että kuntien ja kaupunkien kaikki hankinnat tulee kilpailuttaa. Vallitsi epätietoisuus siitä, koskeeko laki myös julkisia taidehankintoja.

Helputukseksi laki ei koskenut kuvataiteen tämän hintaluokan hankkeita. Myöhemmin on myös sovellettu hankintalain sitä kohtaa, jossa todetaan, ettei kilpailua tarvitse järjestää sellaisista hankinnoista, jotka vain yksi tekijä pystyy valmistamaan. Kuvataiteen teokset ovat nimenomaisesti tällaisia hankintoja. Hankintalaki ei koske tilauksia, kun kyseessä on ainutkertainen, omaperäinen taideteos, ja teoksen voi valmistaa vain yksi tekijä.

Jälkeenpäin teosparin *Aatamin puraisu* ja *Rastatukkainen soffa* kohdalla ilmeni puutteita, jotka liittyivät teoksen taustaan ja lähiympäristön hoitoon. Teoksen taustaa ei laatoitettu lainkaan, koska suunnitellun kasvillisuuden todettiin neuvotteluissa peittävän soffan takaosan. Tausta päätettiin jättää paljaalle betonille. Kävi ilmi, että teoksen taakse istutetut kasvit eivät viihtyneetkään ja kuolivat pois, ja teoksen ankeanharmaa tausta irvisti jo kaukaa vilkkaalle virkistys- ja puistoalueen ulkoiluväylälle.

Kuuden vuoden jälkeen teoksen tausta oli edelleen rumana näkyvässä. Teoksen takaosaa on pyynnöstäni käynyt tarkistamassa ja siistimässä alkuvuosina teoksen valutyöt suorittanut taidevalimo. Sen jälkeen olen ollut vuonna 2012 edellisen kerran yhteydessä kaupungin ko. alueen kunnossapidosta vastaaviin henkilöihin ja pyytänyt suojaamaan teoksen taustan sään kestäväällä materiaalilla laatoittaen sekä huolehtimaan, että teos ja sen ympäristö vastaavat hankintasopimuksessa sovittua. Tähän vastattiin, ettei ole varaa laatoittaa kohdetta italialaisella smaltalla. Myöhemmin selvisi, ettei teoksen taustaa ole varaa päällystää edullisemmallaakaan sään kestäväällä laatoilla, kuten esimerkiksi klinkkerillä.

Olin säännöllisesti saanut kuvin varustettua negatiivista palautetta teoksen rumasta takaosasta kollegoilta ja alueen asukkailta. Onneksi teoksen etupuoleen on oltu hyvin tyytyväisiä. Teoksen ulkopinnan ruma tausta menee kuitenkin kuvataiteilijan piikkiin, sillä kukaan muu ei ajattele, että joku muu kuin taiteilija on syyppä teoksen rapistuneeseen ulkonäköön.

Hämmennystä herätti erään kaupungin työntekijän oma-aloitteinen teoksen taustan siistimisyritys. Hän ei kysellyt minulta eikä keneltäkään muultakaan lupaa ideansa toteutukseen tai selvittänyt idean soveltuvuutta betonipinnalle. Hän keksi maalata valkoisella kalkkimaalilla teoksen taustan, jotta siitä tulisi siistin valkoinen. Hänen materiaalivalintansa perustui omaan kokemukseen kalkkimaalin käytöstä kellarin seinissä, missä maali oli säilynyt siistinä vuosia. Kellari ei kuitenkaan ole sama kuin ulkotila, ja kohteessa on eri betoniaines. Kalkkimaali hilseili valkoisina hiutaleina teoksen pinnalla ja veistos näytti potevan ankaraa psoriasisista. Paikallinen toimittaja, joka huomasi hilseilevän maalipinnan, lähetti kuvan minulle. Muutoin kukaan ei ilmoittanut minulle tapahtuneesta.

Kun maalaamisen epäonnistuminen tuli tietooni, olin yhteydessä kaupungin puisto-osastoon. Maalaustyön tehnyt työntekijä soitti minulle, katui oma-aloitteisuuttaan ja pahoitteli tapahtunutta. Lisäksi hän lähetti anteeksipyyntön sähköpostissa. Teoksen taustasta pestiin kalkkimaali pois ilman, että se ehti aiheuttaa vahinkoa rakenteelle. Teoksen tausta on asianmukaisesti päällystetty ja kestää päivänvalon, kiitos teoksen suunnitelleen kuvataiteilijan oman aktiivisuuden.

Teoksen tausta on näkyvä osa teosta ja kokonaisuudesta. Ihmiset muistavat tekijän eivätkä ole tietoisia istutusten epäonnistumisesta. Minulta kysyttiin jopa, että kuinka olen jättänyt teoksen kesken. Syyskuussa 2014 tiedustelin HB- betoniteollisuuden mahdollisuutta sponsoroida kohdetta lahjoittamalla puuttuva materiaali teoksen taustaan, ja HB- betoniteollisuus lahjoittikin korkealaatuista mosaiikkibetonilaattaa taustaan. 23.9.2014 kävin toteamassa, että työ oli alkanut ja teos saa viimeistellyn laatoituksen taustapuolelle. Laatoitus valmistui lopullisesti hyvissä ajoin ennen pakkasten tuloa.

KUVA 11 Asiantuntijamaista teosten huoltoa. Teoksen taustan huoltaminen ja ympäristö on jätetty hoitamatta (*Rastatukkainen soffa*, Marja Kolu, 2008). Kuva MK.

KUVA 12 *Rastatukkainen soffa* -teoksen ladontaa Suomenlinnan valimolla (2008). Kuva MK.

KUVA 13 *Rastatukkainen soffa* -teoksen kokoaminen ja asentaminen paikalleen, perustukset ja muu rakenne näkyvät hyvin havaintokuvassa. Taidevalaja Jarmo Saarekas asentaa teosta paikalleen (2008). Kuva MK.

2.3 *Vattu ja Lepakko*

Kolmas esimerkkitapaus *Vattu ja Lepakko* (2013–2014) on vielä valmistumaton julkinen tilausteokseni, mutta tuoreutensa vuoksi toimii hyvänä esimerkkinä julkisen taideteoksen tilausmallista vuonna 2014. Samalla tämän uusimman taidehankintatilauksen vertailu kahteen aiempaan tapausesimerkkiin on mahdollista ja valaisevaakin.

Mitä muutoksia on tapahtunut kymmenen vuoden aikana?

Ainakin kaavoitusohjeisiin on syntynyt esitys taiteen käytöstä uudella asuinalueella, Tampereen Vuoreksen kaupunginosassa. Käytössä on myös eräänlainen sovellus kansainvälisestä mallista, *taiteen kaavasta*. Ko. kohteeseen on palkattu toimisto koordinoimaan taidetta yhteistyössä rakentajien ja kaupungin kanssa.

Vattu ja Lepakko on tilattu tamperelaiseen Vuoreksen kaupunginosaan, asuntomessualueelle. Asuntomessualueella toteutetaan taideohjelmaa, mikä tarkoittaa, että kortteleiden kumppanuuskaavoituksen yhteydessä on kehitetty taiteen ja arkkitehtuurin yhdistämistä. Osana kumppanuuskaavoitusmenettelyä ja tontinluovutusehtoja edellytetään, että kaikkeen asuin- ja liikerakentamiseen, omakotitalot pois lukien, kytetään ympäristötaideteoksen

toteutus. Teoksen hankinta on osa kaupungin julkisia taidehankintoja koskevaa kuvataidepoliittista strategiaa. Uuden asuinalueen kaavoitusohjeissa on suositus, että jokaiseen alueen rakennuskohteeseen sijoitetaan taideteos. Taideteoksen rahoitus sisältyy rakennuskohteen budjettiin. Tekijät taidekohteisiin valitsevat taideohjelman koordinaattori, konsulttitoimisto ja rakennuskohteen suunnitellut arkkitehti.

Vuoreksen kaupunginosan taideohjelma on verrattavissa Kuopion kaupungin Saaristokaupungin taiteen kaavaan sekä Joensuun Penttilänrannan lähiön prosenttitaiteen toteutustapaan. *Taiteen kaava* on kansainvälinen nimitys tällaiselle tavalle integroida taide osaksi rakennustaidetta ja ympäristösuunnittelua.

Teokset *Vattu* ja *Lepakko* ovat kaksi uuteen kerrostaloon sijoitettavaa itsenäistä teosta, jotka toteutetaan ladottuna värillisellä smaltalla. Rakennuksen suunnittelija-arkkitehti toivoi kohteisiin kirkkaita ja värikkäitä pintoja. *Vattu* sijoitetaan kerrostalon ulkoseinälle katutasoon ja *Lepakko* tulee olemaan kerrostalon porraskuilun katossa.

Teostilauksen *Vattumato* ja *Lepakko* hankinta poikkeaa aiemmista tapausesimerkeistä siten, että kohteen rakennuttaja ja rakennuksen suunnitteleva arkkitehti kutsuivat minut toteuttamaan värillisen teoksen heidän rakennuskohteeseensa. Arkkitehti oli tutustunut toteutettuihin teoksiin muissa kaupungeissa. Lisäksi satuimme istumaan samaan pöytään Vuoreksen lähiöalueen julkisen taiteen seminaarissa Tampereella, ja annoin hänelle siinä tilaisuudessa teosesitteeni. Hän oli nähnyt värillisiä teoksiani luonnossa, ja valitsi minut suunnittelemansa rakennuksen taideteoksen tekijäksi juuri teosteni värikylläisyyden vuoksi.

Tampereen kaupunki on tilannut arkkitehtitoimistolta julkisen taiteen hankkimisen koordinoinnin uudelle asuinalueelle. Arkkitehtitoimiston koordinaattori, taidekonsultti, on koulutukseltaan kuvataiteilija ja itse valmistanut useita, suurikokoisia julkisia taideteoksia. Hänen apunaan toimi tuottajakoordinaattori, joka huolehti tilaustyön käytännön asioista: sopimusluonnoksista ja aikatauluista, tiedottamisesta sekä yhteydenpidosta kuvataiteilijan ja rakennuskohteen toimijoiden välillä. Kaupungin käyttöönotettava kuvio helpottaa ja selkiinnyttää sopimusten tekoa. Kaikilla taiteilijoilla, joiden taideteoksia on asuinalueelle tilattu, on käytettävissään taidekoordinaattorin laatima, yhtenäinen sopimusmalli.

Minut kutsuttiin neuvottelemaan rakennuttajan, arkkitehdin ja kaupungin palkkaamaan tuottajakoordinaattorin kanssa 21.11.2013, so. vuotta aiemmin kuin kohteen rakentaminen alkoi. Keskustelimme rakennuttajan ja arkkitehdin toiveista taideteoksen suhteen sekä teosten muodosta, sisällöstä, värimaailmasta ja taideteoksen kustannuksista. Minulle tehtiin tarjous: sen sijaan, että minulta tilataan kohteeseen yksi teos, tilataankin kaksi teosta vähän isommalla budjetilla. Kokonaisuudessaan oli kyse pienemmän budjetin teostilauksesta kahteen aiempaan tapausesimerkkiini verrattuna. Suostuin tarjoukseen, koska on mielekkäämpää saada valmistaa kaksi teosta samaan kohteeseen, ja toisaalta siinä säästyy kustannuksia kun voi

valmistaa kappaleet yhtäaikaaisesti. Teokset linkittyvät materiaalin ja luontoaiheen välityksellä toisiinsa. Kahden teoksen valmistus on myös kustannustehokasta: materiaali, joka tulee Italiasta, pystytään tilaamaan samaan aikaan.

Tapaamisissa pohdittiin teosten sijoituspaikkoja. Sovimme, että valmistan kohteeseen kaksi pienempää värillistä teosta italialaisesta, Orsonin mosaiikkistudion smaltasta. Pienempi, kaksiulotteinen seinälle sijoitettava teos tulisi kujalle, joka johtaa rakennuksen sisäpihalle, ja isompi teos ylös porraskuilun kattoon. Vaikka teosten koko ei olisi monumentaalinen, asettaisivat paikat haasteita kulutuksen ja sijoituspaikan osalta. Toisaalta tulee ottaa huomioon tulevat käyttäjät; teosten merkitys alueen asukkaille kohtaamispaikkana sekä tuttuuden tunteen tuojana.

Ensimmäisessä neuvottelussa rakennuttajan ja rakennussuunnittelijan kanssa minulle taustoitettiin asuinalueen historiaa sekä kerrottiin laajemmin alueen tavoitteista julkisen taiteen suhteen. Kaikilla alueen rakennuttajilla oli yhteinen ohjeistus taiteen sisällyttämisestä rakennuskohteisiin. Alueelle sijoitettavilta taideteoksilta toivottiin, että teosten tulisi sijoittua osaksi korkealaatuista modernia rakentamista.

Tein luonnoksia pyydetty kolme kappaletta. Sitä ennen olin syvällisesti tutustunut alueen taustaan ja ajatellut miljöötä teosten sijoituspaikkana. Kävi ilmi, että alue oli ollut aiemmin metsää, missä kaupunkilaiset olivat käyneet marjassa ja sienessä. Luin kaupungin esittelysivuilta asuntomessualueen erityispiirteistä ja eläimistöä. Kaupungin kotisivuilla kerrottiin, että uudella asuinalueella oli viihtynyt tietty lepakkolaji, Pohjan lepakko.

Halusin ideoida teoksen, jossa aiheena on kaikille tuttu satu, jokaisen tuntema hyötymarja ja marjasta kurkistava mato. Vattumadon kurkkaava pää: pieni pyöreä uloke, jota voi hipaista tai johon voi ripustaa laukun ja levähtää siinä kohdalla. Valaistu kohde, tuttu aihe raikkailla väreillä, joka toivottaisi kulkijan tervetulleeksi ja samalla antaisi turvallisuuden tunnetta sisääntulon kapealle väylälle.

Lepakko-aihe syntyi, kuten mainitsin, alueella viihtyneen Pohjan lepakon innoittamana. Kehittelin lapsuudesta tutun populaarikulttuurin Batman-hahmon: iso lepakko lentämässä porraskäytävän katossa. Välkkyvällä, osin kultasiloitteisella smaltalla toteutettava teos viittaisi leikkimielisesti useimpien tuntemaan Batman-hahmoon, joka symbolisesti suojelisi talossa asuvia. Tilaaja piti erityisesti lepakkohahmosta ja sen luomasta mielikuvasta alueen leikkimielisenä suojelijana. Luonnokset hyväksyttiin rakennuttajan ja arkkitehdin esittelyssä ja aloin työstää aiheita kohti toteutusta.

Myöhemmin minulta pyydettiin muutoksia marja-aiheiseen luonnokseen. Arvelin sen johtuvan teknisistä syistä tai teoksen sijoituspaikaksi sovitun kulkuväylän tilanahtaudesta. Luulen, että ulokkeinen madon pää koettiin liian rajuksi, eikä ymmärretty siihen sisältyvää

sadun ja toiminnon yhdistämistä luhtipihan kapeassa sisäänkäynnissä. Teosta suunnitellessani olin ajatellut, että lasten kanssa voisi jopa pysähtyä saduttamaan sen ohi kuljettaessa.

Tuottaja, taidekoordinaatiosta vastaavan konsulttitoimiston työntekijä, lähetti minulle viestin, jossa pyydettiin korjauksia marja-aiheiseen teokseen. Kurkkaavaa mato-ideaa pyydettiin jalostamaan niin, että mato luikertelee näkyviin muuallakin kuin vain yhdessä marjan kohdista. Ajattelin, että tilaaja haluaa teokseen enemmän tapahtumaa, moniulotteisuutta. Omasta mielestäni teoksen idea on juuri se, että näkyvissä on vain madon pää muun osan luikerrellessa salaperäisesti vatun sisällä. Näin puuttuvan osan madosta voisi kuvitella.

Kehitin matoaihetta, vaikka minusta se menetti näkyvämmäksi tullessaan alkuperäisen tenhonsa – salaisuuden. Kehittelin idean, jossa mato luikerteli marjassa muuallakin kuin siinä ulos työntyvässä päänupissa. Lähetin uudet värilliset luonnokset koko työryhmälle. Lopulta minua pyydettiin poistamaan kurkkaava, luikertava mato kokonaan aiheesta ja työstämään pelkästään kaksiulotteista marjaa pintana. Toisin sanoen pyydettiin poistamaan juuri se yksityiskohta, joka oli taiteen soveltavan käytön suunnitelmassani ollut punaisena lankana minulle, kuvataiteilijalle.

Matoaihio oli minulle tekijänä se sytyke ja kipinä, jota ilman taidetyö ei onnistu. Arvelin, että mato kenties oli niin vieras aihe nykyihmiselle, että se tuntui vastenmieliseltä sadunomaisessakin kontekstissa. Mietin, ovatko ihmiset niin vieraantuneet luonnosta, ettei edes kuvaa madosta haluta näkyville. Muuta syytä äkilliseen madon poistoon kuin tämän mato-mielikuvan aiheuttaman vastenmielisyyden tunteen en kyennyt keksimään. Itse olin vakuuttunut, että idea oli paitsi onnistunut myös toimiva ja juuri sitä, mitä kohteeseen haettiin.

Arveluni idean sensuroijasta osui väärään. Sain kuulla lopullisen sopimuksen allekirjoittamistilaisuudessa, etteivät kohteen rakennuttaja, tilaaja eikä arkkitehti olleet madon poistamisen kannalla. Kysyin allekirjoittamisen jälkeen kohteen rakennuttajilta ja arkkitehdiltä, mikä siinä sadunomaisesti kurkkaavassa madossa oli niin kamalaa, että se piti poistaa. He totesivat, että kaupungin alueelle palkkaama arkkitehtitoimiston taidekoordinaattori oli esittänyt madon muodonmuutoksia ja lopulta sen poistoa kokonaan. Tekijänä, kuvataiteilijan tämä tuntui minusta epämiellyttävältä.

Yllättäviä muutoksia ilmeni muitakin kolmannen tapausesimerkin kohdalla, sillä teoksen sijoituspaikka muuttui kesken prosessin. Arkkitehti halusikin *Vattu*-teoksen sijoituspaikan aivan toisaalle, sisäkujalta pääkadun puoleiselle seinälle rakennuksen kävelykadun puolelle. Taideteos siirtyi rauhalliselta sisäpihalta talon etupuolelle vilkkaaseen katutasoon kohtauspaikkaa merkkamaan. Teoksen viereen on määrä sijoittaa penkki istumista varten.

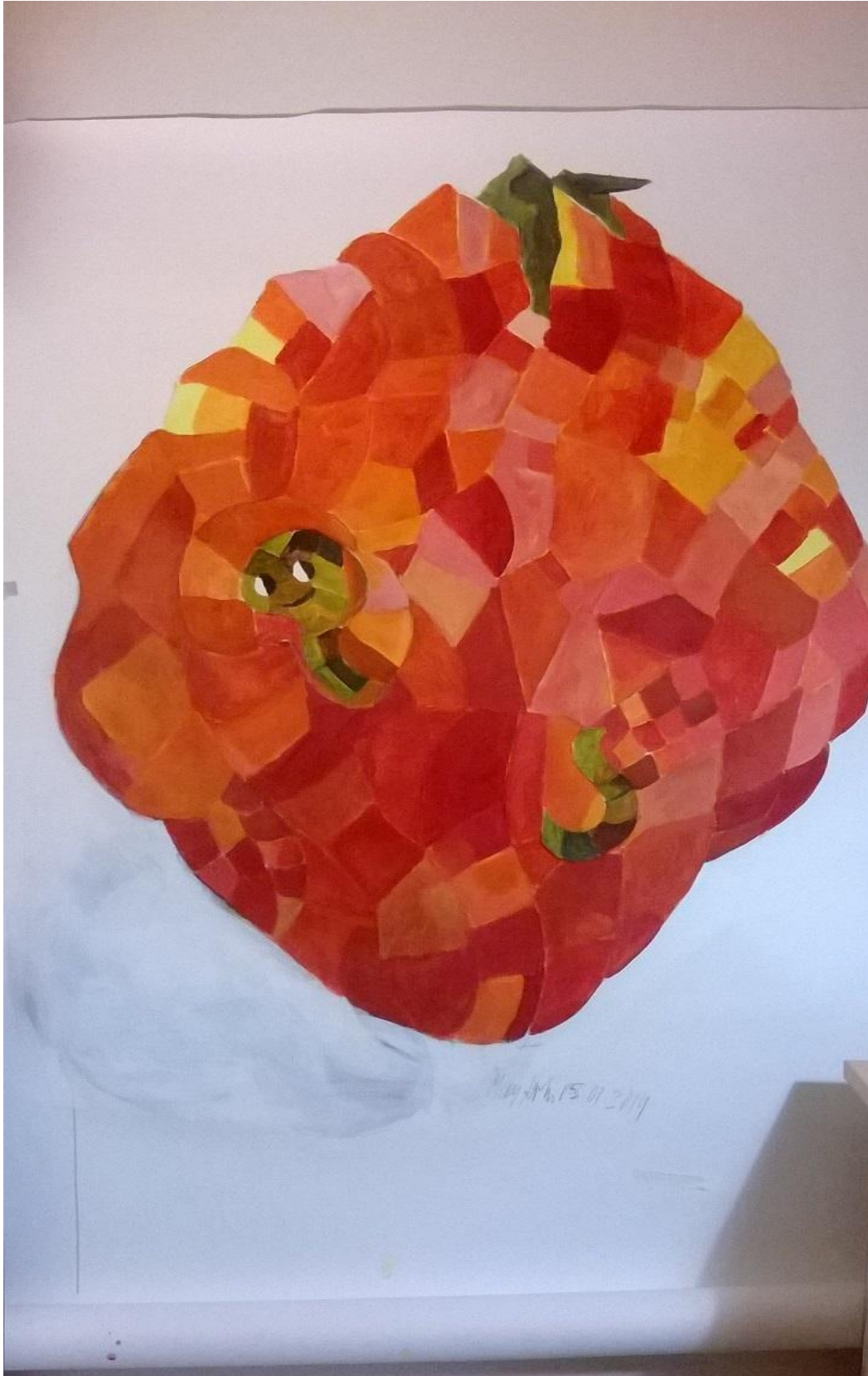
Kuvaamassani kolmannessa esimerkissä on kyse taiteen sovelluksista ympäristössä, ei siis uniikista taideteoksesta, jolloin tällaiseen muutokseen on suunnittelevana kuvataiteilijana sopeuduttava. Toisaalta *Vattu*-teos tehokkaan värisenä näkyy isommalle joukolle ohikulkijoita

ja toimii samalla maamerkinä alueen asukkaille. Näin taiteilija saa teokselleen suuremman katsojajoukon.

Kolmannen esimerkkitapauksen toinen teosluonnos *Lepakosta* hyväksyttiin yksimielisesti muutoksitta.

KUVA 14 Vattu-teoksen luonnos ilman matoa (Marja Kolu, 15.11.2014). Kuva MK.

KUVA 15 *Vattu*-teoksen luonnos, matoaihe mukana (Marja Kolu, 20.11.2013). Kuva MK.

Kaikkien kolmen tapausesimerkeissä esiintyvien teosten tilaajat edellyttivät, että kuvataiteilija on alv-rekisterissä oleva yrittäjä. Tiedustelin mahdollisuutta toteuttaa *Vattu* ja *Lepakko*

teospari verokortilla, koska teosten taiteilijapalkkion osuus ei ollut niin suuri. Menettely ei sopinut rakennuttajalle. Taidetuottaja, kohteen taidekonsulttitoimiston edustaja ehdotti, että käyttäisin osuuskuntaa tai maksullista palvelutoimistoa, joka hoitaisi palkanmaksuni, jolloin voisin tehdä työn verokortilla. Työttömyysturvalla jatko-opiskelevana kuvataiteilijana olen joutunut setvimään sosiaaliturvaani ja sitä, kuinka eri maksatukset kirjataan sopimuksessa siten, että materiaali- ja ostopalveluihin tulevat maksusuoritukset eivät ole kuvataiteilijan palkkatuloa, vaan teoksen toteuttamiseen tarkoitettu tuloerä.

Toisaalta teoksen valmistuminen siirtyi vuodella, joten tilanne on toinen silloin: kun teoksen valmistus alkaa, olen saanut opintoni päätökseen. Yksittäiselle taiteilijalle, jolla ei ole säännöllistä tulolähdettä tai teostilauksia jatkuvasti, ei ole yhtenäistä käytäntöä tai ohjeistusta. Kuvataiteilijalla, jolla ei ole jatkuvasti tilauksia, tulot muodostuvat osin työttömyysturvasta ja satunnaisesta palkkatulosta sekä teosmyyntituloista. Tällöin on aiheellista selvittää, miten viranomaiskäytännöt kohtelevat tilapäiseksi yrittäjäksi ryhtyvää taiteilijaa. Alv-rekisteriin liittyminen on jo Kainin merkki yrittäjäksi ryhtymisestä (TE-keskuksen ohje: max 6 kk yrittäjyyttä vuoden aikana ei katkaise oikeutta ansiosidonnaiseen päivärahaan.).

2.4 Kokoavia huomioita tapausesimerkkien hankintakäytännöistä

Tähän lukuun olen kerännyt edellä esitettyjen kolmen teostilauksen kokemusten pohjalta ne julkisen taiteen teoshankintatilauskäytänteiden olennaiset seikat, jotka ovat taiteilijan kannalta merkityksellisiä.

Taidehankintatyöryhmiä verrattaessa oli *Molskis* ja *Pisara* -taidehankintaryhmässä kokemusta sekä ammattimainen ja selkeä ote. Työryhmän työnjako ja toimintamalli taiteen hankintojen järjestämisessä oli ennalta sovittu, ja taidehankintatyöryhmän käytänteet olivat hitsautuneet sujuviksi. Ammattimaisesti työskentelevä työryhmä hallitsi koko tilaustyön prosessin alusta loppuun asti, ja työryhmä oli läsnä kokouksissa. Työryhmä oli perehtynyt julkiseen taiteeseen sekä julkisen taiteen erityispiirteisiin, ja oli selkeästi motivoitunut työskentelyyn.

Taidehankintatyöryhmän kuvataiteen asiantuntijoina toimivat ko. kaupungin taidemuseon edustajat, amanuenssi ja museonjohtaja, jotka valitsivat taiteilijat ja teokset kaupungin prosenttitaideteoksiin. Taidemuseon amanuenssi oli perehtynyt julkisen taiteen hankintamenetelmiin, ja hän oli keskittynyt hoitamaan julkisten taidehankintojen yhteydenpidon ja sopimusten laadinnan taiteilijoiden kanssa.

Kokonaisuudessaan kaupungin malli prosenttiperiaatteen toteuttajana oli saavuttanut ammattikuvataiteilijoiden piirissä valtakunnallisesti hyvän maineen. Lisäksi teokset muodostivat laadullisesti korkeatasoisen julkisen taiteen näyttelyn museotilan ulkopuolelle erilaisiin kaupungin toimitiloihin toteutettuna. Teoksia kaupungin rakennuskohteisiin oli tilattu ammattitaiteilijoilta ympäri Suomea usean vuoden ajan. Näin oli syntynyt

mielenkiintoinen, monivivahteinen julkisen taiteen kokoelma, eikä hankinnoissa ilmennyt minkään tyyliuunnan tai kuvataiteen kannalta muun epäolennaisen suosimista.

Kuvataiteilijan kannalta on merkittävää, että kokonaisuus – kaikki hankitut teokset – ovat mietittyjä, ja teosten laatu on korkeatasoista ammattitaidetta.

Taidehankintatyöryhmässä ei ollut kuvataiteilijajärjestön edustajaa, kuvataiteilijaa.

Kuvataiteen edustus oli hoidettu taidemuseon asiantuntijaedustajilla, prosenttiperiaatteeseen ja julkisen taiteen hankintaan perehtyneillä amanuenssilla ja taidemuseon johtajalla. Hankitut taideteokset tulivat osaksi taidemuseon kokoelmia ja hoito-ohjelmaa. Kuvataiteilijan kannalta on merkittävää, että julkinen taidelaitos osajineen on sitoutunut tehtävään, jolloin hankittu ja harkittu julkinen taideteos on osa ison kaupungin taidemuseon taidekokoelmaa.

Kiteytettynä: ammattimaisesti hoidetun julkisen teostilauksen mallin edellytykset löytyvät teostilauksen *Molskis* ja *Pisara* prosessista.

Taidehankintatyöryhmä oli kaupungin organisaatiossa sitoutettu päätöksiin ja heillä oli lupa tehdä päätöksiä. Neuvottelut työryhmän kanssa sujuivat tältä pohjalta todella hyvin ja jouhevasti. Työryhmä toimi yhteistyössä. Sooloilua ei ilmennyt, eikä kukaan esittänyt epäasiallisia huomautuksia taiteilijalle. Työryhmän työskentely oli määritelty ja työjako selkeä. Työryhmän jäsenillä oli vastuualueensa. Rakennuttajan ja tulevan tilan käyttäjien edustuksesta oli työryhmässä huolehdittu ja taiteellinen asiantuntemus turvattu. Taidemuseon edustajat toimivat tarvittaessa taiteilijan tukena. Taiteilijan kannalta oli merkittävää, että teostilauksen sopimusneuvotteluissa taidehallinnon edustajat puhuivat yhdenvertaisina kuvataiteilijan kanssa, eivät ohitse tai yli. Sopimusneuvottelut sujuivat nopeasti ja tehokkaasti. Sopimusmallissa oli huolehdittu teoksen valmistuksen, kiinnittämisen ja teoksen huoltamisen vastuut, jolloin taiteilija sai keskittyä itse taideteoksen valmistukseen.

Toisen tapausesimerkkini, teosparin *Aatamin puraisu* ja *Rastatukkainen soffa* tilausprosessin vaiheista kiinnittivät huomiotani taidehankintatyöryhmän kokoonpano ja työryhmän kokouskäytännöt. Taidehankintatyöryhmän työskentely ei tässä ryhmässä ollut samalla tavoin sujuvan ammattimaista kuin ensimmäisessä tapauksessa. Työnjakoa, rutiineja ei ollut syntynyt. Taidehankintaryhmän jäsenillä ei ollut sellaista itsevarmuutta ja jatkuvuutta ryhmänä kuin ensimmäisen tutkimustapaukseni teostilauksessa kohdalla. Tämän teosparin työryhmässä ei ollut lainkaan taiteilijaedustajaa. Taidemuseolta ja kulttuurihallinnosta olivat johtajat kokouksissa läsnä, mutta he eivät kuitenkaan toimineet kuvataiteilijan (ja kuvataiteen) tukena. Jäin ihmettelemään heidän rooliaan ryhmässä. Ilmassa oli aistittavissa innottomuutta, mikä taiteilijasta tuntuu omituiselta, koska teoksia hankittiin ulkotiloihin tuolloin todella harvoin. Käsitykseni mukaan taidehankintatyöryhmän jäsenten keskinäiset valtasuhteet, so. henkilökemiat vaikuttivat neuvottelujen etenemiseen.

Aatamin puraisun ja *Rastatukkaisen soffan* kohdalla päätöksenteon pitkittyminen teosparin toisen osan kohdalta aiheutti teoksen toteuttajalle, kuvataiteilijalle epävarman olon tulevasta.

Epävarmuus kesti kuukausia. Ainakin tässä työryhmässä toteutui arveluttava taidehankinnan kaava, joka ilmeni päätösten venymisenä, vaikka kaiken piti olla tilauksen toisen osan toteutumisen kannalta selvää. Tarkistuksia oli tehty ja selvityksiä esitetty. Ennen kuin lopullinen päätös teosparin toisen osan tilauksesta syntyi, jäin kokouksessa yksin puhumaan taideteokseni toisen vaiheen puolesta. Valotin uudelleen materiaalin kestävyyttä ja kuvasin sen erinomaisuutta, vaikka kokouksessa mukana olivat kuvataiteen asiantuntija ja arkkitehti. He eivät tukeneet minua millään tavoin. Olin olettanut, että työryhmään kuuluvat kulttuurin ja taidehallinnon edustajat puoltavat kuvataiteilijan näkökulmaa neuvottelutilanteessa.

Neuvottelujen kannalta pidin puutteena, että kohteen ulkopaikkakuntalainen suunnittelutoimisto ei osallistunut näihin taidehankintatyöryhmän kokouksiin. Suunnittelutoimistolle tiedotettiin eri vaiheista sähköpostitse. Toisaalta kaupungin säästötoimenpiteiden vuoksi puiston kokonaisbudjetista oli jo lohkaistu satoja tuhansia euroja, joten ei ollut perusteluja tehdä tynkää puiston Paratiisiosioista.

Julkisten taidehankintojen neuvottelutilanteessa, rakennuskohteen aloituskokouksessa tarvitaan taidetilauksiin erikoistunut koordinaattori tai taidemuseolta valittu julkiseen taidehankintaprosessiin perehdytetty työntekijä, joka valmistelelee asiat kokoukselle yhdessä taiteilijan ja suunnittelijan kanssa. Rakennuttajan puolelta on hyvä valita edustaja hoitamaan käytännön asioiden sujuvuutta, kuten toisessa esimerkkitapauksista, jolloin rakennuskohteen taidehankinnan käytännön asioista vastasi kaupungin rakennuttajahortonomi. Hän osasi tehtävänsä ja oli tottunut käytännönläheiseen työskentelyyn, joten yhteydenpito toteutusvaiheessa sujui työmaalla hyvin juuri hänen ansiostaan.

Julkisten taidehankintojen työryhmä tekee päätökset faktoilla: teoksen materiaaliratkaisut, teoksen vastaavuus esitettyjen luonnosten kanssa, tekniset ratkaisut, asennus ja kuljetus sekä kustannusarviot ovat valmiina, ja kaikki ovat asiakirjoihin ennakolta perehtyneet. Tilauksen budjetin ja teknisten mahdollisuuksien asettamat rajaukset ovat tärkeitä. Tilaustyötä esittelevän kuvataiteilijan asema on hänen sosiaalisista taidoistaan kiinni. Tilausaie saattaa kääntyä kokonaan kielteiseksi, jos taiteilija on puheenvuoroissaan liian kriittinen tai esittää liian korkeita palkkioita.

Itse olen pyrkinyt olemaan kokouksissa yhteistyökykyinen valmistautumalla hyvin neuvotteluihin. Toisaalta tilanteen venyessä liikaa on taiteilija avainasemassa, ja hänellä on mahdollisuus toimia, jos muut työryhmän jäsenet lamaantuvat. Itse avasin suuni kokouksissa vauhdittaakseni päätöstä tai huomattessani, että päätös uhkasi luisua pöydältä taas määrittelemättömään tulevaisuuteen. Kaikilla päätöksentekoon osallistuvilla tulee olla sama

tieto vaikuttavista asioista hyvissä ajoissa ennen päätöksentekoa. Jos näin ei ole, tapahtuu epäonnistuneita teostilauksia.

Julkisia teoksia hankittaessa on kuvataiteilijan tueksi perustettava hankintatyöryhmä. Tuottajatyöryhmässä tulee olla mukana rakennuskohteen arkkitehti, tekninen tuki, kohteen insinööri, taiteellinen asiantuntijatuki, taidemuseon museoamanuenssi ja tarvittaessa teoksen toteutuksessa vaadittava erityisosaaja. Toisin sanoen kuvataiteilijalla olisi taidehankintapäätöksen jälkeen määrätty työryhmä tukemassa teoksen toteuttamista.

Tällöin kuvataiteilijan ei tarvitse osata ihan kaikkea, vaan hän saa keskittyä omaan erityisosaamiseensa: taiteellisen sisällön tuottamiseen tai taidesovelluksen tuottamiseen, ja työryhmän kanssa viedä teosprojektia eteenpäin. Näin toimien päästäisiin sille tasolle, mitä myös muilla kulttuurin ja taiteen ammattialoilla toteutetaan; vrt. teatterit, kaupunginorkesterit, yksittäiset ohjaajat, näyttelijät, muusikot tai tanssijat, joilla on taiteellisen ideansa toteuttamisessa tukenaan osaava tiimi. Näin ehkäistään epäonniset tekniset yllätykset ja epäonnistumiset.

Kolmannessa tapausesimerkissä, teosparin *Vattu* ja *Lepakko* kohdalla oli kuvataiteilija mukana taidehankintatyöryhmässä. Hänen roolinsa oli yhdessä kaupungin taidemuseon kanssa arvioida kuvataiteilijoiden teosideat ja vakuuttua niiden taiteellisesti korkeasta laadusta ja sopivuudesta annettuun tilaan.

Minut oli valinnut julkisen taideteoksen tekijäksi rakennuskohteen arkkitehti, joka kutsui minut esittelemään teoksiani ja neuvottelemaan teostilauksesta. Hänen toiveenaan oli räväkkä, värillinen, kaksiulotteinen teos rakennuksen sisäänkäyntiin ja portaikon kattoon, ylimpään kerrokseen. En ollut varautunut siihen, että luonnosten esittelyn ja niiden hyväksynnän jälkeen tulee isoja muutoksia itse teoksen sisältöön. Yllättäen teoksen paikka vaihtui ja myös toisen teoksen (*Vattu*) sisältöön puututtiin.

Paikan muuttumisen hyväksyn, koska sille oli tekniset perustelut. *Vattu*-teoksen vattumadon hävittämiseen en ihastunut. Oudolta tuntui myös, että kollega oli esittänyt muutosta rakennuttajalle. Tällä tavalla puututtiin taideteoksen ja taiteilijan autonomiaan ja vaadittiin siltä olomuotoa, joka edusti jonkun muun ajatusta ja esteettistä makua kuin taiteilijan.

Muutoksiin on kuitenkin sopeuduttava, jos mieli saada teostilauksen. Harvalla taiteilijalla on varaa asettaa ehdotettu muutos kyseenalaiseksi ja vastustaa sitä.

3. POHDINTAA

3.1 Julkisen taiteen hankintamalleja ja -tapoja

Tässä luvussa kuvaan, kuinka julkisen taiteen hankintatapojen kehitys on Suomessa edennyt. Tarkastelen vallitsevia julkisen taiteen hankinnan käytänteitä ja sitä, miten niissä suhtaudutaan kuvataiteilijaan. Edelleen tarkastelen niitä uusia edellytyksiä, joita opetus- ja kulttuuriministeriön toimet ovat onnistuneet luomaan ja edistämään kuvataiteilijan läsnäoloa julkisen taiteen hankintatyöryhmissä ja kuvataiteilijoiden työllistymismahdollisuuksia julkisten taideteosten toteuttajina. Taidehankinnoista vastaavat työryhmät vaihtelevat eri kaupungeissa, kunnissa ja valtiolla.

Julkisen taidehankinnan käynnistämisen ja prosenttiperiaatekeskustelulla on pitkä historia Suomessa. Valtioneuvosto teki 1956 päätöksen julkisen taiteen hankkimisesta, ja tätä julkisen taiteen hankintatehtävää hoitamaan asetettiin Valtion taideteostoimikunta.

Taideteostoimikunta hankkii edelleen julkiset taideteokset valtion virastoihin ja laitoksiin. Valtion taideteostoimikunta myös huolehtii teosten tallentamisesta ja huollosta. Taidetta ei hankita kuitenkaan valtion tiloihin prosenttiperiaatetta noudattaen, vaan taideteostoimikunnalla on käytettävissään vuosittainen määräraha.

Taideteostoimikunnan jäsenet valitsee opetus- ja kulttuuriministeriö kolmen vuoden määräajaksi. Valtion taideteostoimikunnassa on kuusi taiteilijajäsentä. Lisäksi jäseninä ovat Senaatti-kiinteistön ja Suomen kansallisgallerian (aiemmin Suomen taidemuseo) edustajat. Taideteostoimikunnan tehtäväkuva on säilynyt vuosikymmenet samana: toimikunta hankkii aikaista taidetta valtion tiloihin ja kokoelmiin suorina ostoina taiteilijoilta, näyttelyistä tai hankkii teoksia taidekilpailuilla. Taideteostoimikunnan hankintamääräraha on noin yksi miljoona euroa vuodessa, ja raha on tarkoitettu myös taideteosten huoltoon.¹⁹

Maahamme perustettiin uusia taidemuseoita 1960-luvulla, ja museoalan valtakunnallinen ammatillistuminen vaikutti julkisen taiteen hankintoihin kaupungeissa ja kunnissa. Kemin, Jyväskylän, Kuopion, Oulun ja Hyvinkään kaupunginvaltuustot kirjasivat prosenttiperiaatepäätökset em. vuosikymmenen aikana. Kuntaliitto suositti vuonna 1981 jäseniään hankkimaan julkisia taideteoksia.

Julkisen taiteen työryhmissä voi olla taiteen asiantuntijoita taidemuseoista, kulttuurihallinnon virkamiehiä, rakennusalan asiantuntijoita, arkkitehtejä ja taiteilijajärjestöjen edustajia. Yhtenäistä, valtakunnallista mallia – kuten naapurimaassa Ruotsissa – ei ole päässyt kehittymään.

Suomessa Salon kaupunki on hankkinut julkista taidetta prosenttiperiaatetta noudattaen jo vuodesta 1977 lähtien. Salon taidemuseon perustamisen jälkeen vuonna 1998 Salon

¹⁹ Kaipainen 2013, 8.

taidemuseon johtaja on toiminut taidehankintatyöryhmän johtajana. Salon kaupungin taidehankintatyöryhmässä on jäsenenä asiantuntijoita kaupungin henkilöstöstä sekä kulloisenkin kohteen rakennuttajan ja käyttäjän edustaja. Prosenttiperiaatetta noudattaen on Salon kaupunkiin hankittu yli 300 taideteosta.

Oulun kaupunki on käynnistänyt prosenttiperiaatteen käytön uudelleen 1990-luvun laman katkaistua julkiset taidehankinnat kaupungissa. Prosenttiperiaatteen noudattamiselle laadittiin uusi toteuttamismalli. Prosenttitaidetyöryhmään kuuluvat tilapalveluiden, taidemuseon ja käyttäjien edustajat sekä kohteen arkkitehti ja rakennuttaja. Oulun kaupungin uuden liikelaitoksen myötä vuoden 2008 alusta rakennusinvestoinneille kohdennetut kuvataiteen hankintamäärärahat siirtyivät taidemuseolle. Mukana siirtyivät myös taidehankintojen tilaajatehtävät, sopimukset ja vastuu rahoituksen riittävydestä. Tilaliikelaitokselle jäivät suunnittelu- ja rakentamistehtävät: näin tilakeskus huolehtii prosenttiperiaatteen teknisten rajapintojen yhteensovittamisesta rakennuskohteessa ja teosten toteuttamisessa. Lopulliset päätökset kuvataiteen hankinnoista ja niiden suuruudesta tekee Oulun kaupunginvaltuusto.

Tuoreimpana prosenttiperiaatteen toteuttajana ja edistäjänä on Joensuun kaupunki, missä tällä hetkellä periaatteen ajatus parhaiten toteutuu. Prosenttiperiaatteen mukaan kaikkeen uudisrakentamiseen ja rakennusten peruskorjaamiseen sisällytetään taiteen hankkimiseen prosentti rakennuksenprojektin kaikista kustannuksista.

Joensuun Penttilänrannan uusi lähiöalue käsittää n. 25 hehtaaria rakennettavaa aluetta. Asemakaavassa on määritelty rakennuskohtainen taidevelvoite: jokaista rakennettavaa kerrosneliötä kohden on varattava 20 euroa per neliö taiteen osuudeksi. Keskimäärin Penttilänrannassa on sijoitettu taiteeseen 50 000–60 000 euroa. Kun taiteilija on valittu, hänelle ilmoitetaan summa, joka on käytettävissä taideteoksen valmistukseen, so. suunnitteluun, toteutukseen ja taiteilijapalkkioon.

Keskimäärin taiteeseen sijoitetut varat ovat pieniä. Penttilänrantaan on koottu taiteilijapankki, jossa on 206 ammattitaiteilijaa eri puolilta Suomea. Penttilänrannan uuden asuma-alueen rakentaminen ajoittuu ajalle 2012–2040. Penttilänrannan prosenttiperiaatteen taidekoordinaattorina toimii tällä hetkellä arkkitehti, läänintaiteilija Hannu Aaltonen, joka työskentelee Taiteen edistämiskeskuksen Pohjois-Karjalan toimipisteessä vuoteen 2015 asti.

Taiteen edistämiskeskuksessa prosenttiperiaate on yhtenä painopistealueena, ja TAIKE on palkannut vuonna 2013 yhdeksän uutta tuottajaläänintaiteilijaa eri puolille Suomea edistämään periaatteen toteutumista koko maassa. Erilaiset ammattitaiteilijoiden taiteilijapankit ovat tulleet rakennuttajien käyttöön ainakin Tampereella, Joensuussa ja Kokkolassa.

Kuopiossa uudelle asuntoalueelle Saaristokaupunkiin laadittiin *taidekaava*, jonka kaupunginhallitus hyväksyi 24.9.2007 ohjeellisena huomioitavaksi kaikessa

Saaristokaupungin suunnittelussa ja toteutuksessa. Taidekaavalla tarkoitetaan konsulttitoimistolta tilattua suunnitelmaa taideteosten sijoittamisesta ympäristöön. Taidekaavaa, joka kansainvälisesti on tunnettu käsitteenä *master plan of art*, on käytetty mallina laadittaessa kaupunkialueille julkisen taiteen kokonaissuunnitelmaa. Taidekaava ei ole maankäytön kaavajärjestelmään kuuluva asiakirja eikä velvoita rakentajia sitovasti taideteosten hankkimiseen. Yksi saavutuksista on, että rakennusalalle on valmistunut RT-kortti rakennuttajille.²⁰

Pääkaupunkiseudun vilkkaassa käytössä oleville metroasemille on hankittu muutama pysyvä taideteos, mutta mitenkään systemaattisesti ei taidetta metroasemille hankita. Uusiin Helsingin kaupunginosiin on saatu taidetta kaavoitusmääräyksillä. Hyvänä esimerkkinä on Helsingin Arabianrannan taideyhdistyö osana uuden alueen rakennusprojekteja 2000–2006.²¹ Arabianranta on merkittävä esimerkki monimuotoisesta kuvataiteen käytöstä yhdistettynä hyvään arkkitehtuuriin. Alueelle toteutetut taideteokset ja muotoilu linkittävät alueen menneen ajan teollisuusympäristönä ja nyt 2000-luvulla uudenaikaisena asuin- ja vapaa-ajan lähiönä. Arabianranta on toistaiseksi ainoa iso kaupunkialue Suomessa, missä kuvataide on onnistuneesti integroitu rakennuksiin, puistoihin ja ulkoilualueisiin. Muualla Suomessa julkinen taide tarkoittaa lähinnä yksittäisen teoksen hankintaa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti työryhmän vauhdittamaan koko Suomea koskevan yhteisen julkisen taiteen hankintamallin valmistelua. Työryhmä esitti loppuselvityksessään kolme vaihtoehtomallia prosenttiperiaatteen toteuttamiseksi. Pohjana on ollut pohjoismainen prosenttiperiaatteen malli. Suomessa on käytössä erilaisia sovelluksia, erityisiä taideohjelmiä prosenttiperiaatteen toteuttamiseksi muutamissa kaupungeissa. Kaikille kaupungeille on yhteistä, että prosenttiperiaatetta ei sovelleta kaikissa rakennuskohteissa, vaan se on rajattu jollekin alueelle tai erityiskohteeseen. Prosenttiperiaate otetaan käyttöön esimerkiksi asuntomessujen aikaan. Teoksia hankitaan asiantuntijatyöryhmän toimesta joko tilaamalla suoraan kohteeseen soveltuvilta taiteilijoilta tai järjestämällä yleinen tai kutsukilpailu.

Kun pääsuunnittelija ottaa vastuun kokonaiskuvasta, myös taiteilija voi tilauksen saadessaan keskittyä olennaiseen. Tällä tavoin saavutetaan virtaviivaisuutta ja linjakkuutta julkisen taiteen hankintoihin. Haastattelin tutkimustani varten professori, sisutusarkkitehti Simo Heikkilää.²² Hän totesi, että Jyväskylän taidehankintatyöryhmä on nykyiseltä kokoonpanoltaan asiantuntijaelin ja osaa tehtävänsä.

Simo Heikkilä toimii Jyväskylän taiteilijaseuran valitsemana edustajana Jyväskylän kaupungin julkisen taidehankintatyöryhmän jäsenenä vuonna 2013. Heikkilän mielestä arkkitehdit, jotka vastaavat korjausrakentamisesta tai suunnittelevat kokonaan

²⁰ Löytyy: <https://www.rakennustietokauppa.fi/rt-01-11147-taide-rakennushankkeessa.-2014-/111054/dp/> luettu 20.9.2014.

²¹ Isohanni, 2006.

²² Simo Heikkilän puhelinhaastattelu 23.7.2014 klo 12.30–12.45.

uudisrakennuksen ovat avainasemassa, kun rakennukseen tai ympäristöön hankitaan taideteoksia. Arkkitehtien tulee määritellä taiteen paikka rakennuksessa, sillä he vastaavat rakennuksen, so. suunnittelemansa alueen ympäristöstä ja kokonaisvaikutelmasta. Heikkilän mielestä on aivan selvää, että arkkitehti voi olla myös sitä mieltä, ettei rakennukseen tule lainkaan pysyviä taideteoksia. Hän muistuttaa, että myös arkkitehdeillä on taiteilijan koulutus.

Tässä Simo Heikkilä jakaa mielipiteensä arkkitehti Kirsti Sivénin kanssa. Arkkitehti Kirsti Sivén totesi puheenvuorossaan *Taidetta arkeen* -seminaarissa, kuinka merkittävä arkkitehdin rooli on sijoitettaessa julkista taidetta uudisrakennuksiin. Hänen mukaansa arkkitehti vastaa kokonaisuudesta ja antaa kuvataiteilijalle ne raamit, mihin kuvataiteilija sovittaa ideansa taideteoksesta. Arkkitehti on hänen näkemyksensä mukaan myös vastuussa siitä, että kaikki työvaiheet ja rakennuksen töiden eteneminen esitellään kuvataiteilijalle. Sivénin mielestä kuvataiteilija on rinnastettavissa rakenne ja lvi-suunnittelijoihin, ja hänen teoksensa tulee ristiriidattomasti sovittaa osaksi kokonaisuudesta.²³

Ongelmana Heikkilän mielestä on tällä hetkellä, että taidehankintaryhmän esittäessä ehdotuksia taiteilijoista ja taiteen muodosta tulevaan kohteeseen, taidehankintatyöryhmän teosesityksen ohi saattaa mennä toisen hallintokunnan yksittäisen virkamiehen päätöksellä hankittu teos. Taidehankintoja suorittaa siten taidehankintatyöryhmään kuulumaton virkamies, jolla on taloudellista päätösvaltaa hankkia yksittäinen taideteos johonkin tilaan oman harkintansa mukaan.

Tähän epäkohtaan puuttuminen tai päätöksen purkaminen ei Heikkilän näkemyksen mukaan ole tällä hetkellä mahdollista. Ko. menettelytapa on omiaan lisäämään tällaisia hallitsemattomasti ja amatöörimäisesti hankittujen, usein tilaan sopimattomien teosten määrää. Menettelytapa vie myös taidehankintatyöryhmän arvovaltaa ja vesittää asiantuntijatyöryhmän toimintaa.

Julkinen taideteoshankinta hallintovirkamiehen omien kontaktien kautta ohi normaalin hankintamenettelyn on mahdollista siksi, että hankintalaki²⁴ julkisista hankinnoista ei edellytä alle 30 000 euroa maksavien taideteoshankintojen kilpailutusta. Virkamiehellä on oikeus päättää kalliistakin yksittäisestä ostosta. Myös kuvataiteen hankinnat voivat olla hankintalain tarkoittamia julkisia hankintoja. Kuvataiteen hankintaan on sovellettava hankintalakia, kun lain edellytykset täyttyvät. Kuvataiteen hankinnoissa ei ole kilpailuttamisvelvollisuutta, jos hankintamenettelynä on suorahankinta.²⁸ Kaupungeissa, joissa ei ole julkisen taiteen taidehankintatyöryhmää tai taideasiantuntijoita – esim. taidemuseon henkilökuntaa – käytettävissä, on sovellettu hankintalakia. Suomen kuntaliiton hallintalain (27§) mukaan

²³ *Taidetta Arkeen* -seminaari 19.3.2013 Suomen kansallismuseossa.

²⁴ Löytyy: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasal/2007/20070348/> luettu 25.9.2014. ²⁸ Aaltonen 2013, 64.

hankintayksiköllä on oikeus hankkia suorahankintana ilman kilpailutusta sellainen teos, jonka voi teknisesti ja taiteellisesti toimittaa vain yksi toimittaja, uniikin taideteoksen tekijä.

Epämääräisistä julkisen taidehankinnan käytänteistä voi päästä eroon vaikka kaupungin sisäisellä paimenkirjeellä, jossa kerrotaan millä tavoin julkisen taiteen hankinnan prosessi etenee, ja keneltä ja mistä saa tietoa sopivista taiteilijoista ja teoksista. Tämä ei sulje pois hankinnan demokraattista valintatapaa: tilan tulevan käyttäjärühmän, henkilökunnan tulee olla edustettuna arvioitaessa mahdollista teosta tai teosryhmää julkiseen tilaan.

Kuvataiteilijana olen sitä mieltä, että paras tulos merkityksellistä julkista taidetta hankittaessa saavutetaan julkisella, valtakunnallisella haulilla tai suoralla taiteilijaryhmälle kohdennetulla kutsumenettelyllä. Tämä käy päinsä varaamalla kilpailubudjettiin luonnosten valmistamiseen tarvittava materiaalirahoitus.

2000-luvun ilmiönä on julkisten teosten hankintojen kasaantuminen muutamalle suosikille, "tähtitaiteilijalle". Tämä ilmiön seurauksena on syntynyt vähemmän mielenkiintoisia julkisia teoksia, joissa samaa kuviota toistetaan. Tällöin häivytetään julkisen taiteen omaleimaisuutta ja paikan henkeä luova voima, jota julkisella teostilauksella juuri tiettyyn paikkaan tavoitellaan. Parempi vaihtoehto olisi monesti olla hankkimatta teosta lainkaan.

3.2 Taidetta vai taiteen sovelluksia

Yleistä on, ettei julkisen taiteen hankinnoista vastaavien työryhmien jäsenillä ole käsitystä, mitä eroa on yksittäisellä ainutkertaisella taideteoksella ja monistettavalla taiteen sovelluksella, so. esimerkiksi tietyllä muodolla tai värisuunnitelmalla ulkokalusteisiin ja portaikkoon. Onko kyseessä omaperäinen, autonominen taideteos vai taiteen sovellus, monistettava teos – toisinto? Kysymys "*Mitä kuvataiteilijalta tilataan?*" tulee esittää jo ensimmäisessä työryhmän kokouksessa taidetta tai koristelua tilaan hankittaessa.

Taideteosta julkiseen tilaan hankittaessa on tärkeää tietää ko. erot jo kustannussyistä. Jos kyseessä on yksittäinen, ainutkertainen taideteos, on teoksen hinta luonnollisesti eri suurusluokkaa kuin monistettavaa, ei omaleimaista "taidetta" tilattaessa. Lisäksi taiteilija saa tarjota samaa ideaa sovelluttuna myös muualle. Kuvataiteilijan suunnitellessa erityistä muotoa ulkokalusteisiin, graafista ilmettä pinnoille, on kyseessä taiteen sovellus, ei uniikki taideteos. Kyse on taiteellisesta ideasta, jota voi toistaa ja monistaa, ja taidetyö toimii somisteen tavoin (vrt. mainosmaailma). Pienet, esimerkiksi 1–3 valun sarjat ovat arvokkaampia kuin 100 valun sarja. Jos on olemassa vain yksi yksittäinen valu, on se luonnollisesti hinnaltaan arvokkaampi kuin jos teosta on useampi kappale. Sama periaate pätee grafiikan teosten hinnan määrittelyyn.

Nykyinen käytäntö hankkia taidetta julkiseen tilaan näkyy vaatimattomana kaupunkikuvassa. Taide on päälle liimatun oloista. Teokset on harkitsemattomasti sijoitettu tyhjiin seinäpintaan tai avaraan aulatilaan. Katsojalle syntyy tunne, että tyhjiin tilaan on tarvittu täytettä. Julkinen taide sisätiloissa on onnistuneempaa kuin ulkotiloihin hankittu taide. Matka seminaareista rakennustyömaille ja kuvataiteilijan ateljeeseen on ollut pitkä. Osa hyvistä ideoista on ehtinyt hyytyä rakenteisiin. Prosenttiperiaatteen käyttö on vielä, ikävä kyllä, olematonta.

Kuvataiteilijan osaamista käytetään liian vähän julkisten tilojen suunnittelussa, kaupunkikuvan ja ympäristön suunnittelussa. Kuvataidetta ei Suomessa koeta edelleenkaan imagoa tai brändiä merkittävästi kohottavana tekijänä tai statussymbolina. Media repii teosten julkistamisista kerran vuodessa otsikkoja, mutta yhä harvemmin kuvataiteilija saa siitä toimeentuloa, puhumattakaan että ympäristö kohentuisi ja tuottaisi kaupunkilaisille mielihyvää ja nautintoa.

Hallitusohjelmaan on kirjattu esitys julkisen taiteen hankintojen elvyttämisestä laajemmaksi valtakunnalliseksi käytännöksi. Toistaiseksi se on tarkoittanut muutamien aktiivisten kaupunkien hankintakäytänteitä ja TAIKE:n palkkaamia yhdeksää läänintaiteilijaa. Verrattuna naapurimaahan Ruotsiin, jossa julkisen taiteen hankinnat on järjestetty kattamaan koko maan kunnat ja kaupungit ja koskemaan kaikkia valtion rakennuskohteita, on tilanne Suomessa huono.

Ruotsissa toimii julkisen taiteen hankintojen käytännön toteuttajana kulttuuriministeriön alainen julkisen taiteen koordinaatiotyöryhmä, joka tarjoaa taiteen konsultaatiopalveluita korvauksesta myös yksityisille rakennuttajille. Statens konstråd toteuttaa julkisten taidehankintojen lisäksi ohjelmaa, jossa toteutetaan kokonaisnäkemystä julkisten tilojen suunnittelussa. Statens konstråd kehittää myös uusia toimintatapoja edistääkseen julkisen taiteen ja arkkitehtuurin yhteistoimintaa, eri tahojen kohtaamista rakennustyömaalla.

Huomattavana erona Suomen valtion taideteostyöryhmään on Statens konstrådetin kiinteämpi, jo vuodesta 1997 alkanut yhteistyö kuntien kanssa. Tämä on tietenkin merkittävä seikka kuvataiteilijalle, joka ei asu pääkaupunkiseudulla. Tällöin myös metropolien ulkopuolella maaseudulla asuva taiteilija voi saada teostilauksen vaikka elävöittämään pohjoisen moottoritien siltoja. Kuluttajan näkökulmasta maaseudulla asuvat ihmiset voivat saada nykytaiteen teoksen oman kirkonkylänsä koulun pihaan. Ruotsissa julkinen taide osana julkista rakentamista ja taiteen käyttö rakennusten ja ympäristöjen esteettisen ilmeen kohottamiseksi ovat arkipäivää koko maassa.

Kuvataiteilijan näkökulmasta tärkeimmäksi nouseva ero maidemme julkisen taidehankintamallin välillä on se, että Ruotsissa on palkattu 70 taiteilijaa julkisen taidehankinnan tehtäviin: toteuttamaan taideteoksia, konsultoimaan taiteen toteuttamista rakennuskohteissa tai johtamaan taidehankintaprojekteja erilaisissa toimintaympäristöissä.

Työsuhteet ovat keskimäärin viiden vuoden pituisia, ja lisäksi kohteisiin tilataan vuosittain teoksia 60 kuvataiteilijalta.

Suomessa prosenttiperiaate ei ole edennyt 2000-luvulla toivotulla tavalla, ja meneillään oleva valtion hallinnon uudistus sekä samanaikainen käynnissä oleva kuntauudistus on hidastanut edelleen prosenttiperiaatteen aiempaa etenemistä myötätulessa. Julkisen taiteen hankinnan keskeytymättömänä, luonnollisena uudis- ja korjausrakentamisen osana tulisi olla pysyvää toimintakulttuuria. Nykyinen tempoileva tapa hankkia taidetta julkiseen tilaan Suomessa varmistaa sen, että taidetta hankintaan ainoastaan silloin, kun on ylimääräisiä varoja tai joku muu taho kuin rakennuttaja sen rahoittaa, tai sitten rakennushankkeen suunnittelijana on kuvataidetta arvostava ja ymmärtävä arkkitehti. Kuvataiteilijan näkökulmasta korkeasti koulutetun taiteilijan työ, osaaminen ja aika ovat aliarvostettuja. Nykyinen kuvataiteilijoiden monipuolinen koulutus mahdollistaa monilla eri tavoilla ja tekniikoilla toteutetut tilaustyöt.

Kuvataiteilijan työtä julkisen taiteen tekijänä rajoittaa se, että kuvataiteen tilaukset harvoin tapahtuvat muun rakentamissuunnittelun kanssa suunnitellusti ja yhtäaikaisesti osana kokonaisuutta. Tyypillinen esimerkki on Savosta: Kuopion lentoasemalle tehtiin vuonna 2002 iso laajennusremontti. Arkkitehti suunnitteli tilan niin taiten, että taiteilijalle ilmoitettiin ainoastaan katon ja ilmatilan jäävän mahdollisten taideteosten sijoituspaikaksi.

Suomen taidepolitiikka on tempoilevaa, sillä yhteinen kieli ja tahtotila puuttuvat. Kuvaavaa on vallitseva käsiteseakaannus poliitikkojen ja hallinnon kielessä: päivänpoliittisessa puheessa *kulttuuri* ymmärretään käsitteenä samaksi kuin *taide*. Seminaareilla ja julkilausumilla on saatu paljon tilaa julkisuudessa ja taidetta tutummaksi eri viestintävälineiden kautta, mutta rahaa ei rakennushankkeissa taidehankintojen rahoittamiseen tahdo riittää.

3.3 Taiteilija vai suunnittelija

Teosten materiaalien tekninen kestävyys ja soveltuvuus annettuun tilaan ei voi olla kokonaan tai pelkästään taiteilijan vastuulla. Myös kohteen tilaajan ja rakennussuunnittelijan täytyy vastata teknisistä ja turvallisuuteen liittyvistä asioista, kun teosta tilataan julkiseen tilaan, puistoon tai koulun pihalle. Useissa kohteissa kuitenkin on epäonnistuttu varmistamaan teoksen tekninen kestävyys.

Peilaan kokemuksiani arkkitehti Kirsti Sivénin lausumaan, jonka mukaan arkkitehti vastaa rakennuksen kaikesta suunnittelutyöstä ja kuvataiteilija keskittyy ainoastaan toteuttamaan taideteoksen annettuun kohteeseen. Toki kuvataiteilija toimii yhteistyössä rakennusta suunnittelevan arkkitehdin kanssa, neuvottelee ja konsultoi. Sivénin malli on ihanne, mutta se ei suinkaan ole tavallisena käytäntönä Suomessa.

Kaikkien tapausesimerkkeinä olevien julkisten tilaustöideni kohdalla päävastuu teosten toteuttamisesta on ollut yksinomaan kuvataiteilijalla – minulla. Olen jopa joutunut auttamaan tai ohjeistamaan kohteen suunnitellutta arkkitehtiä. Tämä on kenties johtunut siitä, että nämä ovat olleet arkkitehdeille pienempiä hankkeita. Arkkitehdit ovat olleet etäämpänä, joten arkkitehdin ei aina ole tarvinnut olla läsnä. Värisuunnitelmat ja materiaalivalinnat kuuluvat yleensä kuvataiteilijan suunnittelutyöhön ja toteutukseen, valvonta ja raportointi tilaajalle. Useissa tapauksissa myös kiinnityksen ja asennuksen turvallinen ja asianmukainen toteutus ovat olleet tiedossani, ja olen ollut mukana kehittämässä onnistuneita kiinnitys- ja asennussysteemejä, vaikka em. toiminnot eivät olisi vastuulleni kuuluneetkaan.

Yhtenä kuvaavana esimerkkinä on teosparin *Aatamin puraisu* ja *Rastatukkainen soffa* perustukset ja teoksen taustan huoltaminen. Teosparin kakkososan peruslaatan asentamiseen liittyvä pohdinta kuvastaa työnjaon ja tilauksen vastuiden kokonaishallinnan puutteellisuutta ja kuvataiteilijan vastuiden laajentumista koskemaan asennuksen suunnittelua.

Puiston suunnittelija tiedusteli *Käärmepekin* asennuksesta ja ilmoitti, että luopuisimme turhasta perustuslaatasta, koska kyseessä oleva umpinainen betonikappale painaisi jopa 8 000 kiloa. Hän perusteli väittämänsä tamperelaisen rakennusalan asiantuntijakonsultin ohjeella, jonka mukaan näin painava umpibetoninen teos ei tarvitsisi maan alle pystytettäviä perustuksia routasuojaksi. Totesin, ettei väite voi pitää paikkaansa: miten olisimme asentaneet paikoilleen kahdeksan toisistaan irrallista sohvan osaa ilman lujaa perustuslaattaa? Tiesin kokemuksestani, ettei painava kappale ilman perustuksia pehmeällä suopohjalla tule pysymään kunnossa. Tiesin, että Suomen sääoloissa maa routii joka puolella, ja routiminen tulee ottaa huomioon kaikessa rakentamisessa. Ilman vankkoja perustuksia olisi soffa ollut vajoamassa eri suuntiin ja murtunut saumakohdista heti ensimmäisen talven jälkeen. Jos ulos asennettavan teoksen – kappaleen – painolla ei olisi merkitystä, voitaisiin kerrostalotkin rakentaa ilman perustuksia.

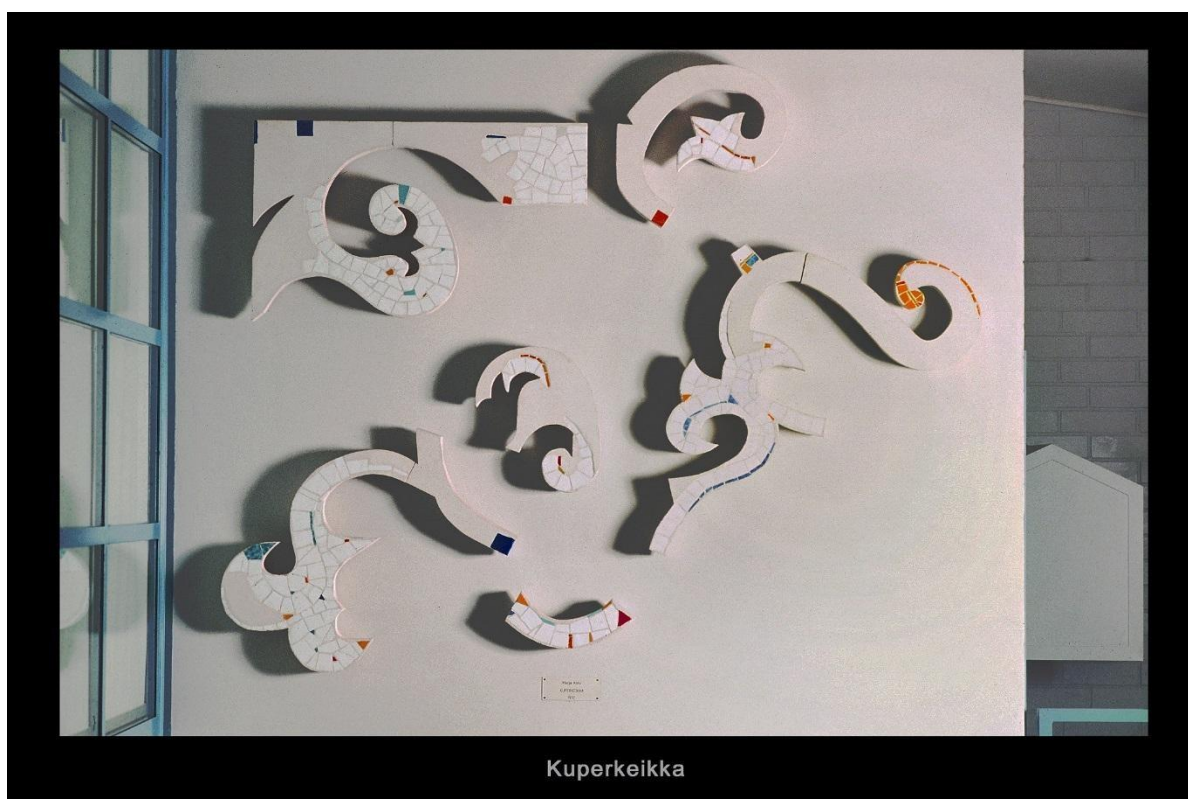
Vastaukseni perustuslaatan poisjättämiseen oli siis ehdoton ”ei”. Totesin, että en suostu tuomaan teosta paikalle, jollei siellä ole betonista perustuslaattaa valettuna. Perustuslaatta tuli paikalle ja pääsimme asentamaan veistosta ajoissa.

Toinen tyypillinen esimerkki on 1990-luvulta Savosta. Minulta tilattiin Vieremän koulukeskukseen aulaan teos, jolle arkkitehti oli määrännyt paikan rakennuksen seinältä. Kysymykseen ei siis tullut lattiatasoon sijoitettava veistos. Päädyin valmistamaan moniosaisen betonimosaiikkiteoksen. Sain työskennellä paikanpäällä ja luonnostella teosta suoraan seinälle, testata ja valmistaa mallikappaleet luonnolliseen kokoon.

Ongelma ilmeni teoksen osien kiinnitysvaiheessa. Uudisrakennuksen taideteosseinä oli nykyaikaisen kevytrakenteinen väliseinä, jonka takana sijaitsi WC. Moniosaisen, betonisen teoksen kiinnitys ei sujunut hyvin. *Kuperkeikka*-teoksen osat eivät olleet isoja, mutta

betonisina ja raudoitettuina ne painoivat usean kilon kukin. Betonisen reliefin osat päätettiin pultata läpi seinän, mutta kevytrakenteinen seinä ei kestänyt kiinnitystä. Vastarakennettu seinä tuhoutui kiinnityksessä toiselta puolelta, ja se jouduttiin valmistamaan kiinnityspaikoista uudelleen. Koulurakennuksen laajennuksen suunnitellut arkkitehti ei ollut ajatellut kuvataideteoksen sijoittelua loppuun asti. Hänen ainoa ohjeensa minulle oli ollut, että teos on vähävärinen.

Toinen asentamiseen vaikuttava huomio koski teoksen taustaseinään syntyvää liikunnan aiheuttamaa mekaanista värinää. Teoksen viereisen seinän takana sijaitsi koulun liikuntasali, ja moniosainen *Kuperkeikka*-teos sijaitsi liikuntasaliin johtavan portaikon seinällä. Liikuntasali on tietenkin käytössä päivittäin ja pitkään iltaisin. Tilassa hypitään, pompitaan ja juostaan lähes vuorokauden ympäri. Palloilulajeja harrastavat juoksevat tilassa edestakaisin aiheuttaen värinää seinässä, johon taideteos oli kiinnitetty. Teoksen kiinnitystä on jatkuvasti tarkkailtava, jotta elementit eivät tipu portaikossa liikkuvien päälle.

KUVA 16 *Kuperkeikka*, Vieremän koulukeskus (Marja Kolu, 1992). Kuva Pekka Mäkinen.

Pohjoisen sääolot ovat haasteellisia ulkotiloihin sijoitettavien julkisten taideteosten suunnittelulle. Ulkotiloihin suunnittelemini teosten kohdalla olen tietoisesti perehtynyt teosten asennusten ja pohjatöiden oikeanlaiseen valmistukseen. Olen selvittänyt, miten

perustukset tulee valmistaa, että teos on turvallisesti paikallaan: ettei se kaadu, liiku tai kallistu roudan vaikuttaessa maaperässä. Pohjatöiden asennusten suunnittelu ei välttämättä tule yksityiskohtaisesti huomioitua sopimuksissa, eikä ammattimaista vastuuhenkilöä perustusten ja asennusten valmistamiselle ole nimetty sopimusta laadittaessa. Kuvataiteilijan on syytä olla perehtynyt kaikkiin asennukseen ja perustuksiin liittyviin teknisiin asioihin.

Tässä suhteessa julkisen taiteen tilauksissa ilmenee puutteita. Teoksen alkaessa murtua, särkyä tai liikkua, se luetaan kuvataiteilijan ”ansioksi”. Harva muistaa rakennuksen tai ympäristön suunnitellutta arkkitehtiä. Esimerkiksi laajaa medianäkyvyyttä on saanut kuvanveistäjä Tiina Veräjänkorvan teos *Siniset hetket* (2004) Arabianrannassa. ”*Sinisistä, keraamisista elementeistä rakennettu, kaareva ’viiva’ rakennusten etutilassa tarjoaa istuskelupaikkoja, ja elementeistä tehdyt pylväät rakennusten välissä kehystävät rantamaiseman eläväksi tauluksi*”.²⁵

KUVA 17 *Siniset hetket* (Tiina Veräjänkorpi, 2013). Kuva MK.

Siniset hetket on ollut usein esillä mediassa, koska se on rapistunut vaarallisen paljon. Restauroinnin maksajasta ei ole päästy selvyyteen. Teos on syntynyt arkkitehti Kirsti Sivénin ja kuvataiteilija Tiina Veräjänkorvan yhteistyönä. Veräjänkorvan keramiikasta valmistettu teos ei ole kestänyt Suomen sääoloissa. Taloyhtiön osakkaat eivät luonnollisesti ymmärrä, miksi heidän pitäisi kustantaa taideteoksen restaurointi ja korjaus. Pelkkä korjaaminen ei onnistukaan, vaan teos tulisi valmistaa kokonaan uudelleen säänkestävästä materiaalista.

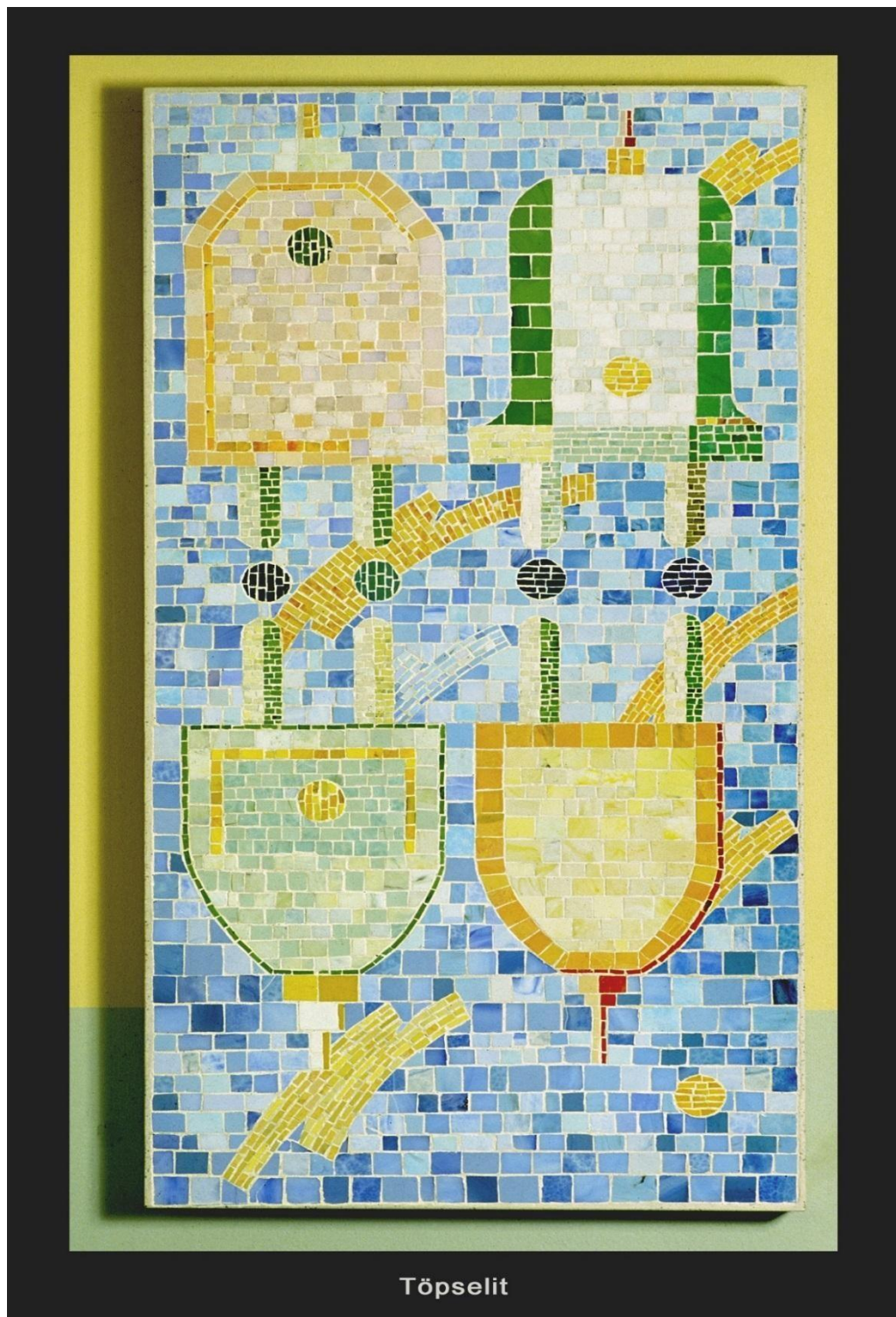
²⁵ Isohanni 2006, 128–129.

Nykyisellään teos rapistuessaan on ruma ja vaarallinen, ja sen elinkaaresta on muodostunut ikävä esimerkki ulkotilaan ja asujaimiston keskeiselle paikalle valitusta epäonnistuneesta materiaalivalinnasta. Julkisen taiteen hankintaprosesseissa tulee sopimuksia tehtäessä ottaa huomioon teoksen elinkaari, huoltokirja ja vastuutaho, ts. se, kenelle teosten kunnon seuranta ja huoltaminen kuuluu.

Teosten sisältöihin puuttuminen on toinen asia, joka kuvataiteilijaa taidehankintaneuvotteluissa kohtaa. Taiteilijan idean toteutukseen puuttuminen vielä sen jälkeen, kun luonnos on hyväksytty, ei ole tavatonta. Kuopiossa 1990-luvulla sain tilauksen värillisestä smaltasta valmistettavasta mosaiikkiteoksesta Kuopion kaupungin energialaitoksen aulaan. Energialaitoksen johtaja halusi muutoksia tekemääni luonnokseen, ja käski lisäämään Energialaitoksen kaukolämpöä kuvaavan logon teokseen. Vahvistusta ideallaan laitoksen johtaja pyysi taidemuseolta. Hän kutsui asiantuntijan antamaan lausuntoa luonnoksen muuttamisesta haluamaansa suuntaan.

Teokseen tuli kaukolämmön logo – siveltimen vedon tapainen puolikaareva vauhtiviiva – töpselien lisäksi. Soiro. Johtaja kehotti lisäämään nuo elementit koko kuvan pinnalle jo valmiiseen teosideaan näkyvästi, tai muutoin tilausta ei tulisi. Energialaitoksen remonttia suunnitellut arkkitehti tai yksikään muu henkilöstö Energialaitokselta ei osallistunut neuvotteluihin. Taidemuseolta hälytetty amanuenssi pyydettiin arvioimaan, kumpi on parempi vaihtoehto, soirojen kanssa vai ilman. ”*Soirojen kanssa*”, asiantuntija totesi. Lisäsin luonnokseen soirot. Mielestäni alkuperäinen, pelkistetty, huumoripitoinen teosideani oli lisäyksillä pilalla.

Julkisia teoksia tilattaessa ja kuvataiteilijan luonnosehdotusta arvioitaessa on ulkopuolisen kuvataiteen asiantuntijan käyttö yleensä ollut vahvistamassa teoksen taiteellista laatua. Kuopiossa 1990-luvulla tapahtunut taideteoksen taiteellisuuden arviointi, jonka Taidemuseon asiantuntija teki, ei vastannut käsitystäni asiantuntijalausunnosta. Minä kuvataiteilijana en ennakkoon neuvotellut ko. asiantuntijan kanssa, en siis pyrkinyt vaikuttamaan hänen päätökseensä. Kuvataiteilijana ajattelen, että teokseen vaaditut kaukolämmön symbolit pilaavat alkuperäisen idean. Oletin, että taidemuseoammattilainen näkee saman kuin taiteen tekijä.

KUVA 18 *Töpselit*, Kuopion energialaitoksen aula (Marja Kolu, 1996). Kuva Pekka Mäkinen.

3.4 Taide ja taidehallinto

Hankittaessa julkista taidetta ei tarkoitus ei ole pelkästään julkisivujen täyttäminen kuvataiteella. Tällöin tulee huolehtia, että julkinen taide muodostaa rakennuksen tai ympäristön kanssa kokonaisuuden. Julkinen taide tulee integroida osaksi kaikkea rakentamista ja ympäristösuunnittelua. Ongelmana on, että nykyisin on vaikea löytää toimijaa, joka ottaisi vapaaehtoisesti vastuun ympäristöestetiikasta ja julkisista taidehankinnoista.

Valtion ja kuntien toimintojen ja palveluiden ulkoistaminen yksityisille liikelaitoksille alkoi 1990-luvulla alkoi ja on jatkunut 2000-luvulla. Esimerkiksi koulujen, ammatillisten oppilaitosten ja korkeakoulujen rakentaminen on siirtynyt yksityisille rakennuttajille ja kiinteistöyhtiöille, joissa valtio ja kunnat voivat olla osakkaina. Valtio ja kunnat eivät enää omista rakennuksia, vaan vuokraavat ne. Tämä on vaikuttanut suoraan julkisen taiteen hankintojen vähenemiseen julkisten rakennusten rakentamisen yhteydessä. Mikään ei velvoita yksityisiä rakentajia huomioimaan rakennuskohteissaan ympäristöestetiikkaa.

Poikkihallinnollinen yhteistyö kulttuurihallinnon ja muun virkamieshallinnon kanssa on ratkaisu toimivaan, suunniteltuun strategiaan saada julkinen taide pysyvämmäksi osaksi suomalaista toimintakulttuuria. Laura Uimonen toteaa kirjansa *Taidetta suunnitteluun* (2010) luvussa *Kaupunkisuunnittelun ja taiteen sektorihallinnon taidetoiveiden toteuttamisympäristöinä*, että sekä taide- että julkishallinnolla on pyrkimys rationaaliseen, tarkoituksenmukaiseen, järkiperäiseen ja tehokkaaseen lopputulokseen.²⁶ Molempien hallintosektorien toiminnalla on merkitystä julkisten taidehankintojen järjestämisessä onnistuneesti. Ne vaikuttavat kaikkeen: aikatauluihin, talouteen ja taiteen tehtävän rajaamiseen. Taideyhteisö esittääkin Uimosen tutkimuksen mukaan kritiikkiä nimenomaan julkisen ja taidehallinnon yhteistyön hankaluudesta.³¹

Julkisten taidehankintojen työryhmissä käyttävät johtavassa asemassa olevat ja vaikutusvaltaisemmat työryhmän edustajat valtaa. Muut asiantuntijajäsenet saattavat olla alisteisen passiivisia, vaikka heidän olettaisi tuovan esiin panoksensa ko. sektorin asiantuntijoina. Todellista keskustelua ja välttämätöntä vuoropuhelua ei tällöin pääse syntymään.

Hankittaessa taideteosta julkiseen tilaan on huomioitava tilatun teoksen psykososiaaliset merkitykset tilan käyttäjille. Nykykulttuurissa keskustelua teosten vaikutuksesta ympäristöön ja ihmisiin ei käydä, vaan keskitytään tarkastelemaan budjetin kustannusvaikutteita. Julkisten taidehankintakäytäntöiden keskeyttämättömänä, luonnollisena osana uudis- ja korjausrakentamista ja rakennussuunnittelua tulee muodostua osaksi pysyvää toimintakulttuuria.

²⁶ Uimonen 2010, 107.

³¹ emt, 108.

Tapaamisissa ja neuvotteluissa olen huomannut, että epäselvyyttä syntyy pohdittaessa taideteoksen sisällöllisiä ansioita: teosten estetiikkaa. Toisilla on vaikeuksia ymmärtää rajanvetoa taiteen soveltavan käytön ja itsenäisen uniikin teoksen hankinnan ollessa kyseessä. Kuvataiteilijana kaipaen työryhmän jäseniltä laajempaa perehtymistä kuvataiteilijan työhön. Ei julkisten rakennuskohteiden lvi-rakentamiseenkaan valita ketä tahansa, vaan edellytyksenä on perehtyneisyys ja asiantuntemus putkitöiden ja ilmastoinnin alalta.

Erinomainen tilaisuus edistää julkisen taiteen integrointia asumiseen ja rakentamiseen ovat Suomen asuntomessut. Messujen kautta tulee ja on mahdollisuus edistää julkista taidetta ja kuvataiteen näkyvyyttä; tuoda taide lähemmäs ihmisiä, arjen ilmiöksi. Suomen asuntomessut järjestetään vuosittain. Asuntomessujen taloudellinen vaikutus on suuri jo kävijämäärinä mitattuna. Suomen asuntomessujen luontevaksi osaksi on yritetty saada kuvataidetta, joko messutaloissa tai ulkotilassa sijaitsevina teoksina. Kulttuurihallinnon virkamiehet ovat olleet yhteistyössä kuvataiteen ammattilaisten kanssa, ja usein erillisrahoitusta on saatu Euroopan unionilta tai maakuntaliitoilta.

Ponnistuksista huolimatta taidetta ei ole onnistuttu saamaan esiin, näkyväksi. Taide tulee integroida pysyväksi osaksi asuntomessuorganisaatiota. Asuntomessumiljöö on hyvä paikka muuttaa vallitsevaa asenneilmapiiriä kuvataidetta kohtaan. Suuren yleisön kuvataiteen tuntemus kaipaa päivitystä, ja taidekasvatusta on hyvä tehdä muissakin ympäristöissä kuin taidemuseoissa.

Useana vuonna kuvataiteen ammattilaisten yritykset tuoda taide osaksi asuntomessualueen rakentamista on toteutettu pienellä budjetilla EU-projekteina yhteistyössä maakuntien liittojen, paikallisten taidehallinnon organisaatioiden ja ammattitaiteilijoiden järjestöjen kanssa. Näin esimerkiksi Kuopion asuntomessuilla 2010, Laukaan asuntomessuilla 2002, Kokkolan asuntomessuilla 2012 ja Tampereen asuntomessuilla 2013.

Lopputuloksena on ollut taiteen katoaminen rakenteisiin, ja hyödyn on saanut taiteilijoiden sijasta asuntomessujen organisaatio. Taide on tuonut messuorganisaation tapahtumaan silauksen estetiikkaa tai muuta tapahtumaa, taito- ja taidepajoja lapsille ja nuorille. Ongelmana on asuntomessujen luonne kovan luokan kaupallisena tapahtumana, missä jokainen neliö, ilmatilakin, on hinnoiteltu kalliiksi. Kuvataideprojekteihin budjetoidut varat ovat olleet liian pieniä kuvataiteen näkyvämpään esittelyyn, ja osaksi taidehankkeet on käynnistetty aikataulullisesti liian myöhään. Asuntomessuorganisaation henkilöstöön voisi rekrytoida taidekoordinoinnista vastaavan henkilön, jolloin taiteen edistämiseksi saataisiin pysyvyyttä osana asuntomessujen yleisölle suuntautuvaa palvelutarjontaa.

Asuntomessuille tulevien taideteosten suunnittelun ja valmistamisen tulisi alkaa mielellään jo kaksi vuotta ennen messutapahtumaa. Kutsuille taiteilijoille tulee antaa työaikaa ja kohteen tiedot riittävän ajoissa. Nykykäytännön mukainen kuvataiteen tuonti asuntomessuille ei ole

lisännyt taideteoksillaan tapahtumaan osallistuneiden taiteilijoiden tuloja, ei myöskään suoria ostoja taiteilijoilta. Pääsy sisustuslehtien palstoille, missä asuntoja esitellään saattaa olla ainoa tulos suuresta henkilökohtaisesta panostuksesta tapahtumaan.

Asuntomessut jokavuotisena tapahtumana ja valtavan kävijämääränsä vuoksi ovat erinomainen foorumi tuoda julkinen taide esiin luontevana osana rakentamista ja sisustamista. Eteneminen voisi tapahtua kulttuurihallinnon ja asuntomessuorganisaation yhteistyösopimuksella, jossa rahoitus turvataan ja taideteosten valmistus aloitetaan yhtä aikaa muun rakentamisen kanssa esimerkiksi osana alueen puisto- ja katualueita. Tämä olisi erinomainen tilaisuus kuvataiteen, ympäristöestetiikan yleisötyöhön ja prosenttiperiaatteen käynnistämiseen yksityisen asuntorakentamisen osana.

3.5 Muita julkista tilaa ja kuvataidetta koskevia havaintoja

Tässä luvussa pohdin erilaisia asioita julkisten taidehankintojen edellytyksistä ja muista julkisen taiteen hankintoja koskevista huomioista. Valinta julkisen taiteen taidehankintatyöryhmän jäseneksi edellyttää asiantuntijuutta, kykyä arvioida taidetta ja taiteen hankintaa sekä ymmärtää julkisen tilan teoksille asettamat laadulliset vaatimukset. On myös ymmärrettävä julkisen rakentamisen idea, joka painottaa hyvän ympäristön merkitystä suurelle, heterogeeniselle ihmisjoukolle. Samalla on pystyttävä palvelemaan pitkään joustavasti ja otettava huomioon kasvava käyttöaste ja liikenteen vaikutukset alueella.

Työryhmien jäsenten käsitykset kuvataiteesta sekä tilan, paikan ja historian merkityksestä suhteessa hankittavaan taideteokseen saattavat olla vähäiset. Jäseniltä voi puuttua ymmärrys tai heitä ei kiinnosta muu kuin yksittäinen puiston tai rakennuksen osa, tai he voivat ihastua sinänsä veikeään veistokseen. Katse kohdistuu yksittäiseen rakennukseen tai veistokseen, ei kaupunkiin tai ympäristöön kokonaisuutena.

Toisaalta taideteoksia hankittaessa kiinnitetään liikaa huomiota siihen, minkälainen erikoisuus paikkakunnalle saadaan; kyseessä on eräänlainen pikkukaupungin Guggenheim-ilmiö. Julkisella taidehankinnalla saatetaan hakea mahdollisimman laajaa myönteistä julkisuutta jollekin asialle tai jopa omalle henkilölle päättäjänä. Hankkimisen hurmassa hukataan syvällisempi näkökulma arvioitaessa tilaan sopivinta teosideaa. Taiteilijan näkökulmasta erityisesti tällaiset taiteen sisältöä ja taiteen merkitystä paikassa käsittelevät seikat sekä asiantuntemus ovat tärkeitä suunniteltaessa teosta julkiseen tilaan.

2000-luvulla on julkisen taiteen hankintojen edistämiseksi järjestetty julkisella rahoituksella seminaareja ja julkistettu aihetta käsitteleviä tutkimuksia enemmän kuin millään muulla vuosituhanella. Pelkästään vuonna 2013 järjestettiin neljä valtakunnallista seminaaria

prosenttitaiteesta. Kärjistäen totean, että seminaarien yleisönä ovat jo ”uskossa olevat”; periaatteeseen muutoinkin myönteisesti suhtautuvat kulttuurihallinnon, taiteilijajärjestöjen ja taidemuseoiden edustajat sekä taiteilijat.

Vinoutuma on syntynyt jo tiedottamisessa sekä seminaarien kohderyhmien valinnassa. Kohderyhmäksi tulee saada myös julkishallinnon virkamiehiä, rahoittajia sekä johtavassa asemassa olevia päättäjiä ja rakennuttajia. Henkilöitä, joilla on valtaa ja näkyvyyttä ja oikeasti mahdollisuuksia tehdä ohjelmista tosia. Suhtautuminen julkiseen taiteeseen Suomessa kuvastaa yleisemmin asenteita kulttuuria ja taidetta kohtaan: kulttuurin ja taiteen sisältöjen merkityksiä ja vaikutuksia ei ymmärretä. Kulttuuria ja taidetta ei koeta sijoituksena laadulliseen, turvalliseen elinympäristöön ja elämään. Taiteeseen sijoittaminen koetaan budjetin turhana menoeränä.

Toisaalta kuvataiteilijat eivät mielellään ole perinteisesti puhuneet rahasta taiteen tekemisen yhteydessä. Rahasta puhuminen taidepiireissä ja taiteen yhteydessä on yleistynyt nykyaikana jopa niin, että nykyään rahasta keskusteleminen on ohittanut puheen taiteen sisällöistä.

Julkisessa rakentamisessa on ollut suosituksena ns. prosenttiperiaate, jonka mukaan prosentti rakennuskustannuksista tulisi käyttää rakennusten taiteelliseen kaunistamiseen. Periaate on käytössä monessa maassa, muun muassa Ruotsissa ja Yhdysvalloissa, mutta Suomessa edelleen vain suositus. Prosentti taiteeseen -periaate on kansainvälinen 1920-luvulla syntynyt nimitys julkisen taiteen hankintakäytännölle. Koko hankkeen rakennusbudjetista lasketaan julkisen taiteen toteuttamiseksi joko yksi prosentti tai vähemmän, esim. 0,25 prosenttia. Suomessa periaate oli ensimmäistä kertaa eduskunnan käsittelyssä vuonna 1939.

Prosenttiperiaate ei maassamme ole ollut systemaattisesti käytössä kuin merkittävimmissä valtion rakennuskohteissa.

1960-luvulla Suomeen perustettiin kymmenen uutta alueellista taidemuseota, ja niiden myötä keskustelu julkisen taiteen hankinnoista vilkastui. Samalla vuosikymmenellä useat kaupunginvaltuustot kirjasivat päätöksinsä suosituksen prosenttiperiaatteen käytöstä. Kaupunkiliitto suositti vuonna 1981 prosenttiperiaatteen käyttöönottoa, ja Suomessa 40 kuntaa päätti periaatteen käyttöönotosta 1980–1990-luvuilla.

Kuvataiteilijan ammatti, koko taiteen kenttä on muuttunut 2000-luvulle tultaessa, ja elää murroskautta. Kuvataiteen esittämisen mahdollisuudet ja menetelmät julkisuudessa ovat lisääntyneet, tietotekniikka on lisännyt pelimaailman tuotteiden ja animaatioelokuvien määrää. Uusilla, innovatiivisilla aloilla tarvitaan runsaasti kuvataiteen moniosaajia. Samalla rakennettu ympäristömme muuttuu. Haasteet viihtyisän, toimivan, kestävän ekologisen ympäristön luomiseksi ovat kääntäneet katseet kuvataiteilijoihin.

Julkisten taidehankintojen hankintojen uudelleen käynnistäminen ja prosenttiperiaatteen laajempi käyttöönotto tuli ajankohtaiseksi, kun ammattiin koulutettujen kuvataiteilijoiden määrä alkoi nousta huomattavasti, usealla sadalla vuodessa. Kuvataiteilijoita alettiin kouluttaa suunnittelemattomasti eri kouluasteilla 1990- ja 2000-luvuilla, ja seurauksena ylikoulutuksesta ongelmaksi muodostui kasvava kuvataiteilijoiden työttömyys ja toimeentulon puute. Kun prosenttiperiaatetta on alettu harkiten herättää henkiin, ovat vuonna 2014 taiteilijoiden työtilaisuudet julkisten taideteosten suunnittelijoina lisääntyneet. Koulutuksella halutaan lisätä yhteistyötä arkkitehtien ja kuvataiteilijoiden välillä ja kohentaa kuvataiteella asuinympäristöjen esteettistä, ympäristöystävällistä ja hyvinvointia edistävää ilmettä.

Toisaalta taiteilijoiden valmiudet tai näkökulmat kokemuksista julkisen taiteen tekijöinä eivät ole tulleet laajemmin esiin. Monia tutkimuksia, seminaareja ja työpapereita prosenttiperiaatteen toteuttamisesta on tuotettu; samaten käytännön menetelmistä, työryhmistä ja hallinnollisesta näkökulmasta. Ääneen ovat päässeet rakennussuunnittelijat, arkkitehdit ja kulttuurin virkamiehet sekä taidekriitikot ja ne kuvataiteilijat, joilta tilataan runsaasti julkisia teoksia.

Laajemminkin kannanottoja ja oikeita esityksiä kuvataiteilijoiden työllisyyden parantamiseksi ja prosenttiperiaatteen käyttöön ottamiseksi on laadittu. Jo vuonna 2009 opetusministeriön tilaama Visuaalisten alojen taidepoliittinen ohjelma *PÄIN NÄKÖÄ!* -julkaisu listaa prosentti taiteeseen -periaatteen edistämiseksi seuraavia näkökohtia otsikon *Aistillista ympäristöä*²⁷ alla:

- Prosenttiperiaate (esimerkiksi 0,5-1,5 prosenttia) tulee ottaa käyttöön kaikessa rakentamisessa, myös peruskorjaus-, täydennys- ja lisärakentamisessa. Kuntia ja kuntayhtymiä tulee kannustaa käyttämään prosenttiperiaatetta myös kaavoituksessa. Kuntiin ja kuntayhtymiin voidaan luoda rahastointimalli, jossa rakennusprojekteista kootaan pääoma taidekaavan ohjaamiin taidehankintoihin.
- Kuntien ja maakuntaliittojen kaavoitusosastoille tulee tulevaisuudessa palkata visuaalisten alojen taiteilijoita suunnittelemaan taidekaavoitusta. Heiltä edellytetään yhdyskuntasuunnittelun ja arkkitehtuurin työkentän tuntemusta. Tavoitteena on tuoda taide mukaan kaavoitukseen (maakuntakaavasta asemakaavaan) ja rakennushankkeisiin jo suunnitteluvaiheessa.
- Ympäristötaiteen sekä paikka- ja tilannesidonnaisen taiteen opetusta on vahvistettava yliopistokoulutuksessa.

²⁷ *PÄIN NÄKÖÄ!* 2006, 43–45.

- Rakentamisen suunnitteluohjeistoon, RT-kortistoon tulee lisätä uutena esteettisen rakentamisen kortti, joka sisältää tietoa esimerkiksi julkisen taiteen hankkimisesta, materiaaleista ja niiden hoidosta, hyvistä ratkaisumalleista sekä neuvoa, mistä saa lisätietoa.

Yleisemmin prosenttiperiaatetta toteuttamaan on koottu työryhmä, joka koostuu eri alojen asiantuntijoista. Työryhmään kuuluvat taidemuseoiden edustaja, arkkitehti, asukkaiden tai tilan käyttäjien edustaja, kaupunkien ja kuntien päättäjiä, teknisen viraston rakennuspuolen edustaja, kaupunkisuunnittelun edustaja, kuvataiteen edustaja ja valtion taidetoimikunnan edustaja. Prosenttiperiaate on poikkihallinnollinen. Esimerkiksi nykyaikana ovat hoito- ja hoivalaitoksiin sekä vanhustentaloihin sijoitettavien taideteosten tilaukset lisääntyneet. Poikkihallinnollisessa yhteistyössä voidaan prosenttiperiaatetta noudattaen jo toteuttaa asuinympäristöön yhteisöllisiä graffiteja kohderyhmän kanssa. Taiteen tohtori, arkkitehti Laura Uimonen esittää tutkimuksessaan *Taidetta suunnitteluun*²⁸ mielenkiintoisia kysymyksiä ja pohdintoja liittyen julkisen tilan taideteosten hankintaan. Hän käyttää tutkimuksessaan käsitettä ”taidetoive”.

Mikä suunnittelu? Mikä taide? -luvussa³⁴ tutkija pohtii valaisevasti erilaisia rakennusprojektin hierarkioita ja toimijoiden vastuita. Mikä on taiteilijan ja suunnittelijan ero? Uimosen mielestä kaupunkisuunnittelu ja yhteiskuntasuunnittelu on erotettava toisistaan. Usein unohtuu, että arkkitehdin työ on taidetyötä: tilan taidetta ja rakennussuunnittelua.

Arkkitehtien Alvar Aallon, Viljo Rewellin, Eero Saarisen, Reima ja Raili Pietilän, Heikki ja Kaija Sirénin kohdalla on yleisemmin tunnustettu rakennussuunnittelu rakennustaiteena. Laura Uimonen esittää kysymyksen, kuinka maankäyttö ja kaavoitus toimivat suhteessa julkisen taiteen suunnitteluun.

Useimmiten arkkitehtien ja kuvataiteilijoiden tiet eivät kohtaa; kysymys on luottamuksesta toisen ammattitaitoon tai sen puutteesta. Suomessa on arkkitehti–kuvataiteilija -työpareja, jotka ovat rakennuksen lopputuloksessa onnistuneet yhdistämään saumattomasti rakennustaiteen ja kuvataiteen niin, että muodostuu hyvä kokonaistilateos. Esimerkkinä erinomaista yhteistyötä tekevästä arkkitehti–kuvataiteilija -työparista on kuvataiteilija Markku Pääkkönen ja arkkitehti Juha Leiviskä, joiden yhteistyön hieno saavutus on koettavissa Juha Leiviskän Kuopioon piirtämässä Männistön kirkossa. Samoin arkkitehti Asmo Jaaksin ja graafisen suunnittelijan Aimo Katajamäen yhteistyö Seinäjoen uudessa kirjastorakennuksessa on ollut saumatonta. Yleisemmin arkkitehtien ja taiteilijoiden yhteistyö on satunnaista, eikä kukaan osaa sanoa syytä tilanteeseen.

²⁸ Uimonen 2010, 19.

³⁴ emt, 19–25.

Maankäyttöä ja kaavoitusta säätelevällä poliittisella päätöksenteolla voitaisiin nopeimmin edistää julkisen taiteen hankintoja. Tämä tapahtuisi lisäämällä kaavoitukseen määräys julkisen taiteen sisällyttämisestä rakennuskohteisiin kautta linjan.

Laura Uimosen tutkimuksessa tuodaan erinomaisesti esiin ongelmat, joita syntyy jo julkisen taiteen hankintojen suunnitteluvaiheessa, työryhmien koostamisessa. Jo käsitteistö on osalle toimijoista epäselvä, samoin suunnittelijan ja taiteilijan työn erot. Mitä tekevät arkkitehdit? Mitä tekevät insinöörit? Mitä tekevät taiteilijat?

Uimosen mukaan²⁹ julkisen tilan taidehankintoja suunnittelevissa työryhmissä vallitsevat näkemuserot suunnittelutyöstä ja taidetyöstä, ja mitä taiteellisella työllä/taiteilijan työllä tarkoitetaan. Hän käyttää käsitettä taidetoiveet, ja selittää käsitettä siten, että taidetoiveet ovat julkisen taiteen hankintakeskusteluissa erilaisia. Kuvataiteilijat ja muotoilijat näkevät taideteoksenomaisen teoksen julkisen tilan keskeisenä muokkaajana, eräänlaisena katseen vangitsevana elementtinä. Rakennustaiteilijat, arkkitehdit taas haluavat suunnittelemansa rakennuksen olevan kokonaisvaltaista taidetta ulospäin, tilallisen veistoksen tapaan. Kuvataiteilijat saavat arkkitehdin kanssa sopimallaan tavalla – hänen luvallaan – koristella rakennusta ornamentein tai muilla sopivilla yksityiskohdilla. Usein taideteos julkiseen tilaan hankitaankin vasta jälkeenpäin.

Yleinen käytäntö on ollut, että taideteos ei ole mukana rakennussuunnittelua aloitettaessa. Tällöin taideteos näyttää päälle liimatulta, pakolliselta laputukselta, eikä integroidu rakennuksen kanssa yhtenäisteokseksi. Uimonen tuo tutkimuksessaan esiin, kuinka hankalaa sujuva taidehankintayhteistyö on juuri erilaisten näkemysten vuoksi. Hänen käyttämänsä sanapari *taidetoive* kuvaa hyvin osallistujien ennakoasennetta: osa katsoo ympäristöä käytännöllis-esteettisestä näkökulmasta, toinen osa pelkästään kauneusarvoja vaalivana, liikkumattomana joukkona asioita – kohteita. Osalle julkinen tila on jatkuvassa liikkeessä ja muokkauksessa, ja siihen sijoitettava taide on alisteinen jatkuvalla dynamiikalle. Uimosen käsitys nykytilanteesta, käytäntöjen ja ihmisten asiantuntijuuden vivahteikkuudesta on totta.

Tilanne johtuu osin siitä, että julkinen taidehankintaprosessi on useimmille outo. Ajattelua värittävät mielikuvat julkisesta taideteoksesta yksittäisenä pronssiin valettuina ”pönötysveistoksina” tai sotien muistomerkit, jotka rinnastuvat kansallisten suur tapahtumien maamerkkeihin. Ko. taideteokset kuvastavat kansakunnan urhollisuutta ja urheilullisuutta, uutta teollisuuden haaraa tai muuta yhteiskunnallisesti merkityksellistä tekoa ison tumman ulkoveistoksen muodossa. Kansallisesti tunnetuimpia julkisia veistoksia ovat kuvanveistäjä Aimo Tukiaisen *Mannerheimin ratsastajapatsas*, kuvanveistäjä Ville Wallgrenin *Havis Amanda*, kuvanveistäjä Väinö Aaltosen eduskuntatalon edessä olevat presidenttien veistokset; kaikki edellä mainitut mielletään julkisen tilan taiteeksi. Harvempi mieltää Helsingin

²⁹ emt, 15–18.

Rautatieaseman graniittimiehiä julkisen tilan taiteeksi: useimmille ne ovat pikemminkin rakennuksen pinnassa olevia koristeita.

3.6 Taiteilijan toimeentulo

Tilaustyön yrittäjäys – toimeentulon ja sosiaaliturvan vaatimusten yhteensovittaminen niin, että se tyydyttää hallintovirkkamiehiä ja toteuttaa lakia ja säädöksiä – on nykyisin kuvataiteilijan tapauskohtaisesti itse selvitettävä. On vahingollista, jos kuvataiteilija sosiaaliturvan vaarantumisen vuoksi joutuu kieltäytymään tarjotusta tilaustyöstä. Kuvataiteilijoiden omat edunvalvontajärjestöt eivät vuosikymmenten yrittämisestä huolimatta ole saaneet merkittävää parannusta aikaan kuvataiteilijoiden sosiaaliturvassa. Korjausta kuvataiteilijan eläketurvaan tai sen kertymiseen työtulojen muodostuessa pätkätöistä ei ole saatu aikaan muuten kuin pitkien työskentelyapurahojen osalta. Taiteilijat eivät ole tasa-arvoisia muiden kansalaisten kanssa, mitä sosiaaliturvaan tulee. Käytännössä tilaussopimuksen allekirjoittaminen yrittäjänä tarkoittaa, että kuvataiteilija vaarantaa tilaustyön vastaanottaessaan oman sosiaaliturvansa. Tämä ei tietenkään ole kenenkään etu. Kuvataiteilijoiden kohdalla tilanteessa ei ole tapahtunut muutosta parempaan. Ministerit, jotka ovat olleet huolissaan kuvataiteilijan sosiaaliturvasta, ovat vaihtuneet juuri ennen kuin asiaa on edistetty kohti tasa-arvoista sosiaaliturvaa muiden palkansaajien tapaan. Sosiaaliturva vaarantuu, jos kuvataiteilija ottaa vastaan yksittäisen julkisen teostilauksen. Tilanne korjaantuisi vakainaistamalla kuvataiteen hankinnat osaksi kaikkea rakentamista. Tällöin työtilaisuudet lisääntyisivät ja työtä riittäisi satunnaisen tilauksen sijaan useamman kerran vuodessa. Huomattava parannus olisi, mikäli julkiset teostilaukset voisi toteuttaa määräaikaisessa työsuhteessa, tuntityönä verokortilla tai kuukausipalkalla, jos taiteilija niin haluaa menetellä. Näin julkiset taidehankinnat olisivat mahdollisia myös vähän tilaustöitä saaville ammattitaiteilijoille.

Taiteilijoiden toimeentuloa on Taiteen keskustoimikunnan (so. vuodesta 2014 TAIKE, Taiteen edistämiskeskus) toimesta tutkinut Kaija Rensujeff selvityksessään *Taiteilijan asema*³⁰. Tosin vuodesta 2010 on jo aikaa, ja tilanteet ovat muuttuneet nopeasti. Julkisen taiteen hankkiminen on ollut merkittävä tulon lähde useille taiteilijoille. Erityisesti kuvataiteilijoiden toimeentulon ollessa heikkoa on useissa opetus- ja kulttuuriministeriön selvityksissä esitetty samansuuntaisia ehdotuksia kuvataiteilijoiden toimeentulon parantamiseksi.

³⁰ Rensujeff 2010, 53–89.

³⁷ Cronberg 2011, 39.

Merkittävin ja laajin selvitys on Tarja Cronbergin raportti *Luova kasvu ja taiteilijan toimeentulo. Raportti selvitystoimenpiteistä ja esitys hallitusohjelmaksi* (2011), jossa prosenttiperiaate kuvataiteilijan työllistäjänä nostetaan esiin. Cronberg toteaa³⁷:

”Julkisessa rakentamisessa on ollut suosituksena nk. yhden prosentin prosenttiperiaate, jonka mukaan prosentti rakennuskustannuksista tulisi käyttää rakennusten taiteelliseen kaunistamiseen. Prosenttiperiaate, joka on käytössä monessa maassa – Ruotsissa ja Yhdysvalloissa – on Suomessa vain suositus. Jo tämän periaatteen toteuttamisella on erittäin suuri merkitys taiteen arvostukselle ja taiteilijoiden toimeentulolle.”

Tarja Cronberg esittää, että opetus- ja kulttuuriministeriön tulee aktiivisesti edistää periaatteen noudattamista kampanjoilla ja toteutuksen seurannalla. Hän ehdottaa prosenttiperiaatteen toteutumista tarkemmin valvottavaksi ja suosituksen noudattamista verohelpotuksin palkittavaksi.³¹

Raportissaan Cronberg³² kirjaa tavoitteeksi, että taiteilijan tulee voida saada toimeentulonsa 70-prosenttisesti taiteen tekemisestä. Tähän tavoitteeseen pääsemiseksi Cronberg esittää mm. seuraavia toimenpiteitä: kehitetään taidemarkkinoita toteuttamalla yritysten ja yhteisöjen verovähennysoikeus taideoistoista, nostetaan arvolisäverovapaan taiteen ensimyyntin ylärajaa sekä kannustetaan kuntia ja yksityisiä noudattamaan prosenttiperiaatetta.

Tarja Cronbergin perin pohjainen esitys on kattava dokumentti ja riittävä peruste kansallisen prosenttiperiaatteen käyttöön ottamiseksi kaikissa rakennuskohteissa. Suositusten sijaan rakennusmääräyksiin tulee sisällyttää julkisiin tiloihin rakennettavien taideteosten tai taidesovellusten hankinta. Esityksestä on kulunut neljä vuotta. Selvityksen tekijän ehdottamista toimenpiteistä yhtäkään ei vielä ole otettu käyttöön, jollei oteta lukuun opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamaa prosenttiperiaatteen ja julkisen taiteen edistämishanketta vuosiksi 2014–2015 ja Taiteen edistämiskeskuksen palkkaamaa yhdeksää läänintaiteilijaa, joiden tulee edistää prosenttiperiaatetta valtakunnallisesti.

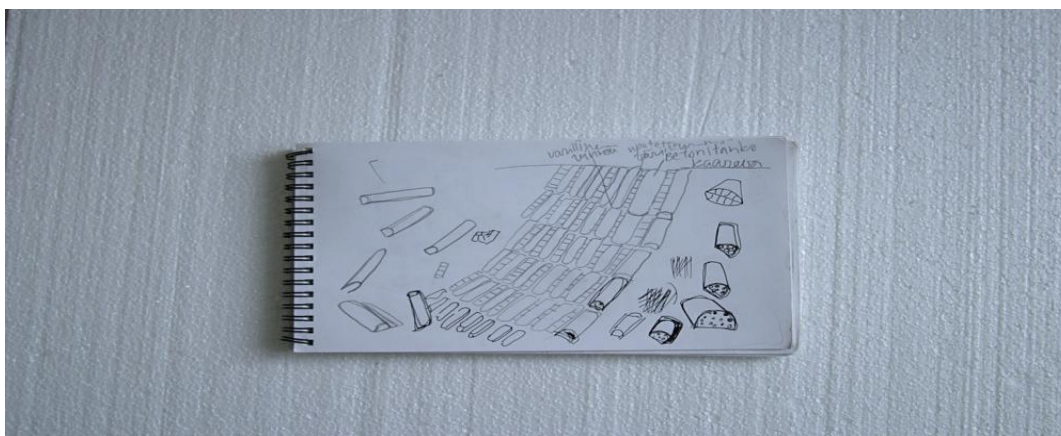
Julkinen tilaustyö saattaa aiheuttaa kuvataiteilijalle erityisiä ongelmia. Jos julkinen tilaus osuu kohdalle esimerkiksi kerran viidessä vuodessa (ks. tapausesimerkkiä *Rastatukkainen soffa* ja *Aatamin puraisu*), joutuu taiteilija selvittämään tilauksen vaikutuksia taloudelliseen asemaansa. Tilanne on korjattavissa yksinkertaisesti siten, että kuvataiteilija saa valita, onko suhteessa työntilajaan verokortilla toimiva palkansaaja vai Y-tunnuksella toimiva yrittäjä. Edellä kuvattu valinta ei enää ole mahdollinen, sillä tilaajat – myös kaupungit, kunnat ja valtio – edellyttävät kuvataiteilijalta alv-rekisteriin kuulumista ja y-tunnuksella toimimista.

³¹ emt, 47.

³² emt, 20–27.

Tämä on tilaajan kannalta edullisin tapa toimia ja toimii hyvin sellaisen taiteilijan kohdalla, jolla tilaustöitä jatkuvasti on.

Taiteilijan toimeentulon kuvio on muuttumassa yhä enemmän teosten galleria- ja näyttelyhankinnoista suoriin tilaustöihin ja erilaisten taiteen sovellusten suunnitteluun rakennuksissa sekä katu- ja puistoympäristöissä. Kuvataiteilijan toimeentulo muodostuukin yleisesti erilaisista pätkätöistä: kuvataiteen opetuksesta, tilaustöistä, kuvataiteen asiantuntijatehtävistä. Useilla toimeentulo koostuu satunnaisista tulonlähteistä ja työttömyysturvasta.

KUVA 19 *Rastatukkaisen soffan luonnospiirros: pintarakenteen havainnollistaminen piirroksena (Marja Kolu, 2005). Kuva MK.*

Julkisten taidetilausten sopimuskäytänteet vaihtelevat, eikä tilausten sisältöjen laadinnasta ole olemassa yhtenäistä käytäntöä tai ohjetta. Useimmiten kuvataiteilija itse huolehtii, että sopimuspapereihin tulevat asiat ja vastuut tulee kirjattua aukottomasti. Suomessa ei ole tavallista, että tuottajat tai tilaajat hallitsevat juridisesti sitovat kuvataiteen tilaussopimusten sopimuskohdat. Kuntien ja kaupunkien virkamiehillä on kuitenkin apunaan lakimiehet.

Kuvataiteen tilaussopimukset poikkeavat muista sopimustilauksista – esimerkiksi kalusteiden tilauksista – siinä, että ne sisältävät yksityiskohtia materiaaleista ja tekniikoista. Lisäksi toisin kuin kalustetuottajat, on kuvataiteilija useimmiten yksinään toimiva ammatinharjoittaja. Kuvataiteilijalla ei ole vakinaista toteutustyöryhmää, vaan taiteilijan vastuulla on teoksen toteuttavan yrityksen ja mahdollisten alihankkijoiden kanssa tehtävät sopimukset. Taiteilijan täytyy itse osata valvoa julkiseen tilaan toteutettavan taideteoksen yksityiskohtien kirjaaminen sopimustekstiin; myös vastuut on määritettävä tarkasti.

Suomen taiteilijaseuralta on saatavissa sopimusmalleja ja asiantuntija-apua, mutta taiteilijaseuralla ei ole henkilöresursseja tai lakimiestä konsultoimaan kaikkia tapauksia ja erityistilanteita. Kaikissa julkisen taidehankinnan kohteissa ei ole käytettävissä taidekoordinaattoria tai konsulttia, joka hallitsee taidetilausten sopimuksenteon.

Kuvataiteilijalla ei usein ole mahdollista saada asiantuntevaa konsultaatiota muilta kuin kollegoiltaan. Tarjouksen laadinta tilaajalle ja sopimuspapereiden työstö ovat tärkeä osa kuvataiteilijan osaamista.

Teoksen taiteellinen ideointi ja sisällön työstö on luontevin ja sujuvin osa taiteilijan työn kokonaisuudesta. Idean ja luonnoksen esittämisen jälkeen tulee valita oikeat materiaalit ja alihankkijat sekä ratkaista teoksen tekninen toteutus ja yhteensopivuus annettuun tilaan.

Kuvataiteilijalta edellytetään, että hän toimii yrittäjänä ja vastaa teoksen koko toteutusprosessista ja alihankkijoista "avaimet käteen" -periaatteella. Yrittäjän status ei tilapäisiä myyntituottoja saavalle tai tuntiopettajana työskentelevälle kuvataiteilijalle ole mahdollista toimeentulon vaarantumatta. Lisäksi erilaisten selvitysten antaminen ja muutosten ilmoittaminen verotoimistoon on hoidettava ajallaan. Vaikka ansiosidonnainen päiväraha ja työttömyyspäiväraha onkin tarkoitettu tilapäiseksi sosiaaliturvaksi, on siitä usein muodostunut ainoa säännöllinen tulonlähde keikkatyötä tekevälle kuvataiteilijalle.

Taideteoksen hankintahinta saattaa materiaali- ja valmistuskulujen johdosta nousta korkeaksi. Tätä eivät kaikki taidehankintatyöryhmässä ymmärrä: teoksen kokonaishinnasta menee tekniseen toteutukseen ja kuvataiteilijan välillisiin kuluihin osa. Taideteoksen hinta ei päädy taiteilijalle kokonaisuudessaan taiteilijapalkkana vaan siihen kohdistuu useita menoeriä. Teoksen erilaiset kustannuserät käyvät ilmi hankintasopimuksesta, jos siihen maltetaan tutustua.

Yleisin pulmatilanne syntyy taiteilijan näkökulmasta, mikäli sopimuspapereista on unohtunut merkintä teoksen asennuskuluista ja kuljetuksesta valmistuspaikasta sijoituspaikalle. Jos sopimukseen ei ole kirjattu kummalle osapuolelle asentaminen, perustuksen valmistaminen sekä kuljetuskustannukset kuuluvat, ne saattavat langeta kuvataiteilijan kustannettavaksi. Molemmat osapuolet kokevat ikäviä yllätyksiä, jollei näitä kustannuseriä ole kirjallisesti tilaussopimuksessa eritelty. Seurauksena voi olla, että koko kuvataiteilijan palkkio hupenee teoksen asennuskuluihin.

KUVA 20 *Rastatukkaisen soffan* mallin muotoilua (Marja Kolu, 2007). Kuva MK.

Sosiaaliturvan vaarantumista kuvaa hyvin esimerkkitapaus *Aatamin puraisu* ja *Rastatukkainen soffa*. Ensin työvoimatoimisto ja sitten oman liittoni työttömyyskassa kohtelivat minua yrittäjänä tämän nimenomaisen julkisen teostilauksen vuoksi. Näin minulta evättiin ansiosidonnainen päiväraha, jota minulle aiemmassa virkatyössäni oli kertynyt, ja josta käyttämättömiä päivärahaan oikeuttavia päiviä oli jäljellä 250. Valitusprosessi kesti vuoden ja sinä aikana sain työttömyysjaksoilta vain 500 euroa kuukaudessa.

Työttömyysturvalautakunnan käsittelyssä oma kantani voitti äänin 3-3 puheenjohtajan äänen ratkaistessa asian edukseni, ja sain palautuksena minulle työttömyysajalta kuuluneet korvaukset (liite 5, kaksi sivua).

3.7 **Huomioita *Taidetta arkeen* -työryhmän esityksestä**

Pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelmassa 2011 on kirjaus julkisen rakentamisen prosentti taiteeseen -periaatteen edistämisestä. Hallitusohjelman toteuttamiseksi opetus- ja kulttuuriministeriö käynnisti syksyllä 2011 keskustelut Ympäristötaiteen säätiön kanssa.

Päämääränä oli selvittää valtion keinoja prosenttiperiaatteen toteuttamiseksi osana julkista rakentamista. Keskustelujen pohjalta Ympäristötaitteen säätiö anoi ja sai OKM:ltä valtionavustuksen vuodeksi 2012 periaatetta koskevan selvityksen ja mallien tekemiseksi.

Selvitystyöryhmä muodostui Ympäristötaitteen säätiön ja Arkkitehtuurikeskuksen yhteisesti muodostamasta työryhmästä. Työryhmässä olivat mukana teollinen muotoilija TaL UllaKirsti Junttila, kuvataiteilija KuT Petri Kaverma, arkkitehti TaT Laura Uimonen ja taidehistorioitsija FK Soila Kaipainen. Lisäksi edellytettiin, että selvitystä tulee tehdä yhteistyössä Arkkitehtuurikeskus ry:n kanssa; Arkkitehtuurikeskusta edusti työryhmässä arkkitehti Tiina Valpola.³³

Ympäristötaitteen säätiö ja Arkkitehtuurikeskus järjestivät prosenttitaiteesta ja julkisesta taiteesta suhteessa rakennustaiteeseen kolme seminaaria: *Taide rakennushankkeessa seminaari* ja keskustelutilaisuus 29.8.2012 Kiasmassa, *Ar(t)chiture* -seminaari 26.9.2013 Kiasma-teatterissa, ja hankkeen päätöseminaari *Taidetta arkeen* 19.3.2013 Kansallismuseon auditoriossa. Selvitystyöryhmän työhön liittyi läheisesti myös Hanasaressa 3.10.2012 pidetty ruotsalais-suomalaisen kulttuurikeskuksen ja Ympäristötaitteen säätiön yhteistyössä järjestämä seminaari *Prosentilla taidetta kansalle*. Osallistuin kaikkiin neljään seminaarin Pohjanmaan taidetoimikunnan (nykyään TAIKE) kuvataiteen läänintaiteilijan roolissa.

Taidetta arkeen -työryhmän julkaisun yleisesittelyssä luetellaan kahdeksassa kohdassa useita prosenttiperiaatteen yhteiskuntaan tuomia hyviä vaikutuksia. Periaatteen yhdeksi ylätavoitteeksi mainitaan yleinen hyvä asuinympäristö. Taiteilijoiden osuus ei nouse tarpeeksi esille. Nähdäkseni prosenttiperiaatteen edistämisen tärkein merkitys on taiteilijoiden ja rakennussuunnittelijoiden yhteistyön vakiinnuttamisessa sekä mahdollisuudessa tuoda taiteen käyttösovellukset arkiympäristöön. Kuvataiteilijan näkökulmasta katsoen selvitystyöryhmän painotus on arkkitehtuurissa ja ympäristöjen suunnittelussa.

Suomessa toimi julkisten taideteosten hankinnan periaate valtion julkisiin rakennuskohteisiin ainakin 1980-luvulle asti. Valtion hallinnon pilkkominen, so. liikelaitostaminen on johtanut yhä enemmän siihen, että julkisen tilan rakennussuunnittelussa taide ei automaattisesti ole mukana lukuun ottamatta todella merkittäviä kansallisia kohteita.

Työryhmän listauksessa ei myöskään painoteta erikseen taiteilijoiden työllistävää vaikutusta. Huoli laajasta kuvataiteilijoiden työttömyydestä oli painavana syynä siihen, että selvitys prosenttiperiaatteella tapahtuvien julkisten taidehankintojen edistämisestä käynnistettiin. Näen, että esityksen olisi tullut olla tiiviimpi sisällöltään ja siinä olisi tullut laittaa asiat tärkeysjärjestykseen. Selvitys ei painota erilaisia vaihtoehtoja: sitä, tahdotaanko edistää yleistä hyvälaatuista rakennustaidetta, vai ehdotetaanko valtakunnallisesti edistettäväksi

³³ Taidetta arkeen 2013, 6.

nimenomaan yksittäisten taideteosten hankintoja, jotka on suunnitelmallisesti integroitu em. periaatteella tiettyyn rakennukseen tai tilaan.

Työryhmä käynnisti työnsä haastattelemalla alan ammattilaisia: arkkitehtejä, taiteilijoita, virkamiehiä, suunnittelijoita ja eri aloja edustaviin yhdistyksiin kuuluvia. Haastattelujen tuloksena välittyi käsitys laajan ja heterogeenisen kentän toimijoiden eri näkemyksiä edustavista julkisen taiteen hankintatavoista. Myös asetetun työryhmän sisällä syntyi suurta hajontaa toimintamalleista ja -tavoista. Yksi yhteinen päämäärä löytyi: hyvä, kokonaisvaltaisesti toimiva elinympäristö. Kokonaisvaltaisesti toimivan ympäristön kehittäjinä ovat selvitystyöryhmän julkaisun mukaan tasavertaisina taide, arkkitehtuuri ja muotoilu. ”*Kaikki kolme ovat yhdessä enemmän kuin osiensa summa*”,³⁴ julkaisun ensi sivuilla todetaan.

Ongelmaksi muodostuu työryhmän mielestä se seikka, että hyvän elinympäristön mittaamiseen ei ole työkaluja. Ei ole olemassa havaintotyökäluä, jolla esittää hyvin suunnittelun ympäristön taloudellisia hyötyjä. Hyvin suunnitellulle alueelle ei voida asettaa euromääräistä hintalappua.

Nähdäkseni olemassa olevina mittareina voisi käyttää tilastoja ilkivallan ja väkivallan vähentymisestä asuma-alueilla, joiden ympäristö on esteettisesti paremmin ja ihmisen hyvinvointia ajatellen suunniteltua. Tällainen ympäristö sisältää korkealaatuisia materiaaleja yhdistettynä hyvään värisuunnitteluun ja maisemointiin. Tilastot tietyille asuinalueille muuttajista toimivat hyvinä mittareina, kun arvioidaan rakennustaiteellisesti hyvin suunniteltuja ympäristöjä. Huomio, että yksiselitteistä, konkreettista työkalua – mittaria – joka numeroina näyttää myönteisiä merkkejä julkisen taiteen tuomista eduista, on paikkansa pitämätön. Toimiva mittari ja työkalu ovat tilastot alueen ja ympäristön rikosten määrästä; ympäristön vahingoittamisesta.

Taidetta arkeen -työryhmän selvityksen tausta-artikkelit valaisevat hyvin monelta eri puolelta asioita, jotka liittyvät yleisesti prosenttiperiaatteen ja julkisen taiteen edistämiseen rakentamisessa ja ympäristösuunnittelussa. Taustaselvityksissä on perusteellisesti esitelty lainsäädännön, kaavoituksen, hallinnon ja rahoituksen lisäksi muut seikat, jotka vaikuttavat julkisen taiteen hankintamallin kehittämiseen. Taustamateriaali on mielestäni ansiokasta ja mielenkiintoista. Selvityksen perusteella syntyy kokonaiskuva aiheesta ja lukija ymmärtää enemmän julkisen taiteen ja rakennustaiteen suhteesta ja taidehankintaprosessin monivaiheisesta luonteesta.

Kritisoin kuitenkin työryhmän kokoonpanoa. Napakammalla kokoonpanolla olisi selvityksen tuloksena saatu lopputulokseksi selkeämpi esitys ja johtopäätökset. Julkaisun olisivat jaksaneet lukea ja omaksua hekin, jotka eivät asialle ole syttyneet tai ympäristöestetiikkaan

³⁴ emt, 4.

perehtyneet. Ongelma on nimenomaan yleinen vieraantuminen korkealaatuisen ympäristön ja rakennussuunnittelun ymmärtämisestä ja arvostamisesta.

Ryhmää koottaessa olisi tullut ajatella enemmän lopputulemaa kuin laajaa edustusta monelta eri taholta. Reviiriajattelu ja saavutettujen asemien edustuksellinen näkyvyys heikensi työryhmän työtä. Syntyi liikaa hajaannusta, joka näkyy lopputuloksessa, esitetyissä malleissa ja loppulauselmissa. Lisäksi kuvataiteilijoiden edustus työryhmässä oli vähäinen.

Työryhmässä oli kuvataiteilijajärjestön edustajia ja luottamushenkilöitä. Olisin kaivannut sinne laajempaa edustusta vapaiden taiteilijoiden joukosta.

Lopputuloksesta näkyy, että näkökulmat ja syntyneet ajatukset ovat painottuneet rakennustaiteen ja ympäristösuunnittelun puolelle. Työryhmän pohdinnat – kuten kaupallisten tavoitteiden päämäärien edistäminen kulttuurin ja taiteen avulla ja talouden ylikorostamien – ovat kaikilla tasoilla yleistyneet. Kuvataiteilijat ovat kritisoineet taiteilijan liiallista alistamista ja valjastamista taloudellisten tarkoitusperien edistäjiksi. Kaikkea katsotaan taloudellista näkökulmaa painottaen, vaikka inhimillisessä kanssakäymisessä – samalla tavoin rakennussuunnittelussa ja julkisen taiteen hankinnoissa – on muitakin seikkoja, joita tulee ottaa huomioon. Vastaavasti voi kysyä, kuinka usein talousasioiden esittelyssä painotetaan edes hiukan esteettistä tai eettistä näkökulmaa.

Työryhmä löytää vikoja taidekentältä, ja ottaa suorastaan holhoavan roolin huomauttaessaan taidekentälle ominaisesta taipumuksesta riitelemiseen sen sijaan, että kuvataidekenttä veisi asioita eteenpäin. Tällainen mielipidekirjoitusten tasoinen huomiointi ei kuulu tämän laatuisten selvitysten sisältöön; tämä kertoo asenteellisuudesta ja ennakkoluuloisuudesta toimijoita kohtaan.

Selvityksestä syntyi liian monimutkainen ja monitahoinen, kaikkea syleilevä esitys. Selvityksessä ei oteta reippaasti ja ytimekkäästi kantaa, eikä esitetä yhden mallin käyttöönottoa, vaikka selvityksen otsikkona on *Julkinen taide ja prosenttitaideen edistäminen Suomessa muiden Pohjoismaiden mallin mukaan*. On hyvä tavoitella esteettisesti ja eettisesti hyvää asuinympäristöä, mutta tällä kertaa kuvataide olisi ansainnut painopistealueen statuksen. Samalla tavoin olisivat esityksessä ehdotetut toimenpiteet ansainneet näkyvämmän ja konkreettisemmän osan.

Työryhmä toteaa esittelysivullaan, ettei se aseta mitään mallia paremmuusjärjestykseen. Sen sijaan he pyytävät kaikkia alalla toimivia ideoimaan ja arvioimaan malleja. Toimijoita kutsutaan aitoon kanssakäymiseen ja pyrkimykseen toteuttaa prosenttiperiaatetta.

Oman näkemykseni mukaan työryhmä olisi voinut olla yksimielinen jonkin tietyn mallin erinomaisuudesta, jolloin tämä malli olisi voitu viedä esityksen kärkenä kentälle. Tässä työryhmä olisi voinut käyttää hyväkseen laaja-alaisuuttaan ja arvovaltaisuuttaan. Esittämällä yksimielisen kärkiehdotuksen koko työryhmän työ – ja luonnollisesti paras ehdotus – olisivat

saaneet painoarvoa ja merkitystä enemmän kuin nyt esitelty kolme mallia. Näistä kolmesta yksikään ei mielestäni sinällään ole valmis käyttöön otettavaksi. Selvitystyöryhmä toimi suhteellisen pitkän ajan, vuoden ja kolme kuukautta, mutta päättyi nahkapäätökseen.

Nykyiseen hallitusohjelmaan on ainoastaan kirjattu tavoite edistää prosenttitaiteen periaatetta. Työryhmä esittää, että ensimmäinen askel kohti toteutumista on, että eri hallinnon alat sopivat, *mitä* prosenttitaideperiaatteella tavoitellaan. Käsittäakseni prosenttiperiaatteen määrittely on niin yksiselitteinen ja sen toimivuudesta on hyvät kokemukset, että jo tämän hallituksen aikana olisi ollut helppoa laatia säädös tai velvoittava ohje rakentamisen muun ohjeistuksen määräysten sisään. Tällaista yleispätevää ohjetta oltaisiin voitu soveltaa kaikissa julkisen rakentamisen kohteissa.

Taiteilijoiden mielestä julkisen taiteen prosenttiperiaatetta on yritetty käynnistää Suomessa liian usein erilaisten poliittisten ryhmien kulloinkin innoittamana: uusi yritys on tapahtunut aina uuden vuosikymmenen alussa. Pelkkä tavoitteen määrittely ei asian edistämiseksi riitä. Nyt tämä selvitystyöryhmän työ on kirjattu ja esitelty. Jatko-toimenpiteistä ei ole varmuutta lukuun ottamatta Suomen taiteilijaseuran järjestämiä koulutuksia taiteilijoille, läänintaiteilijoiden kentällä tekemää prosenttitaiteen edistämistyötä ja Taiteen edistämiskeskuksen jakamia "porkkanarahoja" julkisen taiteen toteuttamiseksi kunnissa ja kaupungeissa.

Prosenttiperiaatteen ja julkisen taiteen pohdiskeluissa on aktiivisena toimijana ollut Ympäristötaiteen säätiö, joka on perustettu visuaalisen alan ja arkkitehtuurin välillä tapahtuvan ammatillisen yhteydenpidon ja yhteisen kontaktipinnan luomista varten. Ympäristötaiteen säätiö on perustettu vuonna 1990. Perustajia olivat OKM sekä Asunto-, toimitila- ja rakennuttajaliitto ry. Säätiön tehtävänä on edistää maassamme toteutettavaa korkeatasoista suunnittelua ja ympäristötaidetta erilaisissa asuinympäristöissä. Ympäristötaiteen säätiö jatkaa työtä julkisen taiteen mallien kehittämiseksi Suomessa, ja jatkokehitystyötä rahoittaa opetus- ja kulttuuriministeriö.

Selvitystyöryhmä esitteli työnsä loppuraportissa 31.3.2013 kolme mahdollista mallia julkisen taiteen hankintamalliksi toteutettavaksi:

1. *TAIKE-malli*, vastuutahona OKM ja sen alainen hallinto.
2. *Taidemuseomalli*, vastuutahoina OKM, Museovirasto ja Valtion taidemuseo.
3. *Luovat yritykset* -malli, vastuutahona TEM.

1. Ensimmäinen malleista, ns. *Taiteen edistämiskeskus* -malli, jossa vastuutahona on opetus- ja kulttuuriministeriö, on kuvataiteilijan näkökulmasta paras. Taiteen edistämiskeskuksessa on jo laaja taiteen ja kuvataiteen asiantuntijaedustus. Julkinen taide ja valtakunnallisen mallin järjestäminen on luonteva osa taiteen edistämistyötä. Taiteen edistämiskeskuksessa

työskentelee suuri joukko alan erityisasiantuntijoita ja sillä on käytössään tarpeeksi ketterä, koko maan kattava koneisto.

TAIKE-mallilla saadaan luotua julkisen taiteen toimijaverkosto lisäämällä työryhmiin alueellinen edustus. Työryhmät voivat toimia alueellisesti viisi vuotta kerrallaan. Työryhmissä olisivat mukana kuntien ja kaupunkien ammattirakennuttajat, kaupunkien arkkitehdit, suunnittelijat, taidemuseon edustajat, kaavoittajat ja poliittiset päätöksentekijät. Toteuttamisvastuu ja mallin ottaminen käyttöön koskemaan kaikkea julkisista rakentamista ei onnistu pelkästään Taiteen edistämiskeskuksen tai edes opetus- ja kulttuuriministeriön resursseilla. Tarvitaan poikkihallinnollista virkamiesten ja lainsäätäjien yhteistyötä, samaten rahoitusta laajemmalla pohjalla kuin TAIKE:lla nyt on käytössään.

Taiteen edistämiskeskus on palkannut useita läänintaiteilijoita edistääkseen prosenttiperiaatetta alueellisesti koko maassa. "Porkkanarahaa" on jaettu hakijoille julkisen taiteen hankkeen rahoittamiseksi uusilla asuinalueilla, esimerkiksi asuntomessuilla tai uusien koulujen rakennuskohteissa. Läänintaiteilijat ja Taiteen edistämiskeskus ovat pitäneet prosenttiperiaatetta hyvin esillä eri medioissa kuluvan vuoden 2014 ajan. Prosenttiperiaate ja julkinen taide ovat saaneet runsaasti kaipaamaansa julkisuutta, ja informaatio on tavoittanut laajan joukon päättäjiä koko maassa. Tämä helpottaa kuvataiteilijan työtä ja yhteydenottoja julkisen taiteen tilaajiin.

Toisaalta käynnissä ovat kuntien ja kaupunkien sisäiset rakennemuutokset ja valtionhallinnon suuri saneeraus kohti yhtä suurta ministeriötä. Mikään ei velvoita seuraavaa hallitusta jatkamaan pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmaan kirjattua esitystä julkisen taiteen edistämisestä. Julkisen taiteen saaminen nykyisen hallituksen aikana lakiin ja kaavoitusohjeisiin olisi antanut asialle tukevamman aseman. Sen vuoksi olisi ollut parempi, että selvitystyöryhmä olisi uskaltanut valita yhden mallin, joka olisi viety poikkihallinnollisesti läpi jo tämän hallitusohjelman aikana. Nyt prosenttitaide uhkaa jäädä aallonharjalle pariksi vuodeksi.

2. Toinen, ns. *taidemuseomalli*, jonka vastuutahoina ovat OKM, Museovirasto ja Valtion taidemuseo ei ole toimiva. Alueelliset taidemuseot ovat jo nyt tiukoilla lakisääteisten tehtäviensä täyttämässä, ja toisaalta taidemuseoissa ei ole ennen koulutusta vaadittua osaamista julkisiin taidehankintoihin. Julkisen taiteen monimuotoisuus merkitsee haastetta: julkinen tila ja ympäristö ovat muuttuneet vaativammiksi ja haasteellisemmiksi niin, ettei tätä kenttää voi hoitaa muun lakisääteisen virkatyön ohella. Alueellisten taidemuseoiden tiukentuneen taloustilanteen vuoksi ei myöskään ole realistista, että sieltä löytyisi henkilöresursseja hoitamaan julkisen taiteen lisääntyviä tehtäviä. Ainoastaan silloin, jos alueellisiin taidemuseoihin palkattaisiin lisää henkilöstöä, joka pystyy keskittyy hoitamaan erityisesti julkisia taidehankintoja, tämä malli olisi mahdollinen.

Julkiseen taidehankintatyöhön tulee varata alaan perehtyneitä museoalan työntekijöitä toimimaan esimerkiksi Taiteen edistämiskeskuksen kokoamissa työryhmissä. Taidemuseoissa tunnustetaan varmasti teosten taiteellinen ja ammatillinen merkitys kokoelmia kartutettaessa, mutta useimmissa museoissa ei toimi Oulun taidemuseon tapaan prosenttitaitteeseen perehtynyttä taiteen ammattilaista.

3. *Luovat yritykset* -malli, jonka vastuutahona toimii teollisuus- ja elinkeinoministeriö, on malleista toiseksi paras. Tässä yrityspohjaisessa TEM-mallissa on se etu, että se mahdollistaa miljoonien eurojen arvoisten yritystukien saamisen. TAIKE-mallissa se ei olisi varmuudella niin luontevaa ainakaan organisaation sisällä kuin TEM:ssä.

Työ- ja elinkeinotoimisto on tehostanut toimintaansa, ja sillä on käytössään kaikkien osallisten verkosto. Jos joku perustaa yrityksen tuottamaan julkisia taideteoksia, on maassamme jo valmiina muutamia taiteilijayrityksiä, jotka tuottavat liukuhinnalla taiteen sovelluksia julkiseen tilaan. Jotta teosten sisältö ja taiteilijavalikoima olisi rikkaampi, täytyisi työ- ja elinkeinoministeriön budjetissa varata rahoitusta julkisten taideteosten tuottamiseen ja taidesovellusten kehittämiseen. Julkiseen taiteeseen ja taidesovelluksiin varatun erityisrahan tulee olla omana budjettinaan. Neljästä alan ammatillisista muodostettu työryhmä tekee mallin käytännössä toimivaksi ja suunnittelee poikkihallinnollisen yhteistyön TAIKE:n kanssa. Sama ryhmä toimii myös hankkeiden rahoituksen jakajana.

Työ- ja elinkeinoministeriön malliin on vaikea uskoa ilman Taiteen edistämiskeskuksen ja taiteilijajärjestöjen yhteistyötä. Kuitenkin keinovalikoimaa kehittämällä on mahdollisuuksia nopeaan käytännön toteutukseen.

Prosenttiperiaatteen edistäminen jatkuu käytännössä edelleen vuosina 2014–2015 valtakunnallisella opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamalla ohjelmalla, jonka tavoitteena on lisätä prosenttiperiaatteen mukaista taidetta, taiteilijoiden koulutusta ja heidän osaamistaan julkisten taideteosten toteuttajina. Ohjelmaa toteuttavat yhteistyössä Arkkitehtuurin tiedotuskeskus, Suomen Taiteilijaseura, Teollisuustaide Liitto Ornamo, Ympäristötaiteen säätiö ja Taiteen edistämiskeskus. Kokonaisuuteen kuuluu koulutus- ja tiedotustehtävien lisäksi yhdeksän taidehanketta, joista vastaavat Ympäristötaiteen säätiö ja Taiteen edistämiskeskus.

4. JOHTOPÄÄTÖKSET

Pro gradu -työni herättää jatkokysymyksen yksittäisen kuvataiteilijan sosioekonomisen aseman kehittymisestä huonompaan suuntaan Suomessa. Tutkimukseni tuo myös näkyväksi esteitä, jotka ovat kuvataiteilijan näkökulmasta erityisen merkittäviä.

Esimerkiksi kuvataiteilijoiden sekava ja ratkaisematon sosiaaliturva hankaloittaa tilaustöiden vastaanottamista. Tämä sosiaaliturvaan liittyvä asia ei ole saanut julkisuudessa tai neuvotteluissa tarpeeksi huomiota. Kuvataiteilijoiden halutaan toimivan yrittäjinä, mutta kaikille kuvataiteilijoille ei yrittäminen sovi. Toisaalta tilaustöitä ei ole tarpeeksi yritystoimintapohjalla toimiville taiteilijoille. Uusissa taidehankintamalleissakaan ei kiinnitetä huomiota taiteilijan sosiaaliekonomiseen asemaan eikä pohdita tekijän statusta hankintatilanteessa. Oletetaan, että kuvataiteilija toimii yrittäjänä ja kuuluu alv-rekisteriin, ja teokset tilataan avaimet käteen -periaatteella.

Tutkimukseni tukee mallia, jossa kaikki ammattitutkinnon suorittaneet, kuvataiteilijan ammattia harjoittavat henkilöt saivat taiteilijapalkkaa nykyisen työskentelyapurahan kuukausiapurahan verran. Palkka takaisi toimeentulon taiteilijalle siinäkin tapauksessa, ettei tilaustöitä tai muita alan töitä ole saatavilla. Suomessa toimivien ammattikuvataiteilijoiden ryhmä on niin marginaalinen, että taiteilijapalkka on mahdollista toteuttaa. Näin pääsisimme eteenpäin taiteilijoiden sosiaaliturvan edistämiseksi.

Vaihtoehto taiteilijapalkalle on kansallinen julkisen taiteen malli ja sen toteutuminen kaikessa julkisen tilan rakentamisessa. Yhteiskunta ei voi kohdella ammattitaiteilijoita ja heidän työtään kuten 1800-luvulla. Yhteiskunta on kehittynyt ja tietotekniikka on muuttanut maailmankuvaa ja työnkuvaa – ihmisten käyttäytymistä. Sen sijaan suhtautuminen kuvataiteilijaan on yllättävän taantumuksellista ja päivittämätöntä. Kuvataiteilijoiden työnkuva on moninaistunut ja koulutettujen ammattikuvataiteilijoiden lisääntynyt huomattavasti. Ei voida olettaa, että kuvataiteilijat eläisivät satunnaisten museokokoelmien kartuttamishankintojen, mesenaattien ostojen tai kerran kymmenessä vuodessa tilatun julkisen teostilauksen varassa.

Merkittävä este julkisten taideteosten tilaamiselle on arkkitehtien ja kuvataiteilijoiden vähäinen yhteistyö. Arkkitehdit eivät vaikuta aktiivisesti siihen, että julkisen taiteen hankintoja osoitettaisiin kuvataiteilijoille. Tapausesimerkkieni valossa arkkitehdit eivät toimi kuvataiteilijan kanssa tiiviissä yhteistyössä, vaan pikemminkin sanelevat, mitä kuvataiteilija saa tehdä ja mihin. Tiiviimpi yhteistyö ja suurempi asenne arkkitehtien ja kuvataiteilijoiden välillä loisi paremmat mahdollisuudet julkisen taiteen hankinnan edistämiseksi julkisessa rakentamisessa. Tutkimusta yksittäisen taiteilijan näkökulmasta voisi jatkaa tarkastelemalla syitä kahden ammattikunnan kyvyttömyydestä toimia tiiviimmässä, rennommassa yhteistyössä keskenään.

Tutkimuksen aikana olen pohtinut asioita, jotka nousevat esiin edistettäessä julkisen taiteen hankintoja Suomessa. Opetus- ja kulttuuriministeriön hanke luoda valtakunnallinen, yhtenäinen julkisen taiteen hankintamalli, jota sovellettaisiin kaikessa julkisessa rakentamisessa, on tärkein kuvataiteilijan työtä koskeva uudistuspyrkimys 2000-luvulla. Tavoite on julkisen taidehankintamallin saaminen lainsäädäntöön sekä prosenttiperaatteen sisällyttäminen kaikkeen julkiseen rakentamiseen.

Tämä edellyttää poikkihallinnollista yhteistyötä. Tänä päivänä julkishallinto ja kulttuurihallinto eivät toimi yhdessä toimintamallien edistämiseksi, ja rahoitusmallit eri kohteissa ovat kirjavina. Kuvataiteilijan näkökulmasta taide on jäänyt keskusteluissa alisteiseksi muille näkökulmille, ja keskeisimmiksi keskusteluissa ovat nousseet rakennus- ja ympäristösuunnittelu. Taiteella on ”porkkanan ja kastelukannun rooli” asukasviihtyvyyden lisäämisessä ja kaupunkimaisemien ilmeen kohentamisessa. Kuvataiteilijan asema Suomessa on muihin palkansaajiin ja työntekijöihin verrattuna heikko.

Prosenttiperaatteen toteutuminen käytännössä ja julkisten tilaustöiden tilaaminen taiteilijoilta tulee esitettyjen esimerkkien valossa toteuttaa sellaisena järjestelynä, että se poistaa turhia esteitä taidetyön vastaanottamiselta ja kuvataiteilijan sosiaaliturvan vaarantumatta. On myös poistettava esteet tehdä ammatinharjoittajana tilaustöitä rinnan taidetyön kanssa.

Tulevissa julkisen taiteen hankintamalleissa tulee määritellä taidehankinnoista vastaavien ryhmien kokoonpano. Työryhmässä tulee olla tasapuolisesti asiantuntijajäseniä taidemuseoista sekä kaupunkisuunnittelusta vastaavien arkkitehtien, rakennussuunnittelijoiden ja kuvataiteilijoiden joukosta.

Työskentely julkisen taidehankinnan työryhmässä vaatii erityistä perehtyneisyyttä ja laaja-alaista osaamista taideteosten onnistuneen hankinnan ja sijoittelun osalta. Ennen työryhmän jäsenten nimeämistä tulee varmistaa ko. jäsenten kyky ja ansiot toimia työryhmässä. Nykyjärjestelmissä luotetaan liikaa siihen, että esimerkiksi taidemuseo työympäristönä tai taideala koulutuksena olisi itsestään selvä pätevöittämään julkisen taiteen hankintatyön asiantuntijaksi. Ei riitä, että edustaja on taidehistorian tai taidekasvatuksen ammattilainen. Julkisen taiteen hankintaryhmän kuuluvalla täytyy olla koulutusta, osaamista ja mielenkiintoa arkkitehtuuria, ympäristöestetiikkaa, ympäristösuunnittelua, rakentamisesta sekä taiteilijan työtä kohtaan.

Merkittävä asia on taideteoksen elämä sen valmistuttua. Tapausesimerkin kahden teoksen, *Aatamin puraisun* ja *Rastatukkainen soffan* huoltaminen ja teoksen ympäristön istutukset oli

käyty läpi sopimuksen teon yhteydessä ja kirjattu sopimuspapereihin. Olin ilmoittanut teoksen huoltoa koskevat tekniset asiat yksityiskohtaisesti tilaajalle ja huoltoasiakirja oli liitetty tilaussopimukseen. Vuoden 2014 kesällä teoksen ympäristö ei ollut sellainen kuin minulle oli suunnittelukokouksissa esitetty. Tämä näkökulma teoksen elinkaaresta ja vastuutahon määrittelemisestä tulee ottaa huomioon kehitettäessä mallia julkisen taiteen ja prosentitaiteen edistämiseksi Suomessa.

Kuvataiteilija kantaa yrittäjän vastuut valmistaessaan teokset ja sopiessaan alihankkijoiden kanssa teknisistä asioista. Hankintamalleissa tulee esittää käytäntö, jossa kuvataiteilija voi toimia tilaustyön verokortilla tai yrittäjänä y-tunnuksella. Toinen asia johtaa toiseen. Jos kuvataiteen tekijän taloudellinen tilanne vaarantuu yhden julkisen tilaustyön vuoksi kuukausiksi, on tällä seikalla luonnollisesti vaikutuksia uusien hankintamalleja kehitettäessä. Asialla on merkitystä siksi, että osa kuvataiteilijoista ei voi ottaa vastaan teostilauksia, jos ne eivät työllistä useaksi vuodeksi tai niistä ei muodostu taloudellisesti merkittäviä tulolähteitä pitemmäksi ajaksi. Riskin ottaa edelleen vain kuvataiteilija. Nykyinen lainsäädäntö ei mahdollista kuvataiteilijan hakeutumista konkurssiin.

Lainsäädäntö ei tue myöskään kuvataiteilijan sosiaaliturvaa. Teostilauksesta neuvoteltaessa alv-rekisteriin kuuluminen ja yrittäjästatus painavat enemmän kuin taiteelliset ansiot. Vuonna 2003 tuli voimaan laki, joka määrää myös kuvataiteilijat arvonlisäverollisiksi. Edelleen edellytetään, että taiteilijat siirtyisivät yrittäjiksi ja liittyisivät ennakkoperintärekisteriin. Edellä kuvatun menettelytavan ongelma on siinä, että yrittäjyyden edellyttämiä töitä ja säännöllisiä tuloja ei ole. Yrittäjyyteen tarvitaan minimissään yli 8 000 euron vuositulo. Monen kuvataiteilijan vuosiansiot jäävät selkeästi tuon rajan alapuolelle. Kuvataiteilijan, tekijän näkökulmasta ei nähdä metsää puilta: minkä taiteilija hankkii tilaustyönä, hän saattaa menettää kadotettuna sosiaaliturvana, asumistukena.

Prosenttitaiteen saattaminen käytännöksi koko maassa on osa taiteen edistämistyötä, jolla kuvataiteilijat saadaan ammattitaitoa vastaaviin töihin. Samalla kuvataiteilijoiden heikkoa työllistymistä voidaan kohentaa. Kuvataiteilijoiden sosiaaliturva tulee myös korjata samalle tasolle kuin muilla ammatinharjoittajilla.

Kuvataiteilijan mielen prosessit julkisen teoksen valmistamisen vaiheissa ovat jääneet vähälle huomiolle. Kyky luoviin ratkaisuihin ja ajatuksen, idean kehittäminen itsenäiseksi taideteokseksi tai monistettavaksi taiteelliseksi ratkaisuksi – taidesovellukseksi – vaatii syntyäkseen taiteellisiin prosesseihin harjaantuneita ja harjaannutettuja aivoja. Esteettiset,

toimivat ja kaupunkikuvallisesti mielenkiintoiset ratkaisut annettuun tilaan eivät synny tyhjästä.

Teos etenee piirustuspöydältä ideoinnin ja luonnosten kautta kohti lopullista ratkaisua. Ideointi on haaste, ja tilauksen käynnistyessä ratkaisutavat ja -mahdollisuudet täyttävät mielen. Erilaiset vaihtoehdot syntyvät paperille piirustuksina, muovailtuna kolmiulotteiseksi kappaleeksi ja lopulta pienoismalliksi annettuun tilaan sijoitettuna.

Kuvataiteilijan työhön liittyy oleellisena osana oma kokemus onnistuneesta työstä. Kokemus on emotionaalinen, euforinen hyvän olon tunne osana luomisprosessia. Se tuo tyydytyksen ja ilon onnistuneesta luovasta, visuaalisesta ratkaisusta; keksinnöstä määrättyyn tilaan. Tämä kokemus liittyy merkittävästi onnistuneeseen julkisen taiteen suunnitteluprosessiin. Tunne-elämys ja euforia teoksen valmistuttua ovat itse tekijälle merkki onnistuneesta työprosessista.

Tämä itsenäiseen ajatteluun ja teoksen valmistamiseen liittyvä taidekokemus on saanut vähän painoarvoa keskustelussa. Se kuitenkin on taiteilijalle tärkeä ja olennainen kokemus, joka luo juuri sen tyydytyksen tunteen, jonka kaikki luovia tehtäviä suorittavat kokevat teoksen valmistuttua. Ponnistelut, vaihtoehtojen kokeilut, vertailut ja materiaalivalinnat ovat johtaneet lopputulokseen, joka voidaan toteuttaa.

KUVA 21 *Kuperkeikka* (yksityiskohta), Vieremän koulukeskus (Marja Kolu, 1992). Kuva Pekka Mäkinen

KUVA 22 *Rastatukkainen soffa*. Lutakon puisto, Jyväskylä (Marja Kolu, 2008). Kuva MK.

LÄHTEET

Alkuperäislähteet

Kuvataiteilija Marja Kolun luonnospirrookset, teoskuvat ja työpäiväkirjat vuosilta 1988–2014.

Elektroniset lähteet

Anti-festivaali. Löytyy: <http://www.antifestival.com/2014/fin/info/> luettu 5.10.2014.
 Johanna Ruohonen Julkisen maalauksen tila sodanjälkeisessä Suomessa väitöskirja Turun Yliopisto 2013, löytyy: <https://www.utu.fi/fi/Ajankohtaista/mediatiedotteet/arkisto/9d3d1808.html> luettu 27.7.2014

Arkkitehtuurikeskus ry. Löytyy: <http://archinfo.fi/> luettu 20.11.2014.

Ar(t)chitecture, Arkkitehtuurikeskus ry:n järjestämä seminaari 26.9.2012 Kiasmassa. Löytyy: <http://www.taike.fi/fi/uutinen/-/news/149090/> luettu 20.6.2014.

Hankintalaki, julkiset teokset. Löytyy: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasal/2007/20070348/> luettu 25.9.2014.

Joensuu, Penttilänranta. Löytyy: <http://www.taike.fi/web/pohjois-karjala/penttilanranta-jataiteilijapankki/> luettu 1.6.2014.

Kuopio, Saaristokaupunki. Löytyy:

http://www.saaristokaupunki.fi/uploads/files/Taiteen_kaava29102007_1.pdf/ luettu 18.6.2014.

Karttunen, S. & Herranen, K. 2011. Prosenttiperiaatteen toteutuminen ja julkisen taiteen hankintamallit 20 suurimmassa kaupungissa. OPM 2013:5. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2013/liitteet/TaidettaArkeen_liitejulkaisu.pdf?lang=fi luettu 18.6.2014

Aaltonen 2013, 64. Taidetta arkeen. Ehdotus valtion keinoiksi edistää prosenttiperiaatetta osana julkista rakentamista. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2013/liitteet/TaidettaArkeen_liitejulkaisu.pdf?lang=fi luettu 27.7.2014

Kaijiainen, S. 2013. Taidetta arkeen. Ehdotus valtion keinoiksi edistää prosenttiperiaatetta osana julkista rakentamista. Täydentävät taustaselvitykset, artikkelit ja seminaarit. OKM 2013:5. Luettu 18.6.2014

Luova kasvu ja taiteilijan toimeentulo. 2011. Löytyy: http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2010/Luova_kasvu_ja_taideilijan_toimeentulo.html sivu 39 / luettu 20.8.2014.

Prosentilla taidetta. Pohjoismaisia julkisen taiteen hankintamalleja -seminaari Hanasaassa 2012. Löytyy: <http://www.statenskonstrad.se/>; <http://www.kunst.dk/statens-kunsthond/omstatens-kunsthond/> luettu 19.9.2014.

RT-kortti. Löytyy: <https://www.rakennustietokauppa.fi/rt-01-11147-taiderakennushankkeessa.-2014-/111054/dp/> luettu 20.9.2014.

Suomen taiteilijaseura. Löytyy: <http://artists.fi/ajankohtaista/hankkeet-ja-projektit/prosenttitaiteelle/> luettu 20.5.2014.

Taideteollisuusyhdistys Ornamo. Löytyy: <http://www.ornamo.fi/> luettu 15.3.2014.

Taidetta arkeen -seminaari, järj. Ympäristötaiteen säätiö. Löytyy: http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2013/Taidetta_arkeen.html/ luettu 1.1.2014; 20.3.2014; 30.7.2014.

Taiteen edistämiskeskus (TAIKE). Löytyy: <http://www.taike.fi/> luettu 15.3.2014-

Ympäristötaiteen säätiö. Löytyy: <http://www.yts.fi/tietoa-saatiosta/> luettu 15.3.2014.

Sähköpostilähteet

Liski, M. 2014. Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymän arkkitehdin Matti Liskin sähköposti Marja Kolulle. Vastaanotettu ja luettu 14.10.2014.

Rapo, L. 2014. Jyväskylän kaupungin rakennuttajahortonomi Leena Rapon sähköpostit Marja Kolulle. Vastaanotettu ja luettu 2.9.2014 ja 14.10.2014.

Puhelinhaastattelut

Heikkilä, S. Professori, sisustusarkkitehti Simo Heikkilän haastattelut 23.07. 2014 ja 12.12.2014.

Julkaisut ja raportit

Cronberg, T. 2011. Luova kasvu ja taiteilijan toimeentulo. Raportti selvitystoimenpiteistä hallitusohjelmaksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:6. Yliopistopaino.

Isohanni, T. 2006. Arabia, Arabia. Taiteellinen toiminta osana asuin ympäristön suunnittelua, tapaus Arabianranta. Taideteollisen korkeakoulun julkaisu A 66. Jyväskylä.

PÄIN NÄKÖÄ! 2009. Visuaalisten alojen taidepoliittinen ohjelma. OPM 2009:53, Kulttuuri-, liikunta ja nuorisopolitiikan osasto.

Uimonen, L. 2010. Taidetta suunnitteluun Taidehankkeet ja taidetoiveet suomalaisessa kaupunkisuunnittelussa. Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja A 106. Jyväskylä.

Taidetta arkeen. 2013. Ehdotus valtion keinoiksi edistää prosenttiperiaatetta osana julkista rakentamista. Täydentävät asiaselvitykset, artikkelit ja seminaarit. OKM 2013:5. Julkaistu 19.3.2013, verkkojulkaisu: [www-osoite](#); [siirr. elektr. lähteisiin](#).

Rensujeff, K. 2010. Taiteilijan asema. 53–98. Taiteen keskustoimikunta: Helsinki.

Seminaarit

Ar(t)chitecture -seminaari, järjestäjinä Arkkitehtuurikeskus ry ja Nykytaiteen museo Kiasma Kiasman auditoriossa 26.9.2012.

Taidetta arkeen – prosenttiperiaate ja julkinen rakentaminen -seminaari Kansallismuseon auditoriossa 19.3.2013. Selvitystyö luovutettiin seminaarin alussa kulttuuriministeri Paavo Arhinmäelle.

Taide rakennushankkeessa -seminaari ja keskustelutilaisuus 29.8.2012 Nykytaiteen museo Kiasmassa 29.8.2012.

Lehtiartikkelit

Valkonen, A. 1977. *Taide* 1/1977, 8–10.

LIITTEET (1–5)

- Liite 1 Maisema-arkkitehtitoimisto *Näkymän* muistio 25.11.2005/ Lutakon puiston suunnittelukokous 24.11.2005.
- Liite 2 Tilaussopimuksen kustannusarvio: teospari *Aatamin puraisu* ja *Rastatukkainen soffa*.
- Liite 3 Tekninen työvaihekuvaus teoksesta *Käärmepenkki* (2007).
- Liite 4 a,b Tilaussopimus: Jyväskylän kaupunki / Marja Kolu (2007).
- Liite 5 a,b Työttömyysturvan muutoshakulautakunnan pöytäkirja, päätös 8648/9/A 19.10.2009.

LUTAKONPUISTON RAKENNUSSUUNNITELMA

Suunnittelukokouksen nro 2 muistio

Aika: 24.11.2005, klo 10:00 – 14:30

Paikka: Yhdyskuntatoimi, Kilpisenkatu 1, neuvotteluhuone AINO, 3 krs.

Läsnä: Leena Rapo Jyväskylän kaupunki, Pj.
 Kari Seuranen Jyväskylän kaupunki
 Arto Heiskanen Valoa Oy
 Marja Kolu Studio Lafka
 Matti Liski Näkymä Oy, siht.

1. Kokouksen avaus

Leena Rapo avasi kokouksen. Hyväksyttiin edellisen kokouksen muistio.

Leena Rapo kertoi, että tasauskuvat on hyväksytty lautakunnassa sellaisenaan. Työmaa on käynnistynyt edellisellä viikolla ja käytävien pohjaustyöt on aloitettu.

2. Rakennussuunnitelmaluonnos

Matti Liski esitteli rakennussuunnitelmaluonnoksen. Työpiirustuksissa 1:200 puisto on jaettu neljään piirustukseen, jotka ovat keskeinen aaltomuurien rajaama puistoalue, itäosan rantavyöhyke, pohjoisosan nurmialue sekä Schaumanin puistotien länsipuolinen alue. Työpiirustusluonnoksissa on esitettyä kasvilajit, erilaisten pintojen käsittely ja kalusteet. Lisäksi saarista ja ranta-aukiosta on tarkempia detaljipiirustuksia.

- Esitetyt puuvartiset istutukset ovat pääpiirteissään nyt OK. Viilukujan varren puuistutuksissa käytetään kantavaa kasvualustaa.
- Tiedon ja taidon saaren uutta kiipeilyseinää pidettiin hyvänä, vaikkakin se on melko massiivinen. Tosin puiston mittakaavaan nähden se ei ole liian suuri. Seuranen totesi, että seinäke pysyy kyllä hyvin pystyssä, mutta se täytynee perustaa laatan päälle. Itse seinä kannattaa tehdä paikallavalettuna, koska kaarevien muottien teko on ongelmallista ja kyse on yksittäisestä rakennelmasta. Konsultin tulee selvittää turvanormit ja se että, voidaanko seinä osoittaa kiipeilyyn. Lisäksi pitää selvittää pysyykö seinäkkeen kustannus hankesuunnitelman asettamissa raameissa, ennen kuin tämän version kanssa edetään pidemmälle.
- Paratiisisaaren suunnitelman lisätään roska-astia. Poimulehti on härmän altis, joten sen tilalle etsitään joku toinen perenna. Sovittiin, että kuvanveistäjä Marja Kolu laatii käärmepekkistä ja omenasta käyttötaideteoksen paratiisisaaren keskusaiheeksi. Leena Rapo tilaa luonnossuunnittelun Kolutta. Kolu laittaa sähköpostitse luonnokset teoksesta kommentteille viimeistään 28.12.2005.
- Aaltomuurien elementtien jaksotus on muuttunut rakennesuunnittelussa. Aalto on nyt jaettu kolmeen yhtä pitkään (noin 5 m) osaan. Rakennekuvassa betonin peitesyvyys on riittävä, mutta nostolenkkien materiaalia ei ole määritetty. Niiden tulee olla ruostumatonta terästä. Kari Seuranen toimittaa kommentit suoraan Jarmo

Liite 2

1.Aatamin puraisu ja Rastatukkainen soffa –veistosparin tilaussopimus

Sopimus Lutakon veistos 2007Kuvataiteilija Marja Kolu

Valajankatu 3 B 16

40600 Jyväskylä

050 3410232

lafka@lafka.fi

JYVÄSKYLÄN KAUPUNKI/JULKISET TAIDEHANKINNAT

Lopullisen tilaus-sopimuksen laatimista varten toimitetaan alla olevat laskelmat enne juhannusta 2007Kuvat ja luonnokset hyväksyty puolitoista vuotta sitten.Kuvat ja luonnokset taidehankintatyöryhmän jäsenille jaettu.Pyynnöstä toimitettu sertifikaatti kestävydestä puoli vuotta sitten ja toimitettu Katu-ja puisto-osaston johtajalle Kari Strömille ja yhdyskuntatoimen johtajalle Osmo Rostille sekä työryhmän sihteerille Leena Rapolle

LUTAKONPUISTO/PARATIISISAARI

KÄÄRMEPENKKI JA OMENA

TARKENNETTU KUSTANNUSARVIO VEISTOKSILLE

KÄÄRMEPENKKI

Käärmepenkki valetaan säänvaihtelut kestäväan betoniin ja raudoitetaan ruostumattomalla teräksellä.

9-metrinen kohokuvioinen, struktuuri alkuperäisen suunnitelman mukaan, ORSONI SMALTO VENEZIANI N (www.orsoni.com) sään kestäväällä smaltilla eli taiteellisesti läpivärjättyllä mosaiikilla päällystetty veistosmainen kaareva penkki. Mosaiikkipalan koko 4-5 cm ja paksuus 1cm , kilohinta vaihtelee väristä riippuen 15-25 euroon.

Muotti ja betonivalu	35.000Eur
Mosaiikki menekki – 20 neliöä á 14 kiloa neliölle yhteensä	5500 Eur+ 22% alv
Mosaiikin Ladonta ja asennus betonille 20 päivää, erityistyö , ammattiasentajat	4400Eur
Taiteilijapalkkio	18000Eur + 8 % alv

yht. 62.900+ Alv:t

Taiteilija latoo penkin mosaiikkipinnan ja asentaa ladotut mosaiikit yhdessä sertifikaatilla hyväksytyjen ammattiasentajien kanssa penkin päälle.

Taiteilija huolehtii teoksen valmistumisesta ja valvoo, että teos valmistetaan sovitulla tavalla kesät talvet kestäväksi rakenteeksi Lutakon Puistoon.

Kustannusarvio ei sisällä paikalleen kuljetusta eikä veistoksen perustus ja asennuskuluja paikalleen

Jyväskylän kaupunki /Julkiset Taidehankinnat

Lutakonpuisto/ Paratiisiosio/ OMENA-veistos

Vihreällä ORSONIN mosaiikilla päällystetty Omena –veistos. Omenassa voi istua.

Omenan koko korkeus 120cm ja läpimitta 100cm.

Omena istutetaan suorakaiteen muotoiselle kivi tai betonialustalle irti ruohikosta.

Omena valetaan betoniin useampiosaisella kipsimuotilla.

Käytetään Suomen sääolosuhteet kestävästä betonista

Betoni raudoitetaan ruostumattomalla teräsrakenteella.

Taiteilija latoo mosaiikkipinnat ja mosaiikki asennetaan ammattiasentajien kanssa betoniomenan päälle ja saumataan.

Taiteilija valvoo teoksen valmistuksen eri vaiheet.

Kulut OMENA

Muotti	2700Eur+22% alv
Valu	1500Eur+22% alv
Mosaiikkipinta n 5 neliötä yht	1750 Eur+22% alv
Ladonta ja asennus 5 pv	1700Eur + 22% alv
Taiteilijapalkkio	15.000Eur+ 8% alv

Omena kulut yht 22.650Eur + alv:t

Kustannusarvio ei sisällä paikalleen kuljetusta eikä asennusta.

Teostilauksesta laaditaan erillinen tilaus-sopimus ja maksatusaikataulu.

Jyväskylässä 19.06.2007 Marja Kolu

kuvataiteilija
 Marja Kolu
 Valajankatu 3 B16
 40600 Jyväskylä
 +358 (0)503410232

LUTAKONPUISTO/PARATIISISAARI
 KÄÄRMEPENKKI JA OMENA-luonnokset

Luonnos Käärmepenkkiin ja Omena

Käärmepenkki on kaarevan muotoinen ja luonnossa 15 metriä pitkä.
 Penkin runko on betonista.
 Penkki valetaan viidessä osassa.
 Jokainen osa kolme metriä pitkä.
 Korkeus maasta istuinosa 60cm,
 Syvyys istuinosa 50 cm
 Selkänoja 70cm
 Yläosan selkänojan syvyys 30 cm
 Penkin syvyys 140 cm
 Penkin korkeus 130 cm
 Päällystettävä pinta-ala on 14 neliötä.
 Penkkiä voidaan tarvittaessa lyhentää vähentämällä käärmeen jaokkeita ilman että kokonaisuus muuttuu väljähtyneeksi.

Penkin istuinosa ja päädyt päällystetään Hb-betoniteollisuuden mosaiikkibetonitangoilla ja väliin tulee italialaista Muranosarjan lasimosaiikkia. Betonimosaiikkitangot tulevat kaarevana koholle pinnasta eli saadaan aikaan struktuuria, näyttävyyttä ja lujuutta ja käärmemäisyyttä. Materiaali on koeistuttu ja se soveltuu tähän tarkoitukseen hyvin. Toki betonitangojen välit voivat olla isompia ja värillisen mosaiikin osuus suurempi. Mutta tällä tavoin ladottuna penkkiteoksesta tulee tavanomaisesta hyvällä tavalla poikkeava ja veistoksellisempi. Mosaiikkibetonitangot ovat vihertävän ja vaalean kiven sävyisiä (kts fragmentti liitekuvassa) lasimosaiikki tulee olemaan kuumaa oranssia ja kirkasta keltaista. Betonimosaiikkitangot ovat leikatut kymmenen sentin, vahvuus 2cm, korkeus 2 cm, pulikoihin ja niitä mene penkin päällystämiseen n. 2700kpl
 Hintaa ei vielä tiedossani
 Muranon lasimosaiikin menekki penkkiin on noin 19 neliötä , yhteishinta 2280 Euroa.
 Päätyihin tulee kolme pallon muotoa kuvastamaan käärmeen ilmettä. Pallot ovat joko puolipalloja tai kaksikulotteisesti ladottu mosaiikkilaatta , joka kiinnitetään betonirakenteeseen.

Jos teos päätetään tilata, teoksen valmistus ja Betonitangojen ja mosaiikin kiinnitys tapahtuu Hb-betoniteollisuuden tehtaalla Jyväskylässä.
 Karkea- erittäin karkea, Hb-betoniteollisuuden osuus rakenne ja valu ja mosaiikkipulikat n. 48.000 euroa (ei mukana tait.palkkio, ei omena)

Käärme-penkki vielä

Lähetetty: 19. marraskuuta 2007 6:16
 Vastaanottaja: Leena.Rapo
 Aihe: Käärme-penkki vielä

Liitteet: käärmepenkki.odg

Huomenta Leena!

Kohta Junaan taas!

Tässä vielä tarkennetun tarkennettu ja liitteenä myös!

T. Marja

Kuvataiteilija Marja Kolu

Jyväskylässä 14.9.2007

JYVÄSKYLÄN KAUPUNKI YHDYSKUNTATOIMI /JULKISET TAIDEHANKINNAT

Korjattu kustannusarvio KÄÄRME-penkille
 Kilpailutettu kolme taidevaluyritystä ja valtuutetaan
 Taidevalu Jarmo Saarekkaalla www.taidevalu.fi

Kustannukset muotti ja valut Taidevalimo Jarmo Saarekas Suomenlinna

LUTAKONPUISTO/PARATIISISAARI
 KÄÄRMEPENKKI

Työnimi Käärmepenkki eli Rastatukkainen Soffa

Käärmepenkki on kaarevan muotoinen ja luonnossa 9 metriä pitkä.
 Penkin runko on betonista.
 Valmistetaan yksi muotti jota toistetaan 6 tai 9 kertaa, jolloin muodostuu
 puolikaaren muotoinen jaokkeinen "käärme"
 Osat ovat 1 metri tai 1,5 metriä pitkiä.
 Jolloin pystytään turvallisesti valamaan yhdeksämetrinen kaareva muoto.
 Penkin osat liitetään tiivistä toisiinsa ankkuroimalla metallitapeilla paikan
 päällä
 tms systeemi.
 Penkin ulkomitat:

Korkeus maasta istuinosa 60cm,
 Syvyys istuinosa 50 cm
 Selkänoja 70cm
 Yläosan selkänojan syvyys 30 cm
 Penkin syvyys 140 cm
 Penkin korkeus 130 cm
 Lasimosaiikilla päällystettävä pinta-ala on 20 neliötä
 Käärmepenkki valetaan säänvaihtelut kestäväan betoniin ja raudoitetaan.

Penkin tehdään 6 x 1.5 metrin osista = 9 m.
 Maahan valetaan betoninen kiinnitysjalusta, kuten omenallakin:
 Siihen olisi kätevää tapeilla kiinnittää koko käärme, eikä tarvitsisi
 ulospäin näkyviä
 pulttauksia tms.
 Lisäksi jalusta pitäisi penkin asennon paikallaan (routiminen esim 4 tappia
 jokaiseen osaan)

Koska valetaan 6 kertaa samalla muotilla, muotti tehdään
 lasikuidusta, kipsimuotti ei kestä. Lasikuitumuotti on kyllä
 työläämpi tehdä, mutta samalla muotilla voi valaa useamman penkin

Työhön käytettävä betoni olisi Fescon Oy : n Fescon korrobetoni K 30
 (jota saa kuivatavarana suursäkeissä, 1000 kg) Raudoitus
 Rst-harjateräksellä, 6-10 mm + kiinnitystapit riittävän tukevat.

Sivu 1

Taiteilija vastaa työn toteutuksesta ja sen tekijöihin liittyvistä vakuutuksista vähintään lain vaatimalla tavalla.

Taiteilija vastaa myös taideteoksen työnaikaisesta suojauksesta ja vartioinnista.

Vastuu taideteoksen mahdollisesta vahingoittumisesta kuuluu taiteilijalle siihen saakka, kunnes teos on hyväksytty ja luovutettu tilaajalle.

OMISTUSOIKEUS

Teoksen omistusoikeus siirtyy tilaajalle siltä osin, kun vastaava maksu on suoritettu.

PALKKIO

Tällä sopimuksella maksettava kokonaispalkkio on 22 650 €. Sopimuksen liitteenä on maksuerätaulukko.

Viimeinen erä maksetaan, kun työ on valmis ja hyväksytty ja materiaaliselvitys sekä hoito-ohjeet toimitettu taidemuseolle.

Luonnoksen osuus on suoritettu jo aiemmin erilliseen sopimukseen perustuen.

MAKSUSUORITUKSET

Palkkio maksetaan edellisen kohdan mukaisesti, kun tilaaja on todennut laskun maksukelpoisuuden. Taidehankinnan mukaiseen palkkioon lisätään arvonlisäveroa 8%. Arvonlisäveron osuus on eriteltävä laskussa.

Laskujen määräaika on 21 päivää. Aika lasketaan siitä, kun tilaaja on todennut laskun mukaisen työn tehdyksi.

Taiteilijan edellytetään kuuluvan ennakkoperintärekisteriin ja ilmoittavan ALV-rekisteri sekä Y-tunnuksensa laskun yhteydessä.

YHTEYSHENKILÖT

Tilaajan yhteyshenkilö on rakennuttajahortonomi Leena Rapo, puh. 050-3645418. Sähköposti leena.rapo@jkl.fi

VALVONTA

Tilaajalla tai hänen varahenkilöllään on oikeus valvoa työn asianmukaista toteuttamista. Työmaayhteydet hoitaa tilaaja.

TYÖN VALMISTUMINEN

Valmiille työlle tulee saada taidetyöryhmän hyväksyntä, ennen sen luovuttamista tilaajalle.

Mikäli työn valmistuminen estyy tilaajan toimenpiteistä tai muiden yleisesti hyväksyttävien ylivoimaisten esteiden vuoksi, saa taiteilija tällaisten esteiden kohtuudella edellyttämän jatkoajan työn

Katu- ja puisto-osasto
Hannikaisenkatu 17
FI-23240 Jyväskylä

puh. (014) 625 230 0503645418
fax. (014) 625 205

sähköposti: leena.rapo@jkl.fi
internet: www.jyvaskyla.fi

valmistumiselle. Sopimus jatkoajasta tehdään kirjallisesti taiteilijan ja tilaajan kesken.

Teos luetteloidaan Jyväskylän kaupungin kokoelmaan. Taiteilija signeeraa teoksen ja hankkii teoksen yhteyteen kiinnitettävän metallilaatan, jossa on teoksen nimi, teoksen valmistumisvuosi ja teoksen materiaali. Tämän jälkeen tallennus- ja hoitovastuu siirtyy Jyväskylän kaupungille.

MAHDOLLINEN ESTE TYÖN LOPPUUNSAATTAMISELLE

Mikäli taiteilija ennen teoksen lopullista valmistumista tulee kykenemättömäksi sen tekemiseen, tilaajalla on oikeus purkaa sopimus ja taiteilijalle tai hänen oikeudenomistajalleen suoritetaan kohtuullinen korvaus jo suoritetusta, tämän sopimuksen edellyttämästä työstä.

Mikäli tilaaja tällaisessa tapauksessa haluaa saattaa teoksen lopulliseen muotoonsa, tulee siihen saada tekijän tai oikeudenhaltijan lupa. Lisäksi on neuvoteltava taidemaalariiliton ja Suomen Taiteilijaseuran kanssa.

TEKIJÄNOIKEUS

Taiteilijalla on tekijänoikeuslain mukaiset oikeudet tekemäänsä teokseen.

Jyväskylän kaupungilla on oikeus taiteilijaa kuulematta käyttää omiin tarkoituksiinsa teoksesta otettuja valokuvia muussa kuin ansiotarkoituksessa.

ERIMIELISYYKSIEN RATKAISEMINEN

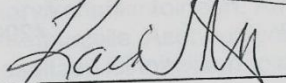
Kaikki sopimuksen pätevyyttä, tulkintaa ja soveltamista koskevat mahdolliset erimielisyydet, joista ei voida sopia, ratkaistaan Jyväskylän käräjäoikeudessa.

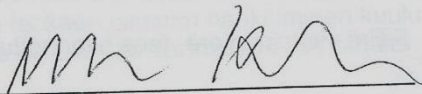
SOPIMUSKAPPALEET

Tätä sopimusta on tehty kaksi samansisältöistä kappaletta, yksi kummallekin sopijapuolelle.

Jyväskylässä 06.08.2007

Tilaaaja

Taiteilija

LIITTEET

Maksuerätaulukko
Sähköpostitse tehty tilausvahvistus
Selostus teoksen toteutuksesta

Katu- ja puisto-osasto
Hannikaisenkatu 17
PI 233 40101 Jyväskylä

puh. (014) 625 230 0503645418
fax. (014) 625 205

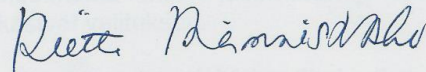
sähköposti: leena.rapo@jkl.fi
internet: www.jyvaskyla.fi

tymistä arvioitaessa ei ratkaisevaa merkitystä ole sillä, että Kolu on ollut merkittynä kuvataiteilijana alv-rekisteriin 31.8.2009 saakka, kun esitetyn selvityksen perusteella on ilmeistä, ettei varsinainen toiminta ole jatkunut 30.5.2008 jälkeen. Työttömyysturvan muutoksenhakulautakunta toteaa lisäksi, että jälkisuoja-aikaa laskeuttaessa yrittäjänä työskentelemisen katsotaan loppuvan silloin, kun yritystoiminta keskeytetään eikä sinä mahdollisesti myöhemmänä ajankohtana, jolloin päivärahaoikeus työvoimapoliittiselta kannalta arvioituna alkaa. Kolun ansiopäivärahaa ei näin ollen tule evätä valituksenalaisen päätöksen mukaisesti.

LAINKOHDAT

Työttömyysturvalain 1.1.2009 voimaan tullut 2 luku 5 a § sekä 5 luku 3 §, sellaisena kuin viime mainittu lainkohta oli voimassa 31.12.2009 saakka
Hallituksen esitys 92/2008

Esittelijä

Riitta Männistö-Aho

Päätöksentekoon osallistui: Silja Romo, Riitta Wärn, Jarmo Pätäri, Lippe Koivuneva, Raili Hartikka ja Maritta Hirvi

LIITTEENÄ

äänestyspöytäkirja
valitusosoitus

JAKELU

1. valittaja
2. Eryityskoulutettujen työttömyyskassa
Asemamiehenkatu 2, 00520 HELSINKI

TIEDOKSI

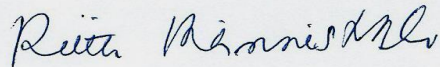
1. Työttömyyskassojen Yhteisjärjestö r.y.
2. Jyväskylän työ- ja elinkeinotoimisto

Asianumero 8648/9/A

Työelämän ja työmarkkinoiden olosuhteita tunteva jäsen Pätäri, lakimiesjäsen Hirvi sekä puheenjohtaja Romo olivat sitä mieltä kuin esittelijän esityksen mukainen päätös osoittaa.

Työelämän ja työmarkkinoiden olosuhteita tunteva jäsen Wörn ja lakimiesjäsenet Koivuneva ja Hartikka hylkäsivät valituksen.

Äänestys 3 – 3. Äänten mennessä tasan puheenjohtajan ääni ratkaisi.

Esittelijä

Riitta Männistö-Aho